

PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

2020 | 2
www.pannontukor.hu

EGYMONDATOK

TINKÓ MÁTÉ: Január 3
SERES LILI HANNA: Február 5

MŰFORDÍTÁS

Konsztantyin Dmitrijevic Balmont: Az óceán, Egy szörnyű álom, Az emberekhez, Miért, A világ vége
Fordította: Lángi Péter 7

SZÉPIRODALOM

VÖRÖS ISTVÁN: A furcsa kezdetért; A változó véleményről 10
ZAKÁLY VIKTÓRIA: Hogy elszállt 12
BEKE SÁRA: Eva; Hús dróttal 14
MÁTYUS MELINDA: Képeslap 15
Szabó Imola Julianna: Please give me a patience; Monotonius work, Humble work, unseen work;
Encircle / Colors are gone; Ordnung machen; Maslow 22
Kántor Zsolt: A kerubok és a szekér; A színlelés egy hajtű 25
Petrozsényi Nagy Pál: Nőt atajot! 26
Nagy Gábor: Uzonna; Galambdúc; Közel a százhoz; Kérges 38
Szekrényes Miklós: Mi, itt lenn 40
Falusi Márton: Zsirégető iram; Útbaigazítás 42

DEBÜT

MAGYAR BOGLÁRKA: A nagyok nem sírnak; Mégis csak 20 44

ZRÍNYI 400

Mihovics József: Az ősök szent földje: „Vár állott, most kőhalom” 47
„Ifjú elmével játszottam szerelemnek édes versével” 52

VAJDA 100

Vajda László: 100 éve született Vajda József népzenekutató 61

HELYTÖRTÉNET

Müller Róbert: „Bizánci” csat Zalaegerszeg–Kaszaházáról 65

TANULMÁNY, KRITIKA

KOLOZI ORSOLYA: Sodródni egyre csak kifelé – Solymosi Bálint Vakrepülés című kötetéről 72
KIS PETRONELLA: A szabadság zenei manifesztációja – Szántó T. Gábor Európa-szimfónia című kötetéről 74
HEGEDŰS IMRE JÁNOS: A mandulafa kivirágzik – Patócs Molnár János
Mikor a mandulafa megvirágzik című kötetéről 76
A. GERGELY ANDRÁS: Jutalomutazás saját koponya körül – Szilasi László Luther kutyái című kötetéről 78
DORCSÁK RÉKA: Művészetet a művészetlenségből – Bartis Attila–Kemény István
Amiről lehet című könyvéről 80

TÁRSMŰVÉSZETEK

JUHÁSZ KRISTÓF: Alátás lehetőségeiről – zalaegerszegi Sajtófotó kiállításról 83
TURBULY LILLA: Jó tett helyébe – Fabók Mariann A fekete kakas című előadásáról 86
FELEDY BALÁZS: Meditáció az Univerzumban – Szemereki Teréz kiállításának megnyitása Zalaegerszegen 89
KARKÓ ÁDÁM: Bőrünkben a szag – Bong Joon-ho Élősködők című filmjéről 93

KANIZSAI LEVELESLÁDA

Kardos Ferenc rovata 95

HÍREK 95

SZERZŐINK 96

Lapszámunkat Szemereki Teréz és a zalaegerszegi Sajtófotó kiállítás munkáival illusztráltuk. (Szemereki Teréz kiállításának fotóit Lukács Zoltán készítette)

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Gál Soma – vers
Bene Zoltán – próza
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Nagygéci Kovács József – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária –
olvasószerkesztő
Karkó Ádám – szerkesztőségi asszisztens

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV
Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és
a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg,
Landerhegyi út 21.
Tel: 06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

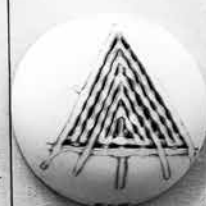
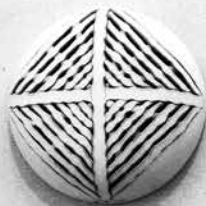
Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök
Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a
szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:
Zalavölgye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415
Ár
1000 Ft/szám
4500 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:
Náspáng Grafika
Nyomdai munkák:
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail: info@gocsejnyomda.hu

Tinkó Máté *Január*

1. Feladod a fogadalmakat, mert semmivel nem vittek közelebb az élethez.
2. Talán ebben az évben újra visszatér az irodalomba vetett hited: bár megtaposták a naivitásaid, de van ok az öröme is, például jót reggelizel, és élvezed az év első napsütését, noha bentről; elringatózol csak a fényben.
3. Véda ismét írt chaten; alig hihető kedvességgel közeledik, egy angolnás könyv hozott titeket össze, most még hetek óta tartó beszélgetéseitek idéznek fel benned szép emlékeket, de egyelőre nem mered elmondani neki, hogy mennyire a zsánered: gyönyörű nő, nap süt be, ha mosolyog.
4. Egy tökéletes pillanat, amikor visszahúz az álom: holnapután az első munkanap, most még tiéd az összes napszak, az ágy, az akolmeleg.
5. Menekülnél a munkahelyről, menekülnél a családi perpatvarok elől, bárcsak tartana téged 31 évesen egy védőháló, de amit kifizíteni mégis minek...
6. Elkezdted szerelmet érezni egy nő iránt, akit mintha egy előző univerzumból már ismernél, akit félszavakból is.
7. Végre dolgozni is tudsz, lehetőségeket fogalmazol meg, aztán egyik pillanatról a másikra összeomlasz: eleven seb a tavalyi vesszőfutás.
8. Túl magas a vérnyomásod, kimondatott: de vissza tudsz-e belőle venni, létezik-e az idegeskedésnek életmódja, vagy az folyton csak az élet ellenében hat?
9. Elhagytad-e végleg a komfortzónát, amikor munkát vállaltál, stresszel, hajhullással, szívritmuszavarokkal?
10. Az idei év első verse a madarokról szólt, egy cinege foglalta el az ablakodhoz hajló platánfa gyöngye ágát.
11. Elönt a régóta sehol sem érzett bizalom Véda iránt: az összes problémára gyógyírral szolgálna, de úgy érzed, csak lassan avathatod be őt életed titkaiba.
12. Kemény István Kishit-versét egymás után többször is elolvasod, és a szemedbe fut a könny.
13. Táncban elmerülni, táncban feloldódni, kiszaladni éjszakára a hidegbe, a messzeségig.
14. A vízholdó türelméhez és kitartásához hasonlatosan munkálkodni csak.
15. A szerelem micsoda: érzések egyvelege, a bizalom folyamatos fenntartása, örök lángolás vagy csendes egyetértés?

16. Vállald fel a kiszolgáltatottságot: bölcsebb és nyugtatóbb.
17. Szerelmes vagy a fővárosba, kátyúkat kerülgetsz, utcarészleteket ismersz fel, emlékekbe ragadsz, majd azokat elengeded.
18. Egy vonatút ringat el, gondolsz egy szájra, ami végigcsókolt előző este: beleveszel a tájba, és már semmi sem idegen.
19. Bereményi Gézával készítesz interjút, eleven a huszadik század, nem félsz, nagyapádra gondolsz, te már nem beszélgettél vele eleget.
20. Beavatod irodalmi vágyaidba a világ legcsodálatosabb nőjét, odafekszel az ölébe, hallgatod a szívverését, miközben átjár az érzés, hogy nincs hely a földkerekségen, ahol lenne pillanat boldogabb.
21. Van, amikor nincs mit mondani, csak örülni annak, hogy elalszik melletted a szerelmed, és amikor hajnalban odafordul hozzád, biztos vagy benne, hogy felejthetetlen szépet álmodott, ilyen lehet a végtelenség, két párhuzamos, ami a boldogságban találkozik.
22. Te tudtad, de nem mondtad; ő tudta és mondta is: megfogalmaztátok együtt az érzéseket.
23. Salgótarján-Budapest: két végpont, ami összeköti 71 év tapasztalatát, de ami köztetek van, az keretbe nem foglalható, megzabolázhatatlanabb, vadabb és szabadabb.
24. Lehet, megint be kellene fejezni az írást.
25. Újraolvastál egy Hajnóczy-novellát, és egyre biztosabb vagy, hogy van szeretetlen szerelem.
26. De jó, hogy nincsen ezekhez közöd.
27. Valami más kezdődik el, valami más múlik el, valami másról mondhatnál többet, keveset.
28. Egy tánc szeretkezés előtt: gyönyör, ami történelmi mélységek közt folytatódik.
29. Felerősödtél, megkapaszkodtál benne, kád szélén, kút kávján, már nem sodródsz, valahová tartozol.
30. El akartad mondani az előző napi mondatot, hogy hihess benne.
31. Véget nem érő, feledhető, sebezhető, de támadhatatlanul őszinte és minden eddiginél igazabb.

Seres Lili Hanna

Február

Talált mondatok

(V.Á. nyomán)

1. Egy idegesítő csoportüzenetet akarok írni. (Péczy Dóra)
2. ...a kifordított tál az én fejemben pont olyan, mint egy tál. (Zámbó Lilla)
3. A valóság megtartásának legszükségesebb eszköze a beszélgetés. (Peter L. Burger - Thomas Luckmann: A valóság társadalmi felépítése)
4. Reszketni kezdett, aztán rájött, hogy sír. (Tar Sándor)
5. Ha valaki felidegesít, csak feküdj a hasadra és megnyugszol. (Medvegy Gergő)
6. Mesélj valamit, ami nem történt veled. (Seres Lili Hanna)
7. Szeretem ropogósabbra hagyni a bevalókat. (recept)
8. Az égen, mint halmozódó szennyes, úgy tornyosultak a piszkos fellegek. (Doris Lessing)
9. Mindabból, amit látok, oly kevés történik meg velem. (Konrád György)
10. Úgy csinálod, mint én? (Vajna Ádám)
11. Rossz és hangos számok mennek / magamat se hallom, hálistennek. (Csaknekedkislány)
12. A Vargaváros verseinek világképe radikális módon tagadja annak a szakadéknak a létezését, aminek partjai közé hidat kellene verni. (Melhardt Gergő)
13. Én majd egy falusi fantasyt akarok írni. (György Alida)
14. a forradalom egy harminc éves válóper / & nem tudjuk még h kinél marad a gyerek (André Ferenc)
15. Ne akarjon áldozatként bemutatni, én annál érdekesebb vagyok. (Glenn Close a Wife c.filmben)
16. Gondoltam, megnézem, mit jószóltál nekem februárra. (Üllei Kovács Zsuzsi)
17. Viszont felvettek mindkettőnket egy középkorászati szemináriumra speckoll címén. (B. Kiss Mátyás)
18. A legjobb, hogy ingyenes a wifi! (szallas.hu)
19. A 3 éves kor alatti gyermekek ingyen kaphatók, ha felnőtt kíséri őket saját felelősségére. (szlovák-magyar google translate)
20. Mindkettőből a másik hiányzik, ami azt jelenti, hogy tökéletesen kiegészítik egymást, én meg nem hiányzom, ezt éreztem. (Szálinger Balázs)
21. A színházzal és az írott törvénnyel egyaránt ellenséges államában Platón szerint a csecsemőket ajánlatos folyamatosan ringatni. (Jacques Ranciere)
22. Hazamegyek, kinyitok egy sört és a gázt. (Index hírlevél)
23. Következésképp csak a világ arra való lefordítása, ami nem ő, alkotja láthatóságának, ill. megragadhatóságának feltételét. (Iser)

24. A felhőkarcolók tetejéről úgy hullottak a tönkrement bankárok, iparbárok, nagybefektetők, mint az őszi falevelek. (Békés Pál)
25. Szerettem volna lecsavarni a fejem, de a testem így is emlékezett volna mindenre. (Borda Réka)
26. :D tényleg nem ez az első félreértés ott, de nem bánom (Vidosa Eszter)
27. Ott van az orrodban a videójátszó illata? (Kiss Tibor Noé)
28. Mark Twain jegyezte meg egyszer, hogy a megfelelő és a majdnem megfelelő szó között akkora a különbség, mint a villámlás és a szentjánosbogár fénye között. (Alexander Steele)
29. Azt tanácsoltam, hogy vegetáriánus, nem azt, hogy zöldség legyél. (Dan Millman)

SZEMEREKI TERÉZ: Bezárkózás

Konsztantyin Dmitrijevic Balmont

Az óceán *Океан*

Szonett Valerij Brjusovhoz

Az Ígéret Földjének partjaitól távol,
Lelkem mélyén őrizve halovány reményt,
Hullámokat kérdeztem, s ködös óceántól
Morajló szót, mogorva választ kaptam én.

Felejtsd a fényes álmokat! Nincsen remény.
Miben te bízál, furcsa és csalóka álmok,
Bolyongással telik nap, hónap, ezer év –
Az Ígéretnek Földjét soha nem találod.

S átláttam hirtelen minden pimasz csalást,
És égető, vigasztalan nagy gond szakadt rám,
Faggattam még a partja nincsen óceánt,

Miért hizlal dühöngő széllel hurrikánt,
Mért csapkod, lázong? Ám az óceán mogorván
A sűrű ködbe bújt, s morajlott csak tovább.
1895

Egy szörnyű álom *Дурной сон*

Úgy tűnik, hogy el se hagytam orosz hazámat,
S hogy változás orosz honban már nem lehet.
S laknak galambok ott. S a kígyók rafináltak,
Az ordas sok. S elém sor börtönfal mered.

Revizor szennyezi. S gogoli mind a rémség.
S él Gleb Uszpenskij S mindenhol Scsedrin nyoma.
S ha tűz villan, hullat reá leleplező fényt,
S földre bukik megint a föld szegény fia.

S az ablaknál sor áll. Koldusok. Mennyi szegény.
Váratlan vendég jön. Hord kék egyenruhát.
Udvarias ember. Szíves tulajdonképpen.
Naplótok szerint főz magának lakomát.

Száz versztára már viták, per, törvényszegések,

Ezer versztára nyomor és sérelem jár.
Zümmögnek, mint legyek az üres fecsegések,
S ömlik folyvást a vér. És könny, akár az ár..

1913

Az emberekhez *К людям*

Mindnyájatokhoz szólok, ó, emberek,
Néma voltam, tudjátok meg, és balek,
Ám megszerettem a magas hegyeket,
S azóta megértetek mindent és szeretek.

Megértetek szívvel – ó, nem eszemmel,
Az égzengés is eltölthet örömmel,
S a villám hogy megöl embert, állatot,
A világunk attól még kápráztatóbb.

Minden kedvemre van, mit adott a föld,
Minden, amit jóból, rosszból összeszótt,
Mit megérintek, ahhoz fohászokodom,
Mosolygok érre, a tengert csúfolom.

A hegytetőről a forró sugarak
Parancsára csörgedez le a patak.
Az élet szövevényes, nem érti ész,
Bölcsnek, holtnak mondom: „Mit tudsz, az kevés!”

Szónál, tudománynál van, mi magasabb,
Elutasítom a bölcs hirdette tant,
Elbódít a világ, érzem és tudom,
Megrészegít engem, ő maga a bor.

Hogyha a világ-bor ad bódulatot,
Meghalok, de aztán fel is támadok,
És úgy élek újra, mint pihent legény,...
Ó, emberek, csak szeretni tudok én!

1927

Miért?..” Зачем?..”

Uram, Uram, tekints le rám, hull, hull a könnyem,
Hozzád szól esténként imám.
Ha már nem földinek alkottad meg a lelkem,
Miért a földön van hazám?
Évezredek homályán át tenéked szólok,
Teremtőm, nézz le ránk,
Úgy sírunk éppen, mint a gyermek, ki csalódott,
S keressük: hol van az Atyánk?
Bár egyszer hallanánk a hangod érthetően,
Boldoggá tenne csöppnyi fény,
De kín – élet, halál, szeretet – s érthetetlen,
S még ki sem kerülhetem én.
Hatalmas vagy, uram, de rideg a világod,
S mint minden, mi nagy, nem beszél,
Sok évezred lejárt, ámde válasz nincs fájó
Kérdésemre: Miért? Miért?

1929

A világ vége Конец мира

Az élet kezdete – májusi reggel.
S a vége – egy meginduló folyam.
A lélek megrendül a küzdelemben,
A végtelen halál hogy rárohan.

A hazug szájban elhalkul a jaj. –
Megérti már bukásában a szégyent,
Mered a kapzsi észre pokolarc.
És örök, néma bánat mindenünnen.

A síri pompa kénes hőt fakaszt,
S a lelkek, mint erdei szirmok égnek,
A tűz sívítva perzsel fát, avart.

S az égbolt míves kupolát mutat,
És nem szikráznak fel a csillagfények,
A rothadás gúnyolja a tavaszt.

1936

Lángi Péter fordításai

Konsztantyin Dmitrijevics Balmont

(1867, Gumniszsi – 1942, Párizs)

Vidéki nemesi családban született.
A moszkvai egyetem jogi karán tanult,
de mint a diáklázongások szervezőjét
kizárták az egyetemről. 1890-től jelennek
meg verseskötetei.

A szimbolista mozgalom egyik vezéralakja,
de verseiben inkább a lélektani állapot és
a hangulatok ábrázolására helyeződik a
hangsúly, ez az impresszionizmushoz köze-
líti költészetét.

Egy költeménye miatt már 1901-ben emig-
rációba kényszerült. 1913-ban térhetett visz-
sza Oroszországba. 1920-ban hivatalosan
külföldre távozhatott, s Párizsban maradt.
A honvágy vissza-visszatérő témája verse-
inek. Intenzív költői és fordítói tevékeny-
ségét az emigrációban is folytatta. Elborult
elmével, nagy szegénységben halt meg.

Vörös István

A furcsa kezdetért

Amikor-ahol a halál
letesz, letesz, letesz,
ott száz év múlva megtalál,
nem ez, nem ez, nem ez

a lényeg, hiszen változunk –
ha telhet még idő,
de épp amarra nincs utunk,
jövő, jövő, jövő-

menő világi végletek
alig, alig, alig
bejövő szép ígéretek
jelentik a bakit.

Kiszolgáltatottak vagyunk,
a semmi semmi se,
hogyha a valami megúnt.
Se széle, kezdete

se vége-hossza nincs sose.
Üres, üres, üres
a lélek feltartott keze,
hiába is keres

kapaszkodót a semmiben,
kutat, kutat, kutat,
de arra persze nincs ilyen,
kihuny a mozdulat,

kihagy a lét, a szívverés –
két eltérő ütem.
A fény ferdén jön és kevés.
„Elértem és viszem!”

Viszi, viszi, viszi, viszi,
micsoda éjszaka!
Eltűnnek belső árnyai.
Az örület maga

a mag, a mag, a magtalan,
terméketlen jövő.
Egyforma úgyis annyi van,
nem összemérhető

a vég, a vég, s a végtelen,
de egy próbát megér.
Dobban egy megkésett ütem
a furcsa kezdetért.

A változó véleményről

Mást mondasz és más gondolsz,
normális ez?
Vannak találkozási pontok –
meleg, hideg.

Azt gondolod valakiről,
hogyan nagy barom,
de a véleményed kidől,
ezt jól tudom,

alólad a beszélgetésben.
És könnyedén,
mit hibául róttál föl éppen,
abból erény

lesz, egy jótulajdonság.
Meváltozik
a vélemény, ha szembe mondják,
tágul, s lazít

minden nagyképűségen,
ami saját
hibád a másról rajzolt véleményben.
Akkor tehát

szabad a gondolat, csak ki ne mondd?
Vagy kontroláld
s őrizd meg, mint titkos vagyont,
mert nincs tovább,

ha hagyod véleményedet beszélni.
Ne úgy csináld!
Két ember közt minden kölcsönhatás egyéni.
Magadba zárd,

ha rosszat gondolsz, mert az is te vagy.
Hogyha te úgy,
akkor rólad is éppen rosszat mondanak.
Abból tanulj,

amit te másról mondanál,
téged meg ő
épp ugyanolyannak talál.
Ez rémitő?

Vagy inkább az réműletes,
ahogy hamar
eldöntjük, hogy ki érdemes,
s az se zavar

hogyan lényegében semmit nem tudunk
se róla, se
magunkról. A legtöbb napunk
rossz helyzetete,

az égen ferdén járt útvonala
abból ered,
hogyan félrerúgjuk a csillagokat,
űrben lebeg

a meg nem értett pillanat,
mikor saját
hiúságunk csak egy adat,
ami bevált

az indulásnál, de később
fölösleges.
Hát legyél önmagaddal is megértőbb,
hogyan jó lehess.

Zakály Viktória

Hogy elszállt

Pontosan tudta, melyik nap fog meghalni. Vagy legalábbis akarta tudni, a bizonyosságot szerette volna birtokolni. Ebben is biztosra akart menni, mint minden másban. Pont, mint amikor Jankát először meglátta. Kétsége sem fért hozzá, hogy ő lesz a felesége, pedig akkor még másik férfi karjába karolt a búcsúban. A többiek kinevették, talán még Janka szeme is nevetős volt, ahogy a körhintából lenézett rá, de a következő évi Mária-napi búcsún már az ő karjába kapaszkodott vékony gyűrűs kis kezével.

Ezt a kis kezét engedte el néhány nappal ezelőtt. A temetkezési szolgálat munkatársai nehezen tudták megértetni vele, hogy Janka már nem érzi, hogy hogyan simogatja, és nem hallja, amiket mond neki. Még sokáig nézett az utcában a fekete autó után, amíg az elment. Mintha várta volna, hogy visszajön még. Érte.

Akkor döntötte el, hogy ha Janka nem érthette meg a néhány hét múlva esedékes ötvenedik házassági évfordulójukat, akkor majd ő gondoskodik róla, hogy együtt ünnepelhessék meg. Ötven év. Hogy elszállt!

A méreg női megoldásnak tűnt, amúgy is nagy szenvedést okoz, tehát az kilőve. Az akasztás a gyermekkorában látott katonaszökevényeket jutatta eszébe, akiket elrettentés gyanánt a főutásra húztak fel. A gyerekek a lazán himbálózó talpukra írták, hogy gyáva. Ő nem akart gyáva lenni.

Az ablakából kinézve az első emeletről kiugrás sem tűnt opciónak, még túlélne. Talán, ha az úttestre esne és átmenne rajta egy autó is. De senki életét nem akarta tönkretenni a maga dolgával.

A felső szomszéd ablakából, a másodikról kiugorva talán már nemcsak egy combcsonttörést szerezhetne, de az onnan kiáradó bűz és állandó hangzavar nem gerjesztett benne bizalmat. Már pedig a halálhoz, az ember saját halálához szükséges egyfajta bizalom. A születésünket nem választhatjuk meg, de a halálunkat sem?

Amúgy is gyűlölte azt a lakótömböt, ahol élt, a barátságatlan, mindig zajongó szomszédokat, az éjszakánként a lépcsőfordulóban alvó hajléktalanokat. Alig várta, hogy a porhüvelyét hátrahagyva távozzon közülük.

Végül megtalálta a megoldást. A parkban, ahova sakkozni járt, az egyik férfi, akit korábban sokszor pillanatok alatt vert meg egy jól sikerült lépéssel, most szó nélkül letett mellé egy csomagot. Az ő felesége tüdőrákban halt meg a múlt héten, tudta pontosan, mi játszódik le benne, hiszen azt élte át ő is. A csomagban a halott felesége után maradt utolsó adag morfium volt. Tiszta és fájdalommentes. Hálásan nézett a távolodó alakja után, és sejteni vélte, hogy talán mégsem ez volt az utolsó adag.

A lehetőségétől megrészegevedve sietett haza, de a nagy igyekvésben átesett az egyik hajléktalanon a lépcsőházi folyosón. Ahogy jobban megnézte, rájött, hogy ismeri. A felette lakó alkoholista férfi nevelt fia. Az anyja már megelégette az állandó törés-zúzást, néhány éve lelépett. A gyereket itt hagyta, ki tudja, miket csinált vele azóta az a mindig részeg emberi düh-góc. A gyerek már hetek óta itt alhatott, talán nem mert hazamenni, mert félt, hogy megint elveri?

A piros pólóját jobban megnézve, rájött, az nem fröcskölt minta rajta. Már régen megalvad. Ez megmagyarázza a hetek óta tartó bűzt a felső emeletről és a zaj hiányát. Nagyon sóhajtott. Pedig már majdnem sikerült tisztán és fájdalommentesen. Megfogta a gyereket a könyökénél fogva, aki a fáradtságtól és az éhségtől már majdnem kataton állapotban követte őt. Nem kérdezte, miért tette, tudta jól. Csak meleg vizet engedett neki, aztán egy régi ruháját adta a remegő gyerekekre.

Amíg lassan, de egyre nagyobb bizalommal evett, elmagyarázta neki a lakás zárjának a

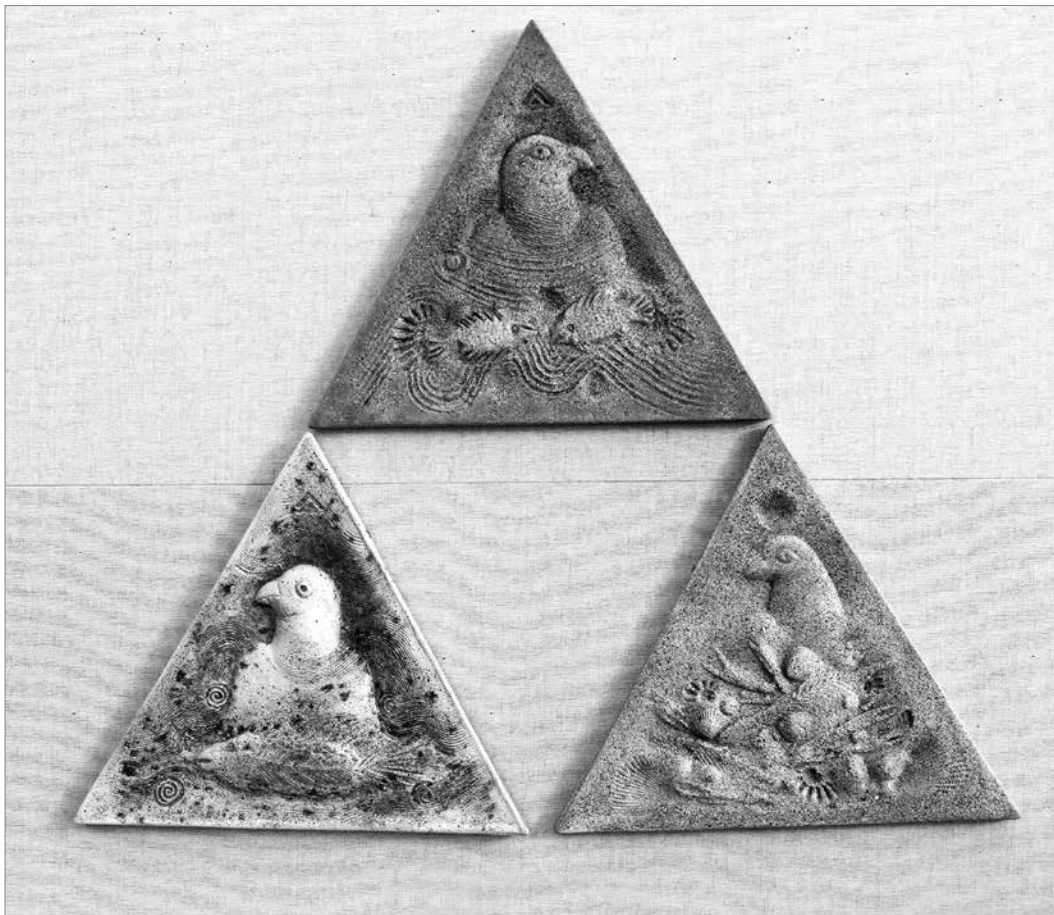
ravaszságát, illetve mit hol talál. Ezután két papírt vett ki a szekrény fiókjából, és amíg a gyerek a kanapén elaludt a teli gyomor mámorával, bőszen írni kezdett.

Másnap kicsit meglepődött arcot vágott az ejtőernyős-oktató, amikor a bácsi bőszen magyarázta, hogy nem ez lesz az első ugrása, és csak szeretne egy kis színt vinni újra az életébe. Nemrég halt meg a felesége. Ma lenne az aranylakodalmuk. Ötven év. Hogy elszállt! Az oktató még akkor sem fogott gyanút, amikor sokadszori jelzésére sem nyitotta ki az ernyőt a mellette zuhanó test.

Eközben a rendőrség egy többhetes holttesthez ment ki egy társasház második emeletére. A gyilkosságot, amit többszöri, indulatos késszúrással követtek el, az alsó lakó vállalta magára, részletes beismerő vallomást tett írásban. Az idős urat nem találták otthon, csak az unokáját, akinek néhány napja a nevére írták a lakását.

Az oktató hiába kereste a lezuhant testet még sokáig a földön. Nem találta. Hetvennégy év. Hogy elszállt.

SZEMEREKI TERÉZ: Reggeli rituálé

Beke Sára

Eva

és sétáltunk magas festett a haja
akkor épp nem de dohányozhatott volna
magas és hosszú fekete kabátja van
vállán műszőr rálóg a barnából lilába váltó copfja
és ő dohányzott én meg hallgattam
megvátozott
csak nem emlékszem ki volt azelőtt
most fiúkról beszél bulikról matracokról
és én szeretnék néha olyan lenni
mint ő főként a kabát miatt
de én persze nem vagyok magas

mennyire utál mindent főleg a végzős fiút
akivel pedig mindent de végül is nem érdekes
matracok helyett iskolapadok és ő tényleg gyűlöli
ilyenkor jut eszembe a svéd film a lányról
aki lövöldözött a gimnáziumban nevezzük Evának
és sétáltak ő magas hosszú kabátban
dohányzott is azt hiszem
mentek ő meg az alacsonyabb aki velem ellentétben
legalább szőke volt Evának sem lila a haja
és beszélgettek fiúkról és matracokról
és Eva szép volt Eva megfoghatatlan
és néha szeretnék olyan lenni mint ő
nem csak a kabát miatt

Hús dróttal

(síkplasztika, 2003)

Fülemen drótot húzok át:
próbálgatom, mennyire nem létezem.
Ha épp vagyok, csak rekesz
ipari hűtőszekrényben, olyan.
Ha nem, hússá és hasznossá teszel.
Drótot húzok át a füleimen, biztosra megyek,
a biztos semmire, a drótra.
A bizonytalanság nyers húson átfűzött rézfonál,
alumínium, ha más nincs.
Mostanában én is beérem azzal ha hetente kétszer
önmagam rekeszeibe helyezel vissza.

Mátyus Melinda

Képeslap

egy festmény megszeretése

Könyvesbolt, képzőművészet, antikvárium, valamilyen irodalmi beszélgetés és mozi, ezek jöhettek szóba.

Zene és színház – most nem.

Ruhám sincs.

A Múcsarnok lett a nyerő, a *Tiszta szívvel festeni* címnél megállt laptopom billentyűzete, mindig a vesszőnél, a szavakat külön olvasta, így is elviselhetetlen volt. Egy éve vagyunk együtt, tudja, mi jó nekem. Megdermedtünk, így üldögéltünk, egy ideig. Ketten.

Tiszta, tiszta.

Áttörte magát a vékonyka képernyőn, szétterjedt az ágyon, villámgyorsan. A cím. A szememre kenődött, lecsorgott a párnára és émelyedett szaga lett.

Túl erős, lehet, hogy parfümös, lehet, hogy hamisítvány.

És indultam is. Ebben a hidegben, ebben a félkabátban, félbuszban.

A busz minden porcikáját rég levakarta a piszok. Az üléseket, a fogantyúkat, minden hasznos kelléket.

A kerekék, azok megvannak, azokon zötyögünk. Jobbról meglöknek, összepréselnek, hatalmasat fékez a busz, a lábamra lép valaki, utána elnézést kér.

A téren még bámulok.

Ekkora plakát. Ekkora cím.

Hogy lehet csak így kitenni. Ezt a címet.

És hogy lehet felkészülni arra, ami a legrosszabb lehet.

Hogy: mégsem.

Hogy lépcsőfokról–lépcsőfokra csak egy jó piáros felé közelgek.

A külső termekben kezdem. A képek itt hatalmasok, szuggesztívek, nagy falfelületeken, hatalmas terekben laknak. A falról leszólnak a testek, barna és szőke nők, beszélgetéseket szakítanak meg, epizódszereplők.

Legtöbbször elterülnek, a homokban, enyhén narancsbőrrel, vizesen és szárazon. A tengerrel érintkeznek, mindig, a tengertől távolra vetetten is. Piros, kék, türkiz bikinik.

Felnagyított történet–töredékek. Óriási vásznak, icipici témák.

Mintha–könnyed és mintha–fotó.

Átsietek két művész kiállított anyagán, sok lelkiismeretfurdalással. Csakhát tudnom kell, tényleg létezik-e az valami, akár darabokban.

Valamelyik terem egyik pici szögletében, az is elég volna.

Japán bácsi, egy hangosabb, nagyon fiatal társaság és egy szerelmespár. A japán bácsi távol, a társaság túl közel, a szerelmes pár: együtt.

Én még mindig egyedül, és el-eltűnök, gyakran visszatérek a buszhoz. A cipőm sarka, a harisnyám sárfoltja és az orromban lerakódott benzingőz vezetnek.

A buszban találom magam, a fél órával korábbi, hirtelen fékezésben.
Pedig nem, az apszis ajtajában vagyok.
És: itt van.
Egy szemsaroknyi pillantásból tudom.

A tér közepéről képtelen vagyok indulni, forgok, lassan, körbe-körbe, és körülbelül harmadjára figyelek arra, hogy mások ne lássák.

A képek nagyon magasan állnak, pedig fejnél.
Közel jönnek, az arcba, az orrlyukakba, és állják a szemkontaktust, úgy magátólértetődően. Pedig irtóznak a hangos szótól, a testszagtól, mindentől, ami kizökkenti őket a szemlélődésből.
Falon fekszenek, de ez is csak látszat, kettőnél jóval több dimenziósak.
Látom, hogy látnak is, a képek, és ez rossz is lehet nekem. Akár.

*(műterem)város,
(belső) könyvtár,
kertek*

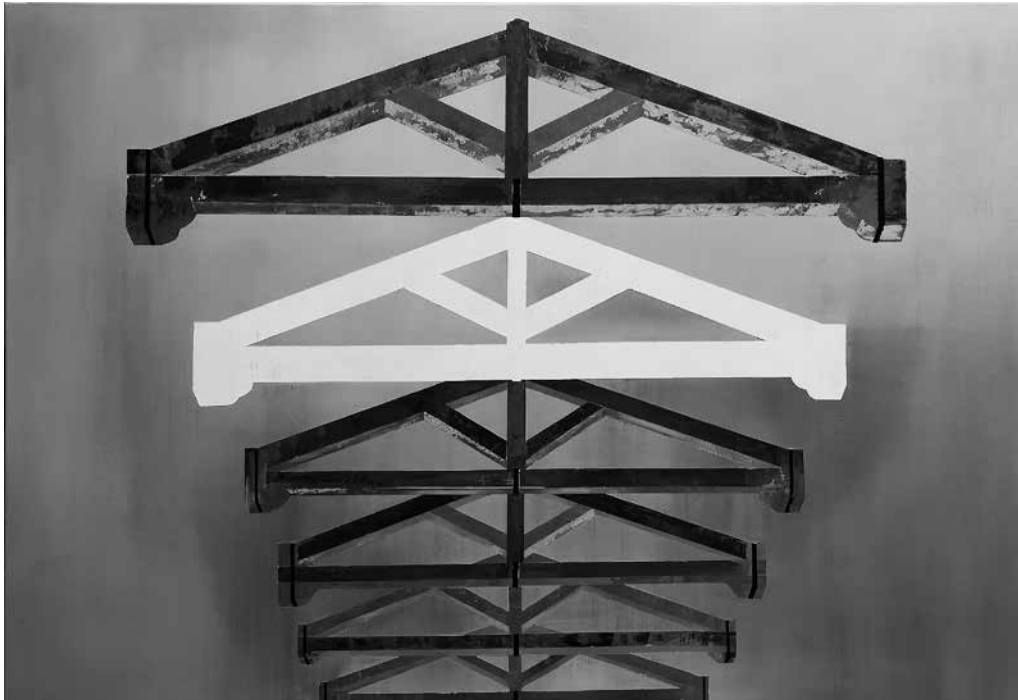
És ezekben (át)járók, keresztül-kasul. Átjárható világok teremődnek itt, folyamatosan.
Kertből városba, városból egy szoba könyvespolcára, onnan vissza, a kertbe, ott nagyon jó olvasni, és vissza, fel, a felső polcra, onnan picit lennebb, a középsőre.
És azt az egyet szeretném megérinteni, azt az egy könyvet, amelyik világit.
Vilángol.
Állandó kísértés ez, kislánykorom óta.

Nem lehet megérinteni. Összeszámolom, most tizenegyen vagyunk, a teremben, nem lehet megérinteni.
Sosem lehetett.

Legyen egy, legyen egyetlenegy, döntöm el, egyetlenegy festmény, amellyel együtt leszek, záróráig. Még két óra.
Az alászálló városban, a műteremvárosban is jó lehet.
Lehet, hogy a könyvtár lesz jobb, egy papírlap, amelyik akár belőlem is érkehetett.
Vagy az erdő, az ajtótól balra, a második képen. A fák között felfénylik egy geometrikusan megrajzolt forma, ontja a fényt, csak, mert figyel rá valaki.
Azt hiszem, vonzódásom végérvényes. Legyen az erdő, az erdőben egy fény melletti, pici pont.

Valaki, a hátam mögött, megkérdezi, ugye, nem zárnak a boltok hat előtt, ugye, a Vörösmartyn van Zara is és sok más, és milyen hülye egy ország ez, ahol nem lehet cigarettát venni, és még haját is kellene mosni, feltétlenül, még ma.
Menjenek már vissza, a szállodába.
Mert mindjárt este van.
Az arcára vagyok kíváncsi, hogy tényleg, vagy csak rossz napja van, meg kell fordulnom.

És ezt látom:

KONDOR ATTILA: Feltétlenség

Az idő megroggyan, és a térbe gabalyodom.
Félszemmél látom, hogy alatta is van egy kép, de egyelőre nincs több hely bennem.

Beállok a *Feltétlenség* alá és figyelem, fentről tartják-e, *valaki*.
Vagy éppen az én dolgom volna?

Azonnal megérezem, hogy ez: nagymama szépséges, famennyezetű háza, Alsó-Küküllőmentén, Kibédén.

Vagy az ég, nagymama háza fölött.

Ahol nagymama minden este a szerelmét siratta, ötvenöt, hatvan és hetvenévesen, a legeslegutolsó évében már nem, akkor már kívülről nézett a világra.

Imre mínusz negyven fokban halt meg, a Donnál, mondta nagymama.

A te nagyapád, mondta.

Mit mondhattam volna? Úgy öt, hat, hét, nyolcévesen. Meg most.

Elmosogattam a poharakat, a zsíros edényeket nem, azoktól mindig undorodtam. Utána az unokatestvéreimmel az udvaron olimpiásat játszottunk, a fűben. Gerendán és talajon versenyeztünk.

Nagymama kibédi háza felett a Drágajóisten őrködött, ezt is nagymamától tudom.

És azt is, hogy a Don csak egyszer történhetett meg, és soha többé.

És valami más történhet, ami pont ilyen, ami elkezdődik, és soha nem lesz már jobb, kérdeztem.

De csak nézett.

Záróra, tényleg záróra, holnap vissza lehet jönni.
A festmények holnap is itt lesznek.

és megszerzése

Ha az enyém lehetne, ha hazavihetném, végigkövetném a gerendázat felületét, minden hasábot. Utána kitapogatanám az egyenetlenségeket is.

A fa egyenetlenségeit, utána a festékét.

Fenségesnek, test nélkülinek mutatja magát, pedig nem, én tudom, hogy minden testté válik, ha hozzáérsz.

A hasábok fölfele eső, láthatatlan felületeit nem érinteném.

Minden estém ilyen volna.

Ha az enyém lehetne ez az égi test, az ágyam fölé akasztanám és minden megváltozna, gondolom.

Este, lefekvés előtt ránéznek, és tudnám, hogy az eget nyolc gerenda tartja, és én biztonságban volnék.

Fölvezetne, ahányszor csak vágyakoznék, és miután megpihennék, visszaengedne, az ágyamba.

Nagyapám is ide költözhetne, gondolom.

A kijáratnál megmagyarázzák, hogy minden a művészen múlik.

Legyek türelmes, óvatos, és igazuk is lehet.

Meglehet, hogy már megvásárolták, esetleg nagyon drága, és végignéznek rajtam. És azzal is számolni kell, hogy talán: nem is eladó.

Mert a művész szívéhez nőtt.

Mindezeket jó alaposan fontolóra kell venni.

Otthon is rákeresek, otthon is gyönyörű.

Azért időt hagyok magamnak, mert lehet, hogy hirtelen felindulás, és ezt a család is így tartja helyesnek.

Minden nap megnézem, este. Remélem, hogy elmúlik, de nem, gyönyörű marad.

Előkotrom nagyapám megmaradt katona fotóját és az éjjeli szekrényemre teszem.

Két hónap múlva aztán megszerzem a telefonszámot, egy Nabokovba teszem nagyapám fényképét és elindulok, a *Feltétlenség*hez.

Mert nem múlik el.

A művész úgy véli, hogy az *Átvezető* hozzátartozik.

Tudom, amelyik a kiállításon is alatta lakott.

Tudni éppen tudom, de engem a *Feltétlenség* érdekel.

Azért persze megnézem.

KONDOR ATTILA: Átvezető

És nem is tudom. Hogy ilyen megkomponált tudás hozzám tartozhatna, ilyen geometrikus élet.

És nagymama házához.

Ráadásul, becsapós is, ha rálépsz, alázuhansz. Látszik. Kislányos ugrálósat például nem lehetne játszani rajta, ez biztos.

Emlékszem minden vezető görbületére, a hat téglalapra, a hat körre, reménytelenül egyformák.

A narancsra, a folyósókra, és arra, hogy alig van széle, nincs is.

Pedig nem is láttam.

És csak a *Feltétlenséget* viszem.

A festmény egyelőre a falusi padon áll, nagyapám képével. Az éjjeliszekrényről őt is ide költöztettem.

Harmadik este, későn, rákeresek az *Átvezetőre*.

A következő hetekben többen végiggondolják ezt a bonyolult helyzetet, az enyémet,

Mondják, messziről látszik, hogy inog alattam a föld.

Együtt bámuljuk a képernyőt, de legtöbbször egyedül, este kilenc és tíz között, amikor csak én vagyok a házban.

A képernyőn az *Átvezető*, fölöttem, a falon, a *Feltétlenség*.

Kellene nekem egy kis fegyelmezettség. Csak annyi, mint a tornagyakorlatok alatt, nagymama udvarán.

Annyi, hogy tudjam, mikor engedjem el, és mikor szorítsam, lábtól derékig.

Sóvárogva nézek a képernyőre, erre az *Átvezetőre*.

Tényleg kell nekem ez a második kép, kérdezem.

Ez a távolságtartás?

A festménytől is megkérdezem: neki?

De nem is érdekel, mit mond.

Nagyapámnak is sok minden kellett volna.

és elvesztése

Napokig, továbbra is ebben topogok, ebben az én problémámban.
Hogy is költözhetne hozzám a nagyapám, ide, a falra, hogy is álmodozhattam én erről, ha nem is tudom, mit akar tőlem ez a festmény.
Meg akar ismerni engem, itt maradni, együtt lenni?
Napok óta használhatatlan.

Mit szeretnél, kérdezem, de semmit nem szeretne, csak visszamenni, a művészhez.
Olyan semmilyen volnék, kérdezem, és a festék folydogálássá válik.
Rám csöpöghet.
A gerendák is vékonyodnak.
Teljesen összeomlott, testestől–lelkestől folyik.

Lehet, hogy nem tetszik neki ez a szoba, semmi nem tetszik belőle.
Lehet, hogy terhére van a nagyapám.
Mert megfagyott szegény.
És a fényképen is olyan magányos.
Az is eszembe jut, hogy tarthat is tőlem ez a festmény. Hogy kihasználom, hogy ezentúl mindig csak közlekedni akarok.
Föl-le, föl-le, mígnem elkopik minden deszka, kifényesedik a veséje is.
Nem lesz pihenése.

Szégyellek másokat faggatni, milyenek a tapasztalataik, milyen összeköltözni egy új festménnyel.
Az egyszerű hétköznapiok érdekelnének.

Elhatározom, hogy feldobom kicsit, átöltözöm, tetőtől–talpig, más fehérnemű, más cipő, más ruha és smink, visszafogott, minden részlet fontos lehet.
Zenét teszek neki, Monteverdit, orgonamuzsikát, az egyetemesség megy neki.
Kibédet például nem fogadta be.
Nagymamát.
A lábához ülök és megsimogatom, finoman, kitapintom a felszint, az egyenetlenségeket, a vászon textúráját.
Már szürkülődik, amikor elalszom mellette.
Azt álmodom, hogy nem halt meg. Vilángol:

KONDOR ATTILA: Feltétlenség

Szabó Imola Julianna

Horvát Lóczy Judit Bad Hair Years kiállítás képeihez

Please give me a patience

a hajóorr a jég felé halad
felszínen tart
csak irányokat keresek
a kietlen horizonton
amiben a gyermekeim
gyökerestül kifordult árnyak
fölém takarják az eget
se rés se pajzs
csak a száj
ahogy nyílik
mint egy éhező állat karma

süllyedek és emelkedem
lúktet és villószik
a fogak csattogása
ha szárnyam lenne
most alám kapna a szél
de mozdíthatatlan a törzsem

kőris- és ecetfa illatát
hordja a sziklapart
jeges vízbe bújtatom
ami még maradt belőlem
fehér és áttetsző legyen

ez a félelem

ami a dühöt oldja a kikötőhöz
ami a nyarat tartja távol a téltől
ami ugyanúgy én vagyok
én vagyok
akkor is

Monotonius work, Humble work, unseen work

a harangok
két cérnavékony
szálon
hintáznak a kertben
a szél elforog
majd átsöpör
az otthon felejtett cédulák között
éjjelente a szemüregembe dobálom
amire nem emlékezhetek
mert lekéstem
vagy senki sem látta

megtörtént

Encircle / Colors are gone

száradó ruhák
megkopott sávjai
ahogy egy ebéd örökre nyomot hagy
a szövet hasán
kifordítom a kézfejem
a víz habja akár a nyál

próbálom megtisztítani
világunk egyetlen zálogát:
a holnapot
körbeérünk egy mozdulat mentén
amiben a kötél langyos és nedves fonatként
feszül két megdőlt oszlophoz
mielőtt és miután
utadra engedlek
mint magára öltött színeket
a gyermekkor

Ordnung machen

hallgatni arról
hogy apálykor
város épül

Maslow

tej és kenyér
éjjel és éjszaka
fekete szatyorban úszom
pikkely nélkül

PEZETTA UMBERTO: Van úgy, hogy sok a víz és van úgy, hogy kevés – *Pillanatképek a Decathlon Zalatriatlon Sprint versenyről – Zalaegerszeg, Gébárt, 2019. 07. 27.*

Kántor Zsolt

A kerubok és a szekér

Az Ige és a vér

Mintha a levegővétellel együtt menne be a törvény.
A köd és az ózon elegye.
Majd megragadja a nyelvét az embernek.
Mintha belemártanád az orrod a mézbe.
Ilyen illatú lehetett Jézus vére.
Életben tart a dac és belesétálsz az égbe.
A pocsolóába, amit az olaj fest kékre.
Álmodban a kenyeret feszítik keresztre.
A pillangók beleragadnak a vérbe.
S a napkorongból csavarni lehet a vérsavót.
A vers-savat.
A római katona megtörli a dárdát, amit betolt.
A bordák között van a rés, amit átütött.
Kerubok állítják helyre a lelket s a tüdőt.
Majd Illés és Mózes jönnek le egy márványlépcsőn.
Olyan a szekér, mint egy menóra. Hét cső.

A színlelés egy hajtű

Boldogság aludni egy jót újpesttől
kőbányáig a kék metrón ha épp nem rekonstrukció
zajlik és át kell szállni egy buszra
amely a cigány muzsikusok teréig viszi
a befogadót akinek a fejében
permanensen pörög egy forgószínpad
Jézus épp Napóleonnal sakkozik
a francia hadtest vesztésre áll
de a kávéházba betoppan Nagy Sándor
és tanácsokat ad
Arisztotelészről beszél és Diogenészről
vigyen magával a csatába okos embereket
a taktikai érzékről és a felfogóképességről
s arról hogy gondolkodás nélkül
vesse bele magát a harc sűrűjébe
és keresse Istent -
s utazzon metróval ne automobillal
Ne aludjon túl sokat hanem írjon naplót
Boldogság történelmet írni egyetlen éj
Égisze alatt
Látja a tudat miként múlik el
Ami megmarad.

Petrozsényi Nagy Pál

Nőt atajot!

I

Mióta szüleik elhunytak, a két testvérre rászakadt a magány. Izor még elviselte, de Izórát kegyetlenül megviselte, elsősorban édesanyja halála. De ezt megelőzően még végig kellett néznie, miként mond örök búcsút édesapja a világnak. Őt egy autóbusz segítette átlépni az élet és halál küszöbét. Nem szenvedett sokat, és úgy halt meg, ahogy mindig is élt: felemelt fejjel, keményen. Nem így az édesanyja. Ő bizony végig reszketett. Na, nem a félelemtől, hanem, hogy magára kell hagynia értelmi fogyatékos „kisfiát”. Izóra könnyek között nyugtatgatta:

- Nem marad magára, ígérem, anyja helyett anyja leszek, drága anyukám.
- Akkor is, ha férjhez méysz, és akkor is, ha áldozatot kell hoznod az öcsédért?
- Akkor is, esküszöm.

-És, ugye, otthonba vagy valamilyen zárt intézetbe sem adod – zihálta a rák szorításában vergődő édesanyja. – Utóvégre, hidd el nekem, nem bolond az Izor, csak egy kicsit gyerekes.

- Elhiszem, ne aggódj! Ahol én lakom, ott lakik majd Izor is.
- Köszönöm, jó testvér vagy – szorította meg lánya kezét gyöngéden.

De még nem adta fel, tovább viaskodott a halállal. Talán nem bízott a lányban, vagy még mindig remélte, hogy isten meggondolja magát, és elnapolja vele a randevút? Végül négy órai birkozás után feladta, eleresztette Izóra kezét, és jobblétre szenderült. A lány lelkileg összetörve hagyta el a kórházat. Még jó, hogy az öccsét nem hozta magával, mert ha ő is így kikészült, hogy viselte volna el ezt a látványt a gyenge idegzetű Izorka.

- Hajdyszom ját, jössz csaj vagy. Méjt hagytaéd edész déjután madamja? – esett egyből Izor a nényének.

- Dolgoztam. Hiszen tudod, minden ember dolgozik. Én varrok, a tanítók tanítanak stb.; ezzel pénzt keresünk, amiből vesszünk húst, kenyeret, kifizetjük a gázt, áramot – roskadt Izóra vérző szívvel egy fotelbe.

- Tudom, de ezt a papi és mami szotta fizetni. Őt hoj vannat?
- Meghívta őket a Jóisten nyaralni – válaszolta, miközben még mindig édesanyja járt a fejében.
- Hova?
- Az égbe, Izorka.

Hát ez gyorsan kicsúszott belőle! Most aztán összetört a drága öccse lelke is.

- Ne szívass, te bűdös jingyó! – ordított rá minden harag nélkül Izor. – Az édbe nem jehet csat úgy fejmenni.

Nem tört össze. Valószínűleg fel sem fogja, mi történt. Ami pedig a stílusát illeti, biztosan megint utánoz valakit. Ez volt a heppje, főleg a tévében látott színészeket kopírozta spontánul.

- Dehogynem. Egyszer lehet, bár visszajönni sajnos már nem tudnak.
- Mért nem tudnat?

-Kérdezd meg a Jóistent, mert én bizony nem tudom. – Ettél? Várj, mindjárt megmelegítem az ebédet – sietett a konyhába. Ettek, majd visszavonult a szobájába meditálni, pihenni.

Este hét óra volt. Öccse a másik szobában tévezett. Egy ideig elüldögélt a fotelben, aztán lefeküdt. De csak nem jött álom a szemére. Gondolatban újra meg újra átélte a kórházban töltött feledhetetlen órákat, merthogy élete végéig nem felejt el, az bizonyos. Ekkor bevett egy valerianát, amitől aztán elaludt. Reggel arra ébredt, hogy Izor hortyog mellette.

- Izorka, ébresztő! – rázta fel erélyesen a testvérét.
- Mi az? Mi történt?

– Mit keresel te az ágyamban?
– Én? Semmit, csat átjöttem hozzád ajudni.
– Emlékszel, miben állapodtunk meg, pajtikám?
– Nem, miben?
– Hogy mindketten külön ágyban hajcsizunk.
– Iden, iden, de ticsi tojomban mindid együtt ajudtunt.
– Az akkor volt, most viszont nagyfiú vagy, és a nagyfiúk mindig egyedül tentéznek. Vagy te még nem vagy nagyfiú?

– Az vagyot.
– Na látod! Most pedig söprés vissza a szobádba!
– Megyet máj, csat azt nem éjtem, méjt hajadszój jám annyija.
Igaza volt az anyjának, olyan ez a fiú, mint egy nagy gyerek; ami persze nem csoda, ha valaki *harminc évesen sem érettebb egy tizenkét éves kamasznál* – diagnosztizálták az orvosok. És ha ők ezt állítják, az bizonyára így is van, amin legfeljebb már csak az Úristen segíthet.

– Jaj, Izorkám, hát hogyne haragudnék, amikor sosem hallgatsz a tesódra.
– De hajdatot – ölelte magához a 110 kilós férfi hevesen. – Én mindent medteszet éjted, csat ne hajadudj.
– Rendben, nem haragszom, és ha valóban tenni akarsz értem valamit, újra megkérlek, ne gyere többé az ágyamba! – bontakozott ki öleléséből az ösztövérr varrónő. – Megértetted?
– Med.

– Köszönöm. Viszont jól vigyázz, ha megint átrázol, büntetésül kikapcsolom a tévédet – fenyegette meg Izort komoran.

De hogy hallgat-e rá, az már más kérdés, ti. újabban egyre sűrűbben könyörögte magát hol az anyja, hol az ő ágyába. Természetesen elutasították, mert ha Izorka meg is maradt gyerekeknek, nemileg azért tovább fejlődött.

Izor megszéppent, és fűt-fát megígért, miután tévé nélkül el sem tudta képzelni az életét. Nővére úgyahogy lehiggadt. Pár nap múlva lezajlott a temetés, és úgy látszott, lassacskán helyrebillen a megszokott egyensúly, amikor a szellemileg retardált férfiban ismét ágaskodni kezdett a hancúrléc. A nő éppen az igazak álmát aludta, és fel se ébredt azonnal. Nem tapasztalván ellenállást Izor bátrabb lett, és el kezdte gyömszölni nővére melleit.

– Szent isten, Izorka, te vagy az?
– Nőt atajot! – kiáltotta eltorzult hangon Izorka.
– Hé, Izóra vagyok, nem látod? – ugrott ki ágyából a lány ijedten.

Jaj, hát mégis beválik, amitől anyja is, ő is tartottak, és ami még rosszabb, ezúttal senki sincs mellette: apa, anya vagy legalább egy jó barát, aki a segítségére sietne.

– Gyeje vissza az ágyba, vén kujva!
Már megint utánoz – húzta összebb mellén a pizsamát. Vajon akkor is így törne rá, ha nem látna efféléket nap mint nap a tévében?

– *Te* menj vissza, de a *tiédbe*! Két óra – nézett a faliórára bosszúsan. – Mit akarsz te tőlem ilyen késő éjszaka?

– Meddudni.
– Meg-tud-ni? Mit? Nem várnál vele holnapig?
– Nem medtudni, meddunni.

A nő elpirult. Szóval megdugni. Szép, vagyis most már nem csak aludni, szeretkezni is akar vele az öcsike. Már ha egyáltalán tudja, hogy kell ezt csinálni.

– Anyu, most segíts, mert ha Izorka rám mászik, rájön ő magától is egy perc alatt – rebegette anyja falon függő fotójára tekintve. – Szégyellj magad, mit képzelsz? Testvérek közt ez nem szokás, sőt, egyenesen bűn, úgyhogy nyomás vissza a szobádba!

A férfi engedelmeskedett, szótlánul felkelt, de a szobája helyett, a nővére felé tötyögött.
– Nőt atajot, de azonnaj!

Izóra agyába bevillant egy régi-régi Fellini-film, melyben ugyanezt a mondatot kiáltozta egy lökött pasinger. Alighanem épp ezt a filmet láthatta Izor is, mindenesetre ő is pontosan így üvölt.

– Oké, oké, megkapod. De csak holnap, addig is, ismétlem: menj vissza a szobádba!

- Nem megyet.
- Ha nem, hát nem. Ebben az esetben cserélünk: te maradsz itt, én megyek a tiédbe. Csakhogy akkor mondj le a tortáról, amit éppen holnapra akartam sütni neked, kisapám – ravaszkodott látva azt, hogy fenyegetőzéssel immár semmit sem érhet el.
- Izor megtorpant. A tévé után a tortát szerette legjobban.
- Milyen tortát?
- Amilyet te szeretsz, sok-sok krémmel, málnával.
- Nem csapsz be?
- Ejnye, öcsikém, hát szoktam én neked hazudni?

2

Valóban nem hazudott, meg is sütötte másnap délután, sok krémmel, málnával, ahogy ígérte.

- Ízlett?
- Fincsi vojt.
- Egészségedre! Most pedig vizslát, csavargunk egy kicsit Picurral – füttyentett a kutyának, és nem sokkal ezután már Liber úrral, egy szemüveges, kopott eleganciájú férfival sétáltatták a pincsiket.
- Ehhez azonban olykor nekik is szedniük kellett ám a lábukat. Izorának ez nem is jelentett problémát, annál inkább Liber úrnak. Hiába, ötven év az ötven év, hát még ha emellé némi pocak is domborul.
- Lassabban, kérem, lassabban!
- Bocsánat! Leüljünk? Van ott egy pad a közelben.
- Csak egy percre, amíg kifújom magamat.
- Leültek.
- Ma nagyon hallgatag a kisasszony – jegyezte meg a férfi, miután ő is, meg a foxija is kifújták magukat. – Olyan gondterheltnak látszik, mi a baj?
- Ó, csak a szokásos.
- Izorka?
- Izorka.
- Már megint mit művelt a fiatalúr?
- A nő tétován mérlegelt: elmesélje, ne mesélje? Igaz, hogy Liber elég közel áll hozzá, tudniillik össze-összejött az özvegygel, főleg kutyafuttatás alkalmával, azonkívül... Meg kell adni, okos, művelt úr, akinek a szavára érdemes odafigyelni. De Izor speciális eset, nagyon speciális, akiről a családon és orvoson kívül nem is igen beszélt senkinek.
- Bonyolult, majd máskor megbeszéljük.
- Miért nem most? Én ráérek. Maga nem, vagy úgy érzi, még nem állunk elég közel egymáshoz? – fogta meg a kezét a férfi sokatmondó tekintettel.
- Dehogy, dehogy, csak tudja, ez az ügy nemcsak bonyolult, túl intim is ahhoz, hogy...
- A bizalmába avasson.
- Gondolatolvasó ez a könyvárus!
- Hát...
- Megértem, igaza van. Sajnos így tanácsot sem adhatok. Pedig hátha volna a magácska gondjára is megoldás.
- Ez kedves, nagyon köszönöm, drága Liber úr.
- Benci. Szólíts, kérlek, Bencinek! Olyan távolságtartó ez a magázás.
- Az, szia! – puszilta meg a nő tűzpirosan.
- Tudta, hogy tetszik a férfinak. Hogy mit eszik rajta? Jó kérdés, főleg, hogy még udvarolgat is neki a maga módján. De csak ennyi, udvarolgat. Most meg egyszerre, mintha többet is akarna.
- Hallgattak. Az özvegy kinyújtózkodott a padon, és lehunyt szemmel furdette arcát a lenyugvó napfényben.
- Imádom az ősz. Annyira megnyugtató. Itt van az ősz, itt van újra, / S szép, mint mindig, énnekem. / Tudja isten, hogy mi okból / Szeretem? de szeretem.

– Petőfi?
– Petőfi.
– Sokat olvas, bocs, olvasol, vagy csak eladsz, mint a könyvkereskedők többsége?
– Fájdalom, nem. Valaha tényleg sokat olvastam, de ezzel a rossz szemmel – mutatott a férfi a szemére – ma már egyre ritkábban. Visszatérve az öcsédre... Ne aggódj, nem leszek indiszkrét, csak arra lennék kíváncsi, nem gondoltál arra, hogy elhelyezd valamelyik otthonba? Hú, úgy látom, mégis mellétrafáltam!
– Kissé, de azért felelek. 1. Nem adom otthonba, mert Izorka ugyan, hogy is mondjam, retardált, de nem hülye.
– Bocsánat, nem akartalak megbántani.
– Továbbá 2. Az én öcsém nem köz- és önzese, tisztelt Liber úr.
– Fofi, szolgálj! – parancsolt ekkor a férfi a kutyára, majd fogta magát, szuszogva odatérdelt melléje, és elkezdett ő is pitizni.
Néhány arra sétáló járókellő megállt, és megtapsolta az öreget.
Izóra elnevette magát, de el is gondolkozott egyúttal. Lehet, hogy Benci mégis komolyan veszi őt? Nos, ezzel a púppal a hátán aligha. Jó, nem púp, csak amolyan aprócska domborulat, varrónői sajátosság. Szerinte, még ha a férfiak nem is pontosan így látják, miután egyik sem kurizált még neki emiatt. Aztán felbukkant ez a könyvtáros, és azóta már nem egyedül barangol a városka utcáin. Ez is rendben van, de akkor miért nem kérte meg a kezét mostanig?
– Köszönjük a tapsot, viszontlátásra! Benci, Benci, még a végén kiderül, hogy te is benevezel valamelyik tehetségkutató versenyre.
– Miért ne, ha már ilyen sikerem van.
– Milyen sötét lett egyszerűből! Gyere, Picur, kutyagoljunk lassan mi is hazafelé!
– Akkor nincs harag?
– Nincs, nincs, további kellemes szórakozást!
– Viszlát! Majd szólj be mobilon, ha megint kedved szottyán sétálni, vagy esetleg mégis csak tanácsra volna szükséged.
– Hojvojtáj? – ripakodott rá otthon Izorka. – Nem szejetet, folyton csat jössz-mész, szinte ajid játjat edész nap.
– Hogyhogy hol voltam? Hát megsétáltattam a Picurkát. Ilyen hamar elfelejtetted?
– Mástoj vigyéj endem is madaddaj – dobbantott a férfi durcásan. – Én is atajot ám sétájni, med... med sportojni, dojdozni – tette hozzá merengve. – Vennék madamnat egy Toyotát.
Álmodik a nyomor – sóhajtott Izóra. Azért ráhagyta. Egy ilyen sérülttel nem lehet, de nem is szabad vitázni.
– Remek ötlet, támogatom. Na, vacsorázzunk! Utána tévé és szép álmokat! – fürkészett az arcába: vajon emlékszik-e arra, mit ígért, és ha igen, azt be is akarja tartani?
Hamar kiderült. Alig kapcsolta le a villanyt, motoszkalást hallott az ajtaján. Szerencsére már előzőleg bezárta.
– Nyisd ti az ajtót, Izója!
– Mit akarsz?
– Bemenni.
– Majd holnap, Izorka. Most feküdj szépen vissza az ágyadba!
– Nem fetszet.
A varrónő begyulladt. Mi lesz, ha erőszakkal próbál bejönni? Már kezdte sajnálni, amiért nem beszélgetett erről aprólékosabban Bencivel. Vagy legalább egy kést hozott volna magával. Természetesen csak úgy ijesztésül, elvégre Izorka mégiscsak a testvére. De talán a tortatrükk ismét beválik.
– Ha lefekszel, sütök neked holnap még egy tortácskát. Mit tortácskát, akkorát, hogy akár egy hétig is ehetsz belőle.
– Én nőt atajot, nem tojtácstát – toporzékolt a szellemileg és lelkileg egyaránt sérült fiatalember. – Nyisd ti az ajtót vagy betöjöm.
Nem vált be. Új trükköt kellene bedobni.

- És ha elhozom neked anyukát? – vágta ki Izóra a nagy adut.
- Csend. Lelépett, vagy csupán tűnődik?
- Hozzad, majd nájad medvájom – válaszolta végül Izorka, s miután a nővére még mindig nem adta be a derekát, többször belerúgott az ajtóba. – Hé, te áttözött boszortány, mit vacatolsz anynyit azzaj az ajtóvaj? Vájj csak, vájj, majd én tinyitom – robbant neki az ajtónak, egy reccsenés, és már bent szuszogott a szobában.
- Jézus, Mária, Szent József! – sikította el magát Izóra, és dermedten tűrte, hogy a testvére rámásson.
- Nem szabad, Izorka, mit csinálsz? – tért magához hirtelen. – Vigyázz, mert anyuka odafentről is mindent lát, és nagyon mérges lesz, ha nem engedsz el azonnal.
- Mért lenne méjdes, hiszen veled is csat azt teszet, amit anyuvaj, mielőtt felment vojna a Jóistenhez nyarajni.
- Uram, Jézus, mit tettél?
- Hát ezt – hajolt Izor a melléhez, és elkezdte szopni, mint a csecsemők.

3

Október. Az eddig meleg őszi napok lassan hidegebbre váltottak. De azért még mindig kellemes idő volt. Csak az eső ne esett volna annyiszor, ami miatt a megszokott kutyasétáltatás is rendre elmaradt. Még szerencse, mert Izóra aligha mert volna szembe nézni most a boltossal. Ezzel szemben Izorka... Na, ő kivételesen repesett az örömtől. Nőt akart és ugyanúgy megkapta, mint ahogy a filmekben láthatta jó párszor. Nem is raplizott ezentúl egy percig sem. Ha egyszer-másszor mégis bepörgött, Izóra már buggyantotta is ki mellét a blúzából. És miért ne, ha már az anyja is megtette. Fő a béke, egyensúly, ami ezzel helyre is billent általában. Szegény lány nem kis árat fizetett ezért a balanszért, de miután ezenkívül semmi más nem történt, mégsem dugta testvérét semmiféle otthonba. Szülei ugyan megpróbálták egy ízben, amibe aztán kis híján bele is örült a jó fiú.

Izóra megértette a helyzetet, és átvállalta édesanyja szerepét. Egyrészt szánalomból, másrészt megfogadta, egyéb nem számít. Legalábbis mindaddig, amíg Izorka beéri ennyivel. De vajon beéri, illetve rájön-e, hogy nem csak melle van egy csajszinak.

Teltek a napok, semmi galiba. Izorka többnyire tévézett, Izóra varrt. Reggel a varrodában, utána otthon, így aztán nehezen, de csak megélték valahogy ellentétben azokkal az évekkal, amikor jól kereső szülei egyengették életüket, sorsukat. A boltossal gyéren találkozott, akkor is inkább a facebookon.

- Izorka jól van? Szokott-e még zúrözni, vagy netalántán meg is gyógyult a fiatalúr? – érdeklődött hébe-hóba Liber úr.

- Nem téma! – húzta össze szemöldökét Izóra ilyenkor. – Máskülönben jól vagyunk.

És ez igaz is volt egészen addig, amikor egy szép este megint csak felharsant a jól ismert kiáltás: Nőt atajot!

- Értem. Gyere, és, kérlek, ne kiabálj, ha azt akarod, hogy szeressen téged a nővérkéd.

A férfi csillogó szemekkel cammogott a leányhoz.

- Vettózz je!

- Miért? Izorka, Izorka, már megint mit láttál a tévében?

- Amit játtam, játtam, te csat vettózz, mejt med atajjat teféjni.

Izóra szíve megdobbant. Amitől tartott, valóra vált: Izorka máris ráésmélt, hogy egy csajt nemcsak egyféleképp lehet becézni.

- Szóval nőt akarsz. Ám legyen, ha már ennyire szeretnél egy barátnőt. Mit szólsz Erzsihez, a szomszéd bácsi lányához? Szép, izgis csaj, akkora cicivel, amilyent még nem láttál.

- Jöhet ő is, nem bánom – bólintott rá az öreglegény Izóra felé kapkodva.

- Akkor meg mit kapkods? – tolt el Izóra a mohó kezeket, aztán kapitulált: jobb, ha önként vetkőzik, mintha erőszakkal vetkőztetnék pucérra.

A férfi érdeklődve meredt nővére testére. Mióta felnőttek, még egyszer sem látta ruhátlanul.

– Jé, hogy te milyen sovány vagy, és mi az a bütyöt a hátadon? Netem is van ilyesmin? – tapogatta meg saját hátát kínlódván. – Állj, most hova futsz? – vetette magát a lány után, aki tanácsosabbnak vélte, ha mégsem fekszik le az öccsével.

Így kergetőztek először az ágy körül, aztán szobáról szobára. A hallba érve Izóra magára kanyarított egy kabátot, majd úgy, ahogy volt, mezítláb kiinalt az udvarra. Izorka utána, és mármár beérte, amikor hirtelen megbotlott a felbukkanó Picurban. A lány kihasználta az alkalmat, és az utcára menekült. Kb. tizenegy óra lehetett, és úgy zuhogott, mintha dézsából öntenék. Jaj, csak meg ne lássa így, mezítláb valaki, nem szólva arról, hogy akár tüdőgyulladással is végződhet a *kalandja*. Beszaladt egy eresz alá, és onnan pislogott a zuhogó esőbe. Ó, legalább cipő lenne a lábamon! – melengette egyik lábát a másikkal, végezetül sem rokona, sem barátnője nem lévén elcapatott a boltshoz. A férfi a központban lakott egy tipp-topp garzonban.

– Ki az?

– Izóra.

– Lépj a kémlelőlyuk elé! Tényleg te vagy az – nyitott ajtót elképedve Liber úr, aki éppen lefekvéshez készülődött. – De hát mi történt, a macska rúgja meg? Stop! Kitalálom: Izorka megint nőt „ataj”.

– Beengedsz?

– Hogyne, parancsolj!

– Szia!

– Nohát, csuromvíz vagy, és... cipő sincs a lábodon. Szerintem mielőtt bármit mondanál, most azonnal meg kéne fürödnöd, utána természetesen itt maradsz, merthogy nincs hova menned, azt gyanítom.

– Nincs.

– Szegény lány – simogatta meg résztvevőn. – Azért ne búsulj, amíg engem látsz. Gondolj a mondásra: bajban ismerzik meg a jó barát.

4

Másnap reggel Izóra megkérte Bencikét, fuvarozza haza, mielőtt elmegy dolgozni.

– Semmi akadály, de mi lesz, hogyha Izorra megint rájön a... Szóval érted, nem? Hej, ha hallgattál volna rám, és beutaltatod egy otthonba, sosem jutottál volna idáig, mi több, még a kezdet is megkéri valamelyik snájdig legényke – kacsintott rá Liber úr.

A nő agyában olyan világosság támadt, mint egy vonatban, amikor kirobog az alagútból.

– Vagy úgy, eszerint Izor miatt nem kérték meg eddig a kezemet? Beleértve téged is – tette hozzá magában. – Mindegy, hagyjuk! Viszel vagy nem viszel?

– Induljunk!

– Köszönöm – könnyebbült meg Izóra, hanem az arca valahogy mégsem akart kisimulni. – Kérhetnék ezen kívül tőled még valamit?

– Magától értetődik.

– Tulajdonképp ezzel kellett volna kezdenem.

– Kezd el most, hiszen tudod: rám *mindig* számíthatsz.

– Ne hagyj magamra Izorral! – rebegte alig hallhatóan.

– Dehogyan hagylak. Legalábbis addig, míg Izorkát nem utalod valamiféle kórházba. De ne izgulj, még ma elintézzük.

– Csakhogy én nem akarom Izorát semmiféle kórházba utalni.

– Nem? Akkor mit akarsz?

– Lakjál nálam pár hónapig – rukkolt ki második kérésével félszegen. – Hátha addigra javul Izor állapota. Magyarán: adjunk még egy utolsó esélyt a fiúnak. Ha nem javul, még mindig ráérek bedugni őt egy otthonba. Egyedül az a bökkenő, hogy nem vagyunk házasság, ezért akár meg is szólhatnak minket emiatt. Igen, ez várható, de engem ez egyáltalán nem zavar – szegte fel a fejét makacsul. – Téged?

– Engem sem – vágta rá a könyvárus. – Sajnos van itt egy másik kérdés is.

– Csak egy? – biggyedt le a varrónő ajka.

– Egy, de annál fogósabb: mit csináljak, ha Izorka engem is letámad, mert, ugye, ez is megeshet? Üssek vissza? Verjem meg az öcsédet, bár, ahogy elnézem az izmait, hamarabb ver meg ő engem. Aprópó, nem biszexuális véletlenül az öcsikéd?

Izóra fáradtan hunyta le a szemét és hallgatott.

– Bocsáss meg, csak úgy informative kérdeztem. Mehetünk? Ha nem is maradhatok nálatok, a házatok igazért elviszlek. De semmi malőr, később még visszatérünk a dologra, ugyanis rám mindig...

– Számíthatok. Hálásan köszönöm, de ne fáraszd magadat – indult letörten az ajtó felé, aztán a lábára nézve észbe kapott. – A fenébe, erről megfeledkeztem! – mutatott a lábára.

A férfi biztatóan makogott még néhány szót, de miután a nő feleletre sem méltatta, kivezette autóját a garázból, és nem sokkal ezután már Izóra háza előtt állottak. Méghozzá nem is akármilyen ház előtt. Liber úr szerint megért akár 60 milliót is. Nézd csak a kis ártatlant, még sosem említette, hogy ekkora háza van! És csak ketten laknak benne, ami ugyancsak nem elhanyagolható körülmény. Nyilván jár vele némi kockázat, de mivel nem jár, a macska rúgja meg.

– Köszönöm a fuvart. Mennyivel tartozom?

– Pardon! Ez még hozzátartozik a fuvarhoz – kapta ölbe hirtelen elhatározással a habkönnyű varrónőt.

– Na ne! – mocorgott Izóra, mire a férfi szájon csókolta.

Ez volt az első csók, mióta együtt jár ezzel a gyáva nyuszival. De miért csak most jutott eszébe, ráadásul akkor, amikor lényegében szakítottak egymással.

– Meg... megmagyaráznád mi volt ez? – kapkodott levegő után. – Búcsúcsók?

– Majd odabent megmondom.

– Ezt vegyem úgy, hogy meggondoltad magadat?

– Nem meggondoltam, csak vicceltem. Arra voltam kíváncsi, hogyan reagálsz, ha éppen akkor hagylak hoppon, amikor a leginkább van rám szükséged.

A varrónő elsíkította magát, és most ő csókolta meg az eladót.

– Megyek, kinyitom a kaput.

Amint kiléptek az autóból, Izorka már ott is termett előttük.

– Mada ticsoda? – rivallt a férfira.

– Izorka, bemutatom neked Benci bácsit, a nagybátyád.

– De Izója, netem nincs is nagybátyám.

– Hát már hogyan lenne, ő az, és hozott is neked ajándékba valamit – hunyorított a nő Bencire, aki rögtön visszabújt a kocsiba, majd Izor kezébe nyomott egy magazint.

– Playboy – böngészte a fiatalember, és megbabonázva bámult a címdaldalon mosolygó nagy mellű leányra.

5

Liber úr viszonylag hamar alkalmazkodott ideiglenes otthonához. Kezdetben külön szobában aludtak. Később, amint az várható volt, ugyanabban, és persze egy ágyban. Egy asztalnál étkeztek, egyszerre mentek munkába, és egy időben érkeztek haza is. Ilyenformán Izorka sosem molesztálhatta a nővérét, és – érdekes – egyelőre meg sem próbálta. Izóra majd kiugrott a bőréből, Liber úr pedig szép csendben figyelte, hogyan formálódik ez a furcsa háromszög. Házasságról nem beszéltek. A nő ugyan szívesen hozzámment volna a nála tizenhat évvel idősebb férfihez, de miután az még mindig habozott, elfogadta ezt a viszonyt is. Ez van, kívánhat-e ennél többet egy görbe hátú vénkisasszony? Amúgy, mintha az öccse állapota is javulna. Dühkitörései ritkultak, és helyette most már ő vitte Picurt sétálni. Vajon felépülhet-e ilyen kórból valaki? – tűnődött Liber úr olykor magában. Nem is egészen oktalanul, hiszen épp emiatt a dilemma miatt halogatta a lánykérést. Az rendben van, hogy a lánnyal járó vityillóért szemet kell hunynia Izóra buklijára, de ez a 110 kilós hústorony még a torkán akadhat.

Egyik délután Izorka barna bőrű, tizenhárom év körüli, miniszoknyás tinivel osont a kuckába.

– Láttad ezt? – fortyogott Izóra.

A férfi nevetett.

– Mit csodálkozol, ha egyszer *nőt ataj*.

– Igen, igen, de ne az én házamban, ezen kívül még gyerek ez a kis rüfke.

– De gustibus non est disputandum. Ki a tyúkot, ki a pipit szereti.

Úgy fél óráig egy pisszenés sem szűrődött ki, majd velótrázó sikoly hasított a fülükbe.

– Te jó ég, mi volt ez? – nyargalt Izorhoz a varrónő. – Jaj, mit csinálsz azzal a kislánnyal?

– Segítség! Megöl! – siklott ki Izor alól a hölgyike, és a varrónőhöz menekült. – Mentsenek meg ettől a bolondtól!

– Izorka, még egyszer kérdezem: mit műveltél ezzel a gyerekekkel?

– Semmi tözöd hozzá, hagyj bétén! Te med, Doji, gyeje vissza, vagy ticsavajom a nyatadat!

– Itt maradsz! – parancsolt a nő a leányra. – Hogy hívnak?

– Dolóresz.

– Na, lássalak! Ahogy látom, még egyben vagy, de ha megint összeszűrőd a levet az öcsémmel, garantálom, nem sokáig. Felfogtad?

– Fel: ki tetszik hívni a zsarukat.

– Minek, amíg kijönnek, téged már rég feldaraboltak, te kis hülye.

A lány úgy elfehéredett, mint a föld a jégkorszak idején.

– Most pedig öltözz, és tűnj el a szemünk elől!

Lázasan engedelmeskedett, majd kérdően tekintett a férfira.

– Mennyit ígért?

– Tíz ezret.

– Mennyit?

– Öt ezret.

– Nesze ezer. Fájdalomdíjként, és örülj, hogy nem árullok be az anyádnak.

– A kis szadista – csóválta meg a fejét Liber úr, amint magukra maradtak. – Vajon mi derül ki még erről a fiúról?

Izóra szemei megteltek könnyekkel.

– Kérlek, ne sírj, ilyen is van. Bele kell nyugodni, főleg, hogy úgysem tehetünk semmit ellene. Legfeljebb az orvosok, ehhez azonban be...

A nő felszisszent, és kifutott a szobából. Egy napig a hangját sem lehetett hallani, aztán fogta magát, és saját szobájába vitette öccse tévéjét.

– Ez az én tévém. Mit atajsz tője, te vén tujva?

– Semmit, csupán elzárom egy időre, amiért engedélyem nélkül hozod ide a csajokat.

– De én nőt atajot.

– Értem, értem, de miért gyerekeket, mert Dolóresz még kiskorú. Nem láttad a tévében, mit csinálnak azokkal, akik kiskorúakkal szexelnek?

– Mit?

– Egyből bevágják őket a dutyiba. Dutyiba akarsz kerülni?

– Nem.

– Akkor máskor ne csinálj effélét, különben választhatsz a börtön és az otthon közt.

A férfi meghökkent. Ettől a kettőtől félt a legjobban, ám ennek ellenére sem tárgított, és közelebb lépett a leányhoz.

– Egyitet sem vájasztom, és a tévé is itt majad. Az az anyém. Nem vehetted ej tőjem.

– Halló, rendőrség? – kapta elő ekkor Liber úr a mobilját.

– Tedd le, tedd le azt a telefont! – esett pánikba a fiatalember. – Odaadom a tévét is, csat ne vigyetet sehova.

A következő napokban Izorka reggeltől estig a városban csavargott.

– Fogadjunk, hogy a kedves öcsikéd most is nőket hajkurász. Szerintem szólni kéne a dokinak, hogy írjon fel neki valami nyugtatót – javasolta a könyvkereskedő.

Jól pedzette, ugyanis egy szép napon az öcsike csakugyan felcsípett egy vörös hajú, negyven felé járó hölgyeményt.

– A barátnóm, Dzsesszika – mutatta be nekik nagy büszkén, s már el is tűntek a balfenéken.

– Nofene! Ehhez szólj hozzá, Bencikém!

– No comment. Előbb-utóbb minden gyerek felnő, még Izor is, és az sem rossz jel, hogy nem titokban csempészte be az öreglányt.

– Ja, de engedélyt még mindig nem kért a kis csibész. Remélhetőleg még ma este odébbáll a vendégünk.

Nem állt odébb, sőt, másnap és azután sem. Ettől függetlenül nem sok vizet zavart, mert alig látták napközben. Viszont arra a kérdésre, hogy hol járt, mit és hol dolgozott, maga Izor sem tudott, vagy nem is akart felelni. De ha Dzsesszika nem is tűnt el a házukból, eltűnt helyette néhány apróság: festmények, székek, rádió, csipkék, nippék és hasonlók. Erre akkor jöttek rá, amikor a férfi nyitva felejtette egyszer a szobáját. Tudniillik mindeddig gondosan lezárta előlük.

– Az anyját, hát ezért zárkóztak be, mint csiga a házába! – esett ki Izóra kezéből a seprő, amikor takarítani akart Izornál.

– Sajnos itt már nincs mese, ki kell tenni a nő szűrét, mielőtt nálunk is körülnézne időnként-vélekedett Liber úr.

– Ki – helyeselte Izóra. –Majd túljárok én az eszén, csak jöjjön haza ma este.

– Dzsesszika, drága, volna szíves bejönni hozzánk egy pillanatra! – szólította meg a nőt, amikor az estefelé be akart Izorhoz osonni.

– Tessék, anyuka!

– Anyuka? Micsoda megtiszteltetés, engedje meg, hogy megöleljem. Még meg sem kérdeztem, hogy érzi magát minálunk? Bencikém, hozz egy kis vodkát a kedves menyünknek! Vagy más inna?

– Este? Egy kortyot sem. Nem vagyok én *olyan* nő.

–Bocsánat! Tehát jól érzi magát. És Izorka? Nincs semmi baj vele? Rendes, kiegyensúlyozott mostanság?

– Mi az, hogy mostanság? Talán máskor nem ilyen?

– Ilyen, persze, hogy ilyen. Leszámítva azokat a napokat, amikor elkapja a... Á, hagyjuk, szóra sem érdemes.

– Mi kapja el? Mondja már ki, ha már belekezdett! – ébredt fel a nőben a gyanakvás.

– Bencikém, megmagyaráznád te neki?

–Hát ez, kérem, olyan, mint kutyáknál a kandüh, vagyis minden nővel közöszövény. És ez még csak a kisebbik baj, nagyobb az, hogy agresszív is egyúttal. Nem akarom megrémíteni, de az az igazság, hogy a múltkor is majdnem megfojtott egy vörös hajú plázaciacát. De rá se rántson, asszonyom!

– Kisasszony.

– Kisasszony. Mi majd segítünk kegyednek, hisz annyira örülünk, hogy végre akad nő, aki foglalkozik ezzel a boldogtalan fiúval.

– Miért, más nem foglalkozik?– bizonytalanodott el a hölgyemény. – Az igaz, hogy selypít, és elég furá dolgokat mond néhanapján, de a szíve aranyból van.

– Abból bizony – erősítette meg Izóra. –Éppen ezért ajánljuk, tartson ki továbbra is mellette. Higgye el, megéri, és ne hallgasson azokra, akik szerint kissé ütődött az Izorka.

– Kik szerint?

– Nem mindegy? Lehet, hogy egyben-másban különbözik másoktól, de csak azért mert olyan aranyzívű, jó ember.

– Igen, észrevettem. Hát akkor minden jót, és köszönöm a tájékoztatást – indult az ajtó felé a vörös hajú bombázó.

Előbb lassan, majd gyorsabban, hogy a végén, mint a nyíl suhanjon ki a szobából. Izóra és Liber úr majd széthasadtak a nevetéstől.

November végén lehullott az első hó. A városka egyetlen éj alatt fehér pusztasággá változott.

– Utájom a novembajt, bárcsat mindid június jenne!– nyafogott néha Izorka.

– Isten őrizz – dünnyögte Liber úr –, bárha a globális felmelegedésre gondolok, nemsokára tényleg beválhat az óhajod.

Dzsesszikáról nem esett szó. Izorka tudomásul vette, hogy elhagyták, és újból elkezdett nővére után koslatni. Kicsit félve, nagyon-nagyon óvatosan, mert akármennyire is elvette eszét az Úristen, annyira mégsem volt debilis, hogy figyelmen kívül hagyja a nagybátyját. De hogy újra begerjedt, az bizonyos, bármennyire titkolta is.

– Na, *anyuta*, most légy okos Domokos. Becsület szavamra eddig még csak filmben láttam ehhez hasonlót. Hogy ebből mi lesz még, el sem merem képzelni. Én a helyedben, bármennyire is ódzkods a dologtól, Izorkát mégiscsak orvosi felügyelet alá helyezném.

– Nem, jaj, nem tehetem – tördelte kezét a varrónő. – Nem venném a lelkemre, ha megint öngyilkosságot próbálna elkövetni emiatt. Mert annak idején így történt. Tudod, amikor anyuka beadta egy otthonba.

– Ezt most hallom először. Hát ennyire utálta az orvosokat, vagy inkább a megszokott környezetéhez kötődött annyira?

– Is-is, legfőképp azonban anyuhoz – vallotta be őszintén.

Meg hozzád – egészítette Liber úr magában. Csupán az kérdéses, meddig jutottak ezek így hármásban. Ezt már rég meg akarta kérdezni, de valahogy restellte.

December. Közeledett a karácsony. Egyik nap csókolódzáson kapta őket Izorka.

– Endedd ej, endedd el! – kelt ki a fiatalember magából. – Hogy mejed medcsótojni anyutát?

– Ne te ne, hogy ugrál a kis szöcske! Talán tőled kérjek engedélyt, hogy megcsókolhassam az unokahúgomat? – fortyant fel a könyvárus.

– Ő nem az unotahúdod, és te sem vagy a bácsitám.

– Ejnye, miket nem hordasz itt összevissza – nézett össze Izóra Bencivel. – De bizony az, mikor vésed már az agyadba?

– Nem idaz, hazudsz! Mind a tetten hazudtot. De méd ha így is jenne, többé ne csótoljátot med egymást!

– Igenis, tábornok úr! – tisztegett mókásan, és lopva intett Bencinek, ne ellenkezzék Izorral.

A férfi arca kisimult. Két napig boldogan járt-kelt a lakásban, aztán miért, miért nem, megint csak bele-belekötött az öregúrba, és folyton arról faggatta, mikor költözik már el innen.

– Még ilyet! – hüledezett a kereskedő. – Ez a fiú nemcsak szerelmes, még féltékeny is rám.

– Szégyen, nem szégyen, így igaz – ismerte el Izóra józanul. – A legnagyobb baj pedig az az egészben, hogy ezzel még bonyolultabbá vált a helyzetünk. Mert miért hívtalak ide valójában? Hogy csillapítsd le a jelenléteddel valamiként, hadd lássa, érezze, valaki mindig vigyázz rám.

– Ami eddig mindig vissza is tartotta, de az a csók elvette a maradék eszét is, és most már kizárólag az csitítaná le, ha elhagynám a házat. Ha viszont elhagyom, sejtethed, mi következhet utána – summázta finoman a könyvárus, és el volt rá készülve, hogy Izóra heves szemrehányásokkal illeti.

– El tudom képzelni – horgasztotta le fejét a varrónő.

– Hoppá, nem is olyan buta ez a kis púpos! – csodálkozott el Liber úr. – Lehet, hogy testvéri szeretetből ezt is vállalod. Csakhogy akkor örökre el kellene búcsúznod a kérődtől.

– Micsoda kérőmtől?

– Tőlem, drága Izóra.

– De hát... Na ne, hiszen meg sem kérted a kezemet.

– Nem? Bocs, akkor megkérem, pontosabban megkérném, ha továbbra is együtt maradnánk.

Hirtelen megcsikordult a szoba ajtaja. Egy pillanatra odakapták a fejüket, de senki sem lépett a szobába.

– Igazán? – merengett el Izóra. – Üsse kő, maradjunk! – határozta végül el magát. – Amit lehetett, megtettem, de ha csakugyan nincs más megoldás, helyezzük orvosi felügyelet alá az

öcsémet. Egy próba nem próba. Ki tudja, másodszor – még szigorúbb ellenőrzéssel – elérjük, amit akarunk.

– Ez a beszéd! Ezzel kellett volna kezdenünk. Akkor hát hozzám jössz? – villanyozódott fel a könyvárus; atyám, mi mindent fog ő itt csinálni, ha övé lesz ez a nagy, de meglehetősen elhanyagolt ingatlan!

– Igen, tisztelt Liber úr – bólintott beleegyezően Izóra.

Csakhogy kibújt a szög a zsákból! Jó sokáig tartott, de a siker mindent igazol, így még sem vénkisasszonyként találkozik majd az anyjával odafönn. Ölelés, csók, és ezzel volt dilemma, nincs dilemma. Azért még megvárták az ünnepet, hadd töltsse velük még ezt a karácsonyt Izorka.

7

– Ehetet ebből is, Izója?

– Mindenből ehetsz-ihatsz kedvedre, elvégre szenteste van – mosolygott rá a nő kedvesen.

– Litójt is?

Ez volt a kedvence, be is vadult tőle rendesen, ezért általában el is tiltották az italtól. De ez a nap kivétel. Ilyenkor mindenki lazít a gyepőlön egy parányit.

– Likórt is.

– Éjjen!

– Boldog karácsonyt! – emelte rájuk a poharát Liber úr. – Kívánom, sose szenvedjünk semmi-
ben sem szükségét, éljünk békében, és szeressük egymást halálíg.

– Ámen! – üritette ki poharát Izóra. – És most csókoljuk meg egymást, úgy ahogy szokás ilyen-
kor.

Kezdte az öccsével, és leheletfinom csókot nyomott az arcára. A férfi egy pillanatra megder-
medt, majd hirtelen mozdulattal magához rántotta Izórát.

– Viselkedj, fiúka, viselkedj! Ha nem bírod a likórt, feküdj le nyugodtan. Mi ezt is megértjük,
úgyhogy pápá, szép álmokat!

– Nem megyet, én nőt atajot!

– Már megint kezded? Bácsikám, mit csinálunk ezzel a kakassal?

– Adjuk be a Szent Gertrúd otthonba.

A fiatalembert erre a mondatra úgy elöntötte az indulat, hogy pár percig egy szavát sem le-
hetett érteni, és csak mondta, mondta a magáét. Liber úr intett, hogy itt az ideje, hívhatják a
mentőket.

– Még ne, hátha mindjárt lecsihad. Izorka, tudod, mit ünnepelünk?

– A tajácsonyt.

– És szerinted így viselkedik egy felnőtt ember Jézus születésnapján?

– Mért atajtot ti mindid eltüldenit itthonjój?

Semmi kétség, az a pár hét intézményi gyógykezelés, illetőleg bentlakás kitörölhetetlen nyo-
mott hagyott a fiúban.

– Nyugodj meg, erre sosem kerül sor, kivéve, ha úgy viselkedsz, mint egy ütődött.

– Nem vagyot ütődött, és tatas sem – üvöltötte a jócskán elhízott, 110 kilós fiatalembert.

– Psssss, halkabban! Úgy arénázol, hogy még a mennyországban is meghallják.

– Nem vagyot ütődött, és tatas sem! – ismételte meg, de már jóval halkabban.

– Brávó, ilyen hangon beszél egy jól nevelt úri fiú. Ezek után, remélem, bocsánatot kérsz Ben-
citől – feszegette a határokat Izóra. – Hallottad? Fogj már kezet a nagybátyáddal!

– Nem fodot.

– Nem? Pedig karácsonykor még az ellenségek is kibékülnek egymással. Nemhiába karácsony a
béke és szeretet ünnepe.

– Én nem szejetem a bácsitám.

– Mert?

– Nem szejetem és tész.

- Engem sem?
- Tédéd iden.
- Mert?
- Te vagy az én másodit anyutám.
- Csak a tesód- javította ki Liber úr-, a nővéred, és igazán nem ártana, ha végre megtanulnád, hogy viselkedj egy tesóval.
- Csend, hallgassátok csak! - hívta fel a figyelmet Izóra a tévére. -A Csendes éjt éneklük.
- Oltasuk le a villanyt, és gyújtsuk meg a csijjatszójókat! - lelkendezett Izorka.
- Csodálatos dal! Énekeljünk mi is, gyerekek!- ajánlotta Liber úr. -Egy, kettő, hááárom!

Csendes éj! Szentséges éj!
 Mindenek nyugta mély
 Nincs fent más, csak a szent szülepár,
 Drága kisdedük álmainál:
 Szent Fiú aludjál!
 Szent Fiú aludjál!

Éjfélig daloltak, nézték a tévét, csevegtek, majd átadták magukat az édes álomnak. Kivéve Izorkát, aki még sokáig hánykolódott, forgolódott, mint a szélkakas. Néha rálesett az órára, nagyokat sóhajtott, aztán egyszer csak felpattant, és kilopakodott a szalonba. Milyen gyönyörű ez a fenyőfa! Ennél szebbel már csak az igazi édesanyja kedveskedett nekik. Egy ideig, aztán itt hagyta, igyekezett gyorsan megszabadulni tőle, mint ahogy Izóra is bezsuppolná egy kórházba. És ez most már bizonyos, mert kihallgatta egyik beszélgetését Bencivel. De ebből sem ő, sem Benci bácsi nem eszik. Inkább vesszen minden és mindenki beleértve saját magát is - keresett elő egy gyufát, és meggyújtotta a karácsonyfát. Először nem sikerült, úgy reszketett a keze a benne kavargó indulattól, aztán csak lángra lobbant a száraz fa, utána a szőnyeg, függönyök...A szobában irtózatos meleg lett, és a gomolygó füst fojtogatni kezdte Izorkát. Erre már ő is megrettent, és levegőért kapkodva kiperdült az udvarra. Odakünn Picur ugrott rá furcsán szűkülve, mintha azt kérdezné: mit csináltál, te balfácán? Az utóbbi évekkel ellentétben szép fehér karácsony volt. A hó puhán pilinkélt a magasból. A házban lobogó tűz kivilágított az udvarra. Nemsokára az egész ház porrá ég, benne Benci bácsi és Izóra is. De csak égjenek, égjenek, ő bizony egyiket sem sajnálja.

- Gyeje, Picuj, menjünt viláddá.

De csak nem bírta levenni a tekintetét az ablakról. Hogy mire várt még ezután? Maga sem értette, csak várt, várt mindaddig, míg Izóra meg nem jelent az ablakban. Akkor meglódult, de nem ki-, hanem befelé. Betörte az ablakot, és azon át mindkettőt kivonszolta a szabadba. Egy pillanatig gondolkozott, majd visszaövakodott a házba a tévéért. Hanem kijönni már nem tudott, bennégett.

Nagy Gábor

Uzsonna

Nagyanyám szorosan fogta a gyeplőt,
már ami papát meg a pince
hűvösét illeti, engem kényeztetett,
derék gyerek, megeszi az uzsonnát,
pedig nyúlgerinc, de én a szendvicset
a macskának adtam, a parizert
meg a vajás kenyeret is, kicselezve
mindig kémkedő nagyanyámat,
aki a bolond kakassal is éppoly
harciasan szállt szembe, ahogyan
gyomortükrözésre indult,
és számonkérte az orvoson,
állhatatos volt, belőlem,
a némaságra idomított
kisfiúból is kicsikarta a választ,
aztán apád meg anyád,
sokat veszekszenek?

Galambdúc

Birka természetű nagyapámnál
egyszer szakadt el a cérna:
kisírta apám a galambdúcot,
mama a konyhában csak csapkodott,
csak átkozódott, *galamb, az kell még,*
dolognak, lengette meg a cirokseprűt,
telepizkítják a kiskertet!
Papa kimérten lelépdelt a létrán,
nekiment a határnak. A félig összedrótozott
ketrecek galambot sose láttak,
nagyanyám köténye lobogott csak
baljósan, mint a kánya.

Közel a százhoz

Nagyapai dédnagyapám makacsul
halt meg, mint a szikkadt fa,
madárujjai közé kulcsolt
vaskereszttel feküdt a koporsóba,
koponyává aszott röhögéssel
egyre csak átkozva a háborút,
mind a kettőt, még *ezeket* is
csaknem túlélte, közel a százhoz
s megnyugvással szállt alá
a mindent megemésztő anyaföldbe.

Kérges

Nagyapámnak bora fogytán
idegen volt elsőszülött
dédunokája. A terjedő
tumorok átvették a hatalmat,
vizenyős kék szeme közönyös volt,
tétován lógott kúpos kézfeje,
térdéről lecsúszott a pokróc,
távolabb halálában sem volt,
mintha göbös faágat markolnék,
görcsösen reszketett, részvétlen,
este magamhoz öleltem
puha mancsú kicsi lányom.

Szekrényes Miklós

Mi, itt lenn

Misi azt mondja, emlékszik a pillanatra, mikor beléhasított, igen, hasított, mondja, mert hirte-
len, mondhatni váratlanul jött, és éles fájdalom bénította le, nem is tudja, mennyi időre, szóval
emlékszik a pillanatra, amikor először fogta fel, hogy van halál, s hogy ez az a van, ami után az
ember, mint élőlény, nincs többé. Tíz éves lehetett, a kanapé mellett guggolt a nagyszobában,
nyár volt, nyári szünet, játszott valamivel a parkettán vagy a szőnyegen, csak annyi biztos, hogy
nem gombfoci volt, valami történt az erkélyen, leszállt egy galamb, mondjuk, annyi biztos csak,
hogy felemelte a fejét, az erkély irányába nézett, és jött a hasítás. És azóta, ha a halálra gondol -
lehet, rosszul, sőt, biztosan rosszul -, de érzi, mire gondol. *Előtte csak egy érzelmezhetetlen
szó volt, mondja, mint pölő a zsigérsugorodás. Érzelmezhetetlen?*, kérdezi Tihi, akit Tihamérnak
neveztek el a szülei, ettől a legtöbb gyerek legalább kicsit szenvedne, Tihi viszont megtanulta,
hogyan fordítsa előnyére a nevét, ezért is hívhatja magát Tihinek. A focista miatt, akinek nem
tudja leírni a nevét, de mindenki csak Tihinek hívja, s mivel ő is egészen jól bánik a labdával, a
Tihi becenév még menőnek is számít. *Azt a szót már hallottam, hogy értelmezhetetlen, apa hasz-
nálja néha - Tihi apja tanár -, de mi az, hogy érzelmezhetetlen? Hát az, mondja Misi, amit nem
az eszeddel nem tudsz, mint a szorzótáblát, hanem csak nem érzed, mint mondjuk, hogy milyen a
sós tengervízben úszni, mert például sosem úsztál még tengerben. Aha, dörmögi Tivi, szóval te már
haltál meg. Nem, de..., á, hagyjuk, legyint Misi, és lengenek tovább a hintában, unatkoznak, várják,
hogy jöjjön valaki, hogy történjen végre valami, mert olyan lassú még az életük, és olyan intenzív
unalomként élük meg a semmittevést, hogy szenvednek tőle.*

Pedig biztatón indult a délután. Igaz, csak ők ketten jöttek le a játszóra, de bíztak benne, hogy
hamarosan követik őket mások is. Addig is fogtak egy tégladarabot, felrajzoltak vele a bitura egy
pályát, és elkezdtek tengőzni. Gondolták, elűtik az időt, míg a többiek megérkeznek. Tihi viszont
erődemonstrációt tartott, Misi még pontot is alig tudott szerezni, azt is inkább csak akkor, ha
Tihi hibázott. Úgyhogy ráuntak hamar a tengőrá, beszaladtak az Otthon sörözőbe, 10 fillérért
ittak egy-egy szódát, azóta lengenek a hintában, és unalmukban hülyeségekről beszélgetnek,
olyasmikről, mint a halál meg a sós tengervízben úszás. Agyrém. Ők is tudják, jó, ha ezekben a
dolgokban egyszer is részük lesz. És amikor már azt hiszik, ez a délután is a kukában landol, a
távolban feltűnik Guszti. Mint egy jelenés, úgy tart feléjük a parkon keresztül. Valamit húz maga
mögött. Egészen addig nem látják, mi az, míg a játszó melletti legmagasabb fához nem ér, de azt
tudják, hogy az unalmas, céltalan délutánnak vége, úgy bámulják Gusztit - nem is reménykedve,
hanem a hívók rajongó derűjével az arcukon -, mint Vladimir és Estragon bámulna Godotra,
ha egyszer végre megérkezne. Szerepéhez méltón Guszti nem köszön nekik, még csak nem is
biccent, a sodronykötelet - mert sodronykötelet húz maga után - a nyakára hurkolja, és mászni
kezd. Megbűvölve nézik, ahogy halad egyre feljebb, míg néhány perc múlva a fa tetejéhez ér, két
lába két ágon pihen, hátát a fa törzsének dönti, két kezével pedig a nyakában himbálózó hurok
végét egy ághoz köti. Nem hiszik, hogy ezt teszi, de látják, hogy ezt teszi. Nem ugrik, hanem
lassan ereszkedik, az egyik pillanatban még fogja a hurkos ágat, aztán már lóg. Az egész olyan
valószerűtlen, az egész olyan filmszerű. Guszti egy sodronykötéllel a nyakában fityeg a fa tete-
jén, és hörög. Először megpróbálja kezével elérni az ágat, amin lóg. Nem sok hiányzik hozzá, de
a nem sok most minden. Bepánikol. A lábával rúgó mozdulatokat végez, lökné magát följebb,
hogy elérje a gallyat, de a gally helyett csak annyit ér el, hogy a hurok egyre szorosabb a nyakán.
Misi és Tivi ámulva nézi, ahogy a barátjuk az életéért küzd. Nem gondolják végig, de érzik, hogy
hiába kezdenének mászni, ők nem olyan ügyesek, mint Guszti, mire felérnének - ha egyáltalán
felérnének -, már rég késő lenne. Mint az egyik haverjuk által gyűjtött fossziliák, belevölnek
abba a néhány végtelen percbe. Már a hintájuk sem leng, Guszti viszont hevesen himbálja magát,
most nem az ágat próbálja elérni, a kötelet lazítaná a nyakán. Úgy tűnik, minden hiába, Misi

arra gondol, ő idézte meg ostoba fecsegésével a halált, amikor hangos reccsenéssel eltörök a Guszti tartó ág, s ő hullani kezd, dobálják estében a gallyak, ezért zuhanása szakaszossá válik, szinte kottázható, a földet érés puffanása után viszont nem őrzöng a közönség, Misi és Tihi – mint akiket leszedáltak az események – döbbent tekintettel merednek a földön fekvő Gusztira. Telnek a másodpercek, mintha a világegyetemre kirakták volna a feliratot: HIBAELHÁRÍTÁS MIATT ÁTMENETI IDEIG NEM ÜZEMEL! AZ ESTLEGES KELLEMETLENSÉGEKÉRT SZÍVES ELNÉZÉSÜKET KÉRJÜK! Aztán amikor Guszti száján hörgő hangok buknak elő, egyszerre repülnek ki a hintából, rohannak sérült barátjukhoz, nem mernek hozzáérni, kérdeznék, jól van-e, de vágják, hogy beszélni nem feltétlen tud most egy darabig, úgyhogy csak guggolnak mellette, amíg be nem sötétedik, akkor valahogy felségítik a földről, hazatámogatják, felkísérik az ajtajukig, becsöngetnek, megvárják, míg kijön az anyja – a '60-as évekbeli örökké nyüzögött háziasszony prototípusa -, előadnak valami zavaros fedősztorit Guszti balesetéről, tudják, hogy nem hiszik el nekik, ők se hinnék. Örülnek, hogy Guszti zúzódásokkal megúszta az esést, a nyakán lévő seb lassan gyógyul, évek múlva is látszik a nyoma. Azon kívül, hogy egyszer elmeséli, hogy az apja még jól el is kalapálta az eset után, többet nem beszélnek róla. A lassan múló gyerekidőbe az unalom mellé annyi történés fér, hogy hamar elhalványul minden szenzáció. Például sosem tudják meg, miért tette, eleve azt feltételezik, Guszti univerzumában az eseményeknek nincs okuk, valami öntudatlan vak erő hajtja a srácot.

Aztán, egyszer csak, nem tudni, mikor, vége. Szétszóródnak a téren felnőtt kölykök, a legtöbbször, mint Misi is, már csak vendéggént tér haza. Vagy húsz évvel később a kisváros elhagyatott utcáskáit rója, megpróbálja rekonstruálni az útvonalat, amerre suliba járt, kíváncsi, mennyit változott gyerekkora óta a környék. Éppen konstatálná, hogy szinte semmit, éppolyan falusias és unalmasan kihalt a környék fényes nappal is, mint régen, mikor valaki a nevében szólítja. Megtorpan, szétnéz, sehol senki. Mégis hallja újra a szólítást. Egy villanyoszlop tövében torpan meg, felnéz. Guszti vigyorog le rá a villanyoszlop tetejéről. Talpig villanyszerelőnek van öltözve. Misi megvárja, míg lemászik, leveszi a mászóvasat a lábáról, tréfásan feléje nyújtja. *Megpróbálsz?*, kérdezi. Misi zavartan toporog, néha lopva Guszti nyakára néz, jól látható rajta a régi nyár sebe. Néhány mondat után úgy érzik, nincs miről beszélniük. Kezet fognak. Misi még végignézi, ahogy Guszti visszamászik a villanyoszlopra, és tettetett vidámsággal intget neki.

Aztán ennyi. Többé nem találkoznak. Évekkel később Misi egy osztálytalálkozón tudja meg, hogy Guszti meghalt. Az öngyilkosság lassú módszerét választotta: az alkohol vitte el. Mert ha neki azon a nyári délutánon, ott fenn, nem is sikerült, és ha éppen ezért döntött úgy, hogy villanyoszlopok tetején tölti élete nagy részét, mikor lejött közéjük, ő is felfogta, hogy van halál, s hogy ez az a van, ami után az ember, mint élőlény, nincs többé.

Valaki azt mondja, *ő most felülről néz minket*. Ezen hümmögnek egy sort, nincs mindenki meggyőződve erről. Misi viszont arra gondol, milyennek láthatta Guszti őket azon a nyári napon. Közvetlenül azelőtt, hogy elengedte a gallyat.

Falusi Márton

Zsírégető iram

Futópardon ha edzek, látom tetőlakásom,
felhőkkel versenyezvén a távból csalhatok.
Kételyt támaszt irántam fedélszék-korhadásnyom,
éhségemtől kopognak szemernyi ablakok.

Verejtékben fürösztöm, mert visszatükröződöm
üvegfalról, a társak feszült arcizmait.
Súlyt fog, szakít, erőt fejt, gépet hajt, nyújt a földön:
ki így, ki úgy akarná sírját kifosztani.

Autóbusz-pályaudvart átszabtak áruházzá,
reinkarnációmért fohászkodik fogyás.
A lélek hálni mért jár beléd? Minek vigyázz rá?
Egészséged kiméld meg, hisz arra van, hogy árts.

Ha olykor mégis érzed, hiába tékozoltad,
megrendült, s nem jutottál világon semmire,
életbe vág az orvos, tűvé tesz gyógyszeroldat,
zöldséglevet fogyasztasz, sem inni, enni se

szabad, keserves alvó, szorongó egyketípus,
légszomjjal küzdesz éjjel, nappal gyomorsavad
túlteng, torkodba fölcsap, választasz aszketikus
önmegtartóztatást, hogy ne mondj igent – tagadd,

mit Isten csábitóan megkíván ösztönödtől:
véred nyom ócska műszert, adása, vétele
az árleszállításon fecskendőkből kifröcsköl
téged, rossz démon olt, szúr, csapol tevékenyen.

Pulzusszámodra nincs ír, számodra béke, fekhely,
nehezményezni kezded jelenlétét a test
nyugvó akcentusának, nem moccansz és cselekszel,
taglejtésed fölébreszt, álmodban is kövesd.

Zsírégető iramtól megkönnyebbülve futnék,
kontúromat fakítják csípőmön testcselek,
hogy összefogja Istent hiányom rajza tusként,
a lét mögül kibukkan, ha elfelejtenek.

Útbaigazítás

útbaigazítást kértem
otthonalanságból részem
amennyi illet kivegyem
parcellázzon fel figyelem
ha nem foglalkoztat remény
sötét se bánt napfény se sért
taphat lúd- kacsalábnyom
bárhová odatalálnom
járatlanul megadatik
s hogy állomás vég tisztesség
pontját pontosan kimessék
időtlen műholdadatok

nap izzik dombgerincpiercing
úrrel telünk meg holdszintig
földre ha angyalt űz álom
résnyire nyílik teljesség
égig hangya fut fűszálon
megadón mellé térdelek
míg talpaira egyenként
próbálja föl a végtelent
életem háton elhordja
lépteim mától könnyedek
semmi a lét viselt dolga
ha Isten alatt görnyedek

A nagyok nem sírnak

Anya mindig azt mondja, már nagyfiú vagyok, és a nagyfiúk nem szoktak sírni. Ezt elmondta a múltkor is, amikor épp betöltöttem a hatot, és el kellett menni a doktor nénihez, hogy kapjak egy szurit a karomba; és tényleg nem sírtam, és másnap az óvodában senki se hitte el, kivéve Benit, de ő a legjobb barátom.

Anya sokat sír. Olyankor mindig szeretnék superhőssé válni, és megmenteni a könnyeit, hogy ne csorogjanak ki a szeme sarkaiból, de ő csak legyint, és azt mondja, hogy nincsen semmi baja, csak leült pihenni. Mosolyog, olyankor azt hiszem, tényleg nincs, de amikor rám néz, valamiért nem ezt látom rajta. Vidám, hogy én is az lehessek.

Múltkor is ez volt.

Szerettem volna megmutatni anyának, hogy Zsuzsika néni csak nekem megtanította a betűket az oviban, és már nem csak a nevemet tudom leírni, hanem bármit, és én is tudok esti mesét olvasni. Leemeltem a népmesés könyvem a polcra, amit a születésemkor kaptam, kirohantam a szobámból, aztán megállított anyuék ajtaja.

Nagyon csöndben álltam, hogy hallhassam, mit beszélnek odabent. Tudtam, hogy anyu apával veszekszik már sokadszorra, és nekem nem szabad bemennem, mert ez a felnőttek dolga, ők elintézik, nekem ki kell maradnom ebből. Éreztem, hogy valami szorongatja a torkomat, de eszembe jutott, hogy a nagyfiúk nem sírnak. Kimentem a konyhába, megkentem a vajás kenyereket, ittam egy bögre tejet a pöttyösből. Közben hallgattam a veszekedést. Anya hangja magas és síró, apáé mély, egy idő után belemásztak a vajás kenyereimbe, és savanyú lett tőle a tej, és a kalózos tusfürdőm se volt olyan jó illatú, mint szokott lenni. Este magamnak olvastam, akkor is, amikor anyáék elnémultak, és nagyon hangosan kinyílt az ajtó, és apa vette a kabátot, és ment is, anya szerint kocsmázni. Én azért még most is szeretném elképzelni, hogy nem kocsmába megy esténként, hanem megöli a hétfejű sárkányt vagy az ördögöt. Persze apa cseppet sem úgy néz ki, mint egy királyfi, ahhoz túlságosan vékony, és még kardja sincs, se csizmája, talán soha nem is lesz. Egyszer megkérdeztem tőle, magával visz-e engem is, de csak megsimogatta a fejemet, és azt mondta, ahhoz még túlságosan kicsi vagyok.

Ma verekedtem az oviban, és kiabáltam Benivel. Zsuzsika néni rám szólt, hogy ilyet nem szabad csinálni, és azt is mondta, hogy jövőre nagyfiú leszek, és az iskolában ezért majd fekete tollas beírást is kaphatok. Én nem tudom, mi az a beírás. Anya egyébként is azt mondta, már most is nagyfiú vagyok, úgyhogy nem sírok, amikor Zsuzsika néni rám szól, hanem leülök a szőnyegre építőköcközni. Egyedül unalmas, csak Beni már nem a barátom, így nekem kell eljátszani a sárkányt és a Jedi lovagot. Felrúgom a kockát, amikor megunom, és ott hagyom a szőnyeg közepén. Látom, hogy Zsófi elpakolja utánam. Zsófi most a legjobb barátom. Eddig azt hittem, hogy irigy és árulkodós, de az udvaron, a csúszda tetejéről mindenkit elkergetünk, és azt mondja, hogy az ő szülei is sokat veszekedtek régen. Meg azt is mondja, hogy az apukája, János bácsi már elköltözött, ezért néha ő jön érte az oviba, néha meg az anyukája. Azt kérdezem, hogy most akkor hol lakik. Azt mondja, hogy így mindenéből dupla van, mert van egy biciklijé, ágya, babája és játékaik otthon, meg van neki az apukája házában is. Így annyira nem is rossz, mert az apukájánál mindig az van, amit ő akar, múltkor pizza, előtte meg sajtos makaróni. Nekem nem kell sajtos makaróni. Nekem apa kell és anya. Erre Zsófi azt mondja, hülye vagyok, hogy nem akarok egyszerre két helyen is lakni, kinevet és otthagya. Amíg nem hív minket Zsuzsika néni, egyedül ülök fent, a csúszda tetején.

Már azt gyakorlom, hogyan kell olyan gyorsan bekötni a cipőfűzőt, mint ahogy apa szokta. Sokáig ülök a jelem alatt, amíg anya beszélget Zsuzsika néniel, biztosan megint színházba megyünk a csoporttal, és azért. Az én jelem egy szívecske, nagyon utálok, mert egyáltalán nem fiús, mint Beninek – neki kisautó a jele, de Zalánnak pöttyös labda, és az még mindig sokkal

jobb, mint egy szívecske. Anya azt mondta, ha a jellemre ránézek, jussak eszébe, mert ő mindig szeretni fog engem. Nekem a szívről csak a lányok meg a rózsaszín jut az eszembe.

Hazafele nem azon az úton megyünk, amerre mindig. Hideg van és esik, ilyenkor versenyztetem az esőcseppeket az ablakon, azt képzelem, hogy az egyik Turbo, a csiga, a másik pedig egy Formai-es autó. Amikor az üveg bepárásodik, rajzolok rá, még a nyelvem hegyét is kidugom a számon, felírom az üvegre a nevemet, meg, hogy *anya és apa*, csak lehet, hogy a 'p' betűt fordítva írom még. Zsuzsika néniével már nem szoktunk együtt leülni olvasni, mindig csak távolról figyel engem, és kávét iszik, én pedig kockázom, vagy olvasok egy mesekönyvet. Mire kiszállunk az autóból, letörlöm, amit az ablakra írtam.

Anya elvisz fagyit enni, oda, ahol magamnak rakom tele a poharat. Meghúszom a kart. Olyan, mint egy mini hegy. Mindegyik ízből jó sokat nyomok a tálkámba, mert anya most nem szól akkor sem, amikor kivesszek két rolettit a néni kezéből.

Leülünk egy asztalhoz, enni kezdem a fagyimat. A csokiöntettel leeszem magam, és nagyon-nagyon fagyis lesz az arcom. Ilyenkor anya azt szokta mondani, hogy olyan vagyok, mint Gombóc Artúr egy régi meséből. Én meg erre megkérdem, hogy az ki, és erre ő mindig elmondja, meg Festéktüszentő Hapcibenőt, meg Pompomot is, és a végén megcsikiz, de amikor fagyisan rámosolygok, akkor nem kezdi el mondani nekem Gombóc Artúrt, sem a többieket. Megkérdem anyától, hogy szerinte létezik-e az Óperencia, mert ma olvastam a könyvben az oviban, hogy az Óperencián túl, de nem tudom, hogy az hol van, meg hogy ott boldogan él-e tényleg mindenki, amíg meg nem hal, és nagymama is boldog volt-e? De anya csak rácsap az asztalra, és azt mondja, ez csak mese, ez mind csak a könyvben létezik, és inkább játszanék szépen a többi gyerekekkel, mint eddig, de már azt sem tudok, mert ma is verekedtem. Én meg azt mondom neki, hogy Beni a hibás, elvette a Supermant. Anya sír. Anya bocsánatot kér, és azt mondja, most úgy kell beszélnie velem, mint egy igazi nagyfiúval, aki okos és ügyes, mert én egy okos és ügyes nagyfiú vagyok már, hisz olvasni is tudok. Ellököm magamtól a fagyis poharat, felállok, és sírni kezdek meg kiabálni; nagyon kiabálni, hogy Zsófi már elmondta, mi lesz velünk, hogy nekem majd két házban kell élnem, egyik pillanatban itt, a másikban ott, és én ezt nem akarom, azt akarom, hogy kibéküljete, hogy minden a régi legyen, és apa se menjen el a kocsmába. Kirohanok a fagyisból a tér másik oldalára, mert sírni akarok, és nem akarok már soha többet nagyfiú lenni.

Mégis csak 20

Aha. Szóval húsz lettél. Hát, én a te korodban már dolgoztam, beutaztam a fél világot, ismertté váltam, meg ilyenek... Apád mesélt rólam, nem? Nem? Vagy mégis? Csupa rosszat? De te nem lehetsz húszévesen akkora gyökér, hogy minden szart beveszel, amit rólam mondanak neked otthon. Már, ha egyáltalán tényleg számon tartják, hogy létezik egy nagybátyád. Az vagyok, igen, apád öccse, akit mindenki utál a családban, pedig teljesen jogosan állíthatom, hogy én vagyok a legnormálisabb itt. Anyád úgy keresett meg, hogy születésnap, meg oda kell adni...Te, hogy nézel ki? Az a bajom, hogy húszévesen nem öltözünk ám úgy, mint aki melegbárba készül, édes fiam! Csak ilyen ruháid vannak? Apád is ilyeneket hordott, mindig lázadt valami ellen, a hülyéje... Miért ne hasonlítgassalak hozzá, mégiscsak az ő fia vagy... Na, gyere, elmegyünk kocsmába. Szoktál járni? Meggyóst? Az elég buzis, mondjuk valahol el kell kezdeni. Akkor ma este megkóstolod a skót whiskyt. Taxi! Nem előre ülünk, hátra, édes fiam! Úgy! Elmegyünk az én kedvenc helyemre. Legalább tórd le annak az ingnek az ujját, hogy ne legyél végképp vállalhatatlan! Köszönöm. Itt kiszállunk, a második saroknál. Kösz, további szép napot!

Fiam, a taxisok nem kapnak borraivalót, azok azért vannak, hogy a seggedet furikázzák. Értve? Te, ha én filmet tudnék apádból rendezni, tudod mi lenne a címe? *Aki pénzre cserélte a családját*. Fasza, mi? Tetszik? Mi az, hogy nem tudod, miről beszélek? Most miért fordulsz el? Egyszer úgyis megcsinálom azt a kurva filmet, ha tetszik, ha nem. Igen, filmet rendezek, én rendeztem a... ja,

gondoltam, hogy egyet se láttál tőlem. Apádnál mindig tiltólistás voltam. Na, tetszik a hely? Két pohár skót whiskey lesz! Rendben, legyen a nagyobb! Na, ez, fiam, ez kocsmá! Amit meg a kezében tartasz, az a férfiaknak való ital. Boldog huszadik születésnapot, fiam! Na, most, hogy meg vagy ünnepelve, térjünk a tárgyra, beszélünk kell, mint férfi a... férfival. Nem akarsz beújítani új ruhákra? Na, miért nem szólsz? Nem tudod te, mit akarok én mondani neked! Emlékszel, amikor apád otthagyt titeket? Nem az a kérdés, kit érdekel, hanem, hogy emlékszel-e?! Na, nem azért volt, mert félrelépett. Illetve félig egy nő is benne volt a dologban, de ez most mindegy. Nem hazudok, kussolj már! Akarod tudni az igazat? Na. Figyelj ide! Mondom, figyelj már ide, bzd meg! Apád pénzért hagyott ott titeket, igen! Elhúzott nyugatra, tudod, olyan filmbe illő kilépőt is csinált magának; hát elhúzott, és két évvel később jött vissza egy zsák pénzzel. Hogyhogy mikor? Tán hét voltál. Igen, hét voltál. Várjál, most jön a lényeg. Tehát áll ott anyánk konyhájában azzal a kibaszott nagy zsákkal a hátán, de amúgy vagy húsz kilóval könnyebben, leteszi a zsákot, és elpucol. Ja, hát azt nem tudjuk. Ülél vissza, nem hallgattál meg. Nagyanyád úgy döntött akkor, félretesz neked belőle. Igen, igen, neked. Most elhoztam a részed. Nincs egy milla, meg mondjuk nem is adnék annyit, de megteszi. Nesze, ebben a borítékban van. Mondom, nesze! Vegyed már! Tied, tied, rakd el! Nem kezdjük el itt, a kocsmá közepén nézegetni a pénzt, hát tanulj már egy kicsit tőlem is! Na, tetszik? Persze, hogy nem láttál, nem olyan húszéves vagy te, mint én voltam anno. Na, a lényeg, hogy ebből a pénzből szépen kiutazol az amcsikhoz, és megkeresed apádat, jó? Hát visszahozod. Ide, Magyarországra. Hogyhogy miért? Mert mégis csak az apád. Hé, nyugalom, édes fiam, kérsz még egy pohár whiskeyt? Na, ül vissza szépen! Ül csak le, ne rángassál, nem vagy te kemény legény, egyébként is anyád mondta, hogy meg akarod keresni a fatit. Hát tessék, most mehatsz. Figyelj, lehet, hogy a bátyám egy segg, utálatos kis... mindegy, szóval mégis csak 20 lettél, mégis csak az apád, jogod van ahhoz, hogy megkeresd. Ha ez kell, tessék, de hozd is haza, mert hallani akarom a szájából az elmúlt tizenhárom évet. Hogyhogy minek? Hát mekkora film készülne már belőle!

SZEMEREKI TERÉZ: Meditáció

Mihovics József

Az ősök szent földje: „Vár állott, most kőhalom”

A költő és hadvezér Zrínyi Miklós születésének
400. évfordulójára

Zrín település és annak vára a horvátországi Banovinában (Bán-ságban). Csáktornyt elhagyva több mint három óras autótút vár ránk. Zágrábig még könnyen eljutunk, ám a főváros előtt elő kell vennünk a GPS-t, anélkül bajos célba érni. Délnek, Bosznia felé tartunk. A vidék igencsak kiesik a közlekedés főáramából, turisták nem látogatják. Pedig már a középkorban nagy jelentőséggel bírt a három folyó – Unna, Száva és Kupa – határolta térség, ahol ma is lenne látnivaló. Ám a vidék mostanság a híradásokban legfeljebb akkor szerepel, ha a folyók valamelyike előnti a partmenti házakat, földeket, nagy károkat okozva. Panaszolják is a helyiek: odafönt senki sem törődik bajukkal, nem akar megépülni a rég ígért gát. Hajdanán Pannonföldről erre vezetett a legrövidebb út Dalmáciába. Többhelyütt sziklába vajt kanyonokon, hegyszorosokon keresztül. A nyomvonalat még a rómaiak taposták ki a hatszáz méter magas Zrín hegy lábánál, kicsit távolabb a medrűkből gyakran kilépő vízfolyásoktól.

Mennyi ideig tarthatott az út ellenkező irányban Zrínyieknek lovon, lófogattal, netán ekhós (ponyvás) szekéren? Kétszáz eszten-dei zríni tartózkodás után 1546-ban hagyták el a helyet, s költöztek északabbra, Csáktornyára. Elegük lett a Bosznia irányából szüntelen fenyegető oszmán-török veszélyből, s a déli Bán-ságot otthagya a biztonságosabb Mura- és Drávaközt választották. Innét, az új helyről a szlavóniai és a többi horvátországi birtokaikat is könnyebben tartották szemmel.

Ne szaladjunk ennyire előre, maradjunk még a família ősi fészke-nél, Zrín-nél! A járás székhelyközségét, Dvort elhagyva úttalan-uta-kon zötykölődünk. Hosszú kilométereken át hiányzik az aszfalto-zás, szerencsénkre a szűk helyen, az egyetlen nyomsávon szembe-jövő forgalom nincs. A célállomás közelébe, a hajdan szebb napokat megélt falu végére érve a nyári esőzéstől megduzzadt patakocska, a Zrinčica képez természetes akadályt. Kénytelen-keletlen leállítjuk az autót. A szélesre duzzadt vízfolyáson lehetetlen átgázolni, leg-feljebb átúszni tudnánk, ám ahhoz nincs kedvünk és merszünk, no meg az egyik erdei munkás lelohasztja lelkesedésünket, mondván: főntről sem látunk többet, mint innét a hegy tővéből. Ráadásul ránk ijeszt a zöld ruhás: kígyótanya az egész, a hullók közt mérges is akad. Más lehetőségünk nem lévén, a vár faláról idesodródott kódarabok egyikét-másikat vesszük tenyerünkbe. Beszédesek ezek a törmelékek, többet mondanak minden szónál, minden útkönyv-nél. Vég nélkül mesélnek évszázadokról, dicső múlttól és dicstelen

Barabas Miklós 1842-ben készült olajfestménye a szigetvári hős Zrínyi Miklósról

A Zrinyi család ősi címere

Zrin vára egykoron a hegytetőn

támadásokról, nem feltétlenül csak a törökök dúlásáról, hanem a későbbi korok gaztetteiről. Kós Károly neves erdélyi építész írta szülőföldje köveiről kevés híján száz éve, 1922-ben: „Milyen jó, hogy a kövek beszélni tudnak. Milyen jó, hogy a halott, örökhideg anyag, amit az ember istentől való lelke élővé, némából beszélővé és örökkévalóvá tett, csak igazat tud mondani. Hogy azt nem lehet megvesztegetni. Hogy azt nem lehet lerészegíteni, hogy az nem fél. Hogy annak nincsenek vágyai és céljai, és nem éhes örökké. A kőben halott maradt minden, ami az élet hazuggá teszi. De él minden benne, ami az életben szép és jó. Mert igaz.”

A kövek sejtetni engedik, hogy nagy élet lehetett egykoron erre felé. A Subics familia ajándékba kapta a kiterjedt területet, a hozzátartozó nem kevesebb mint félszáz erődítménnyel, együtt a felbecsülhetetlen értékű arany-, ezüst- és ólom-bányákkal. Az Anjou házból származó I. Nagy Lajos (1326-1382) magyar király volt az adományozó, miután a korábbi tulajdonostól, a Vasvár-Sopron megyei Tóth Lőrinc főispántól elvette a birtokot, s érdemeikért a bribiri Subicsoknak ajándékozta. Ők aztán nevet is váltottak, így lettek Zrín (Zrinyi) család. Erre az időre tehető az erődítmény felvirágztatása, további gyarapítása, ez lett az új tulajdonosok legfontosabb vagyona a sok közül. Itt született a nemesi familia dicső tagja Nikola Šubić Zrinski, a szigetvári hős. A nagylelkű adomány végleg meghatározta érzelmeiket, hűségüket a magyar uralkodókhoz. A kölcsönös kötődés egyébként a korábbi időkre datálódik, például az 1242-es tatárjáráshoz, amikor a dalmát Subicsok adtak menedéket IV. Béla árpád-házi királynak, amit ő nyilván meghálált. A magyar fejedelemnek állít emléket a Cres sziget keleti partján megbúvó Beli nevű bájós nyaralóhely.

Nyelvészek szerint Zrín az archaikus zrijeti, zirkati (nézni, kémlelni) igéből származik, ami jó kilátásra, a vár stratégiai jelentőségére utal. A milió, a hangulat, a látnivaló az elmúlást, Kölcsey Ferenc két versét is idézi. Az egyik az ismert epigramma kezdő sora: „Bús düledékeiden, Husztnak romvára megállék...” A másik a Himnusz-ból való: „Vár állott, most kőhalom;/ Kedv s öröm röpkedtek;/ Halálhörgés, siralom/ Zajlik már helyettek.

Egészen más lehetett erre felé az élet 1508-ban, amikor itt született a nemesi familia dicső tagja, Nikola Šubić Zrinski (IV. Zrinyi Miklós), akit szigetvári hősként ismer a történelem, s akinek a csáktornyai dédunoka, VII. Zrinyi Miklós költő és hadvezér állított örök emléket a Szigeti veszedelem eposzában. Ahogy költő a dédapa szájába adja egyik versében: „Mint Hector Troiának, / Ugy én Szigetvárnak/ Erős őrzője voltam.”

Maradjunk még a vadregényes Zrinné! A középkori vár (németes nevén burg) a hegy déli lejtőin kapott helyett, a mai Sziszek-Moszlavina megyében. A mostani kinézete szerint is erős falak vették körül, bár napjainkra nem sok maradt az építményből, jószereivel csak romos, düledező csonkok, de a horvát zászló ma is büszkén leng a megtépázott ormok egyikén. A sokhelyütt két méter vastagságú falak konzerválása két évvel ezelőtt kezdődött, ám a munka igen lassan halad. Kuna milliók

kellenének a helyreállításhoz. Az egy évben rendelkezésre álló félmillió kuna igencsak kevés a feladatokhoz képest.

Zöld hegyek közt, közel a bosnyák határnál járunk. Köröskörül végtelenbe vesző, vadban bővelkedő zöld erdők, ahol a főnemesség kedvére kiélhette ősi vadász ösztönét, amely harcra, bátorságra nevelte őket. E szenvedély nemzedékeken át apáról-fiúra szállt. Az ebbéli tapasztalásnak, a harcedzetségnak a török ellen vették hasznát, amikor az oszmánok mind erőteljesebben terjeszkedni kezdtek Bosznia felől a Balkánon, s a veszély a Zrínyiek birtokait is szüntelen, majd háromszáz éven át fenyegette.

Hogyne fájt volna a foga az ellenségnek a fémlelőhelyekre, amelyek búsás hasznót hoztak. A támadásokat hol visszaverték a jogos tulajdonosok, összefogva a helyi horvát nemességgel, hol kénytelenek voltak több kevesebb időre meghátrálni. A bányászat és a fémfeldolgozás fél évezredes múltra tekint vissza a vidéken. Zrínyiek idejében a familia gazdasági és politikai befolyásának alapját alkotta. Nem messze innen, Gvozdansko mellett fennmaradt egy viszonylag jó állapotban lévő fémolvasztó kemence a 19. század 30-as éveiből. Az ipari műemléket működésképes állapotba szeretnék hozni, hogy bemutathassák az érdeklődőknek, együtt a számos környékbeli szakrális épületgyüttessel. Mindezekre alapozva nagyszabású projekteken dolgoznak a dvori járásban. A turisztikai hivatalban két programról is beszélnek. Az egyik a „Baština Zrinskih – Budućnost Banovine“ (Zrínyiek öröksége - a Bánság jövője) címen fut, a másik az „Ekološki centar – Vrata Zrinske gore“ (Ökológiai központ – a Zrín hegy kapuja) nevet viseli. Az egészet a hősi történelmi múltra, a katonai bátorságra futtatnák föl. Zrín ugyanis jelkép: egy horvát főnemesi család ősi fészke, amely a magyar történelemben is fontos szerepet töltött be: a kereszténységet szimbolizálta az iszlámmal szemben.

Banovinában másutt is akad mit bemutatni a középkor történelméből. Itt vannak a török elleni védelemre épült viszonylag jó állagú püspöki erődök. Így a későgótikus cisztercita apátság, vagy a ferencesek Mária Magdaléna temploma. Ahogy a helyi illetékesek fogalmazzak: e viszonylag kis területen a nagy jelentőségű kulturális emlékek olyan sora sűrűsödik össze, amelynek nincs párja a kontinentális Horvátország egyetlen más vidékén sem. A környékhez kapcsolható a jelenkori horvát identitástudat szempontjából igen fontos jelentőségű tény: Josip Runjanin hadapród, kadét egy itteni glinai házban Antun Mihanovic: Horvacka domovina (Horvát haza) versére 1846-ban komponálta a nemzet himnuszát, amely az ország 1991-es függetlensége óta Lijepa naša domovina (Gyönyörű hazánk) címen hivatalosan is bekerült az alkotmányba. A sors fintora, hogy a zeneszerző az a Runjanin, akit a Szerbiából a baranyai-szalvóniai Vinkovciba menekült szülei pravoszláv templomban keresztelték meg.

A vas-, ezüst- és ólombányákkal szabadon rendelkezhetett a Zrínyi család, sőt arany lelőhelyük is volt. I. Lajos valószínű nem is sejtette mekkora vagyonról rendelkezett adományozó okiratában, amelyben nem esik szó a jövedelem utáni adózásról.

A hegytetőn a vár szinte megközelíthetetlen

Ennyi maradt a vastag falakból

A Subicsoknak saját pénzverdájuk volt, a velencei gross mintájára készítettek fémpénzt. Csak ebből a foglalatosságból évi 30 ezer arany dukátot kasszíroztak. Láthatóan volt miből kifizetniük 1546-ban a muraközi birtokaikat, amelyek mindenestül 50 ezret kóztáltak.

Kik is voltak a bribiri Subicsok? A kérdésre többféle válasz is létezik, hihető és kicsit nagyzó, szépítő szándékú egyaránt. A valósághoz közelállónak tűnik a trogiri születésű Ivan Lučić (1604-1679) történész, jogász és térképész (kartográfus) vélekedése, aki a szülőföldje iránti rajongás jegyében kutatta a család múltját. Ő a Subics fejedelmi ősök mellett teszi le a voksát, elosztatva azt a tévhitet, hogy római arisztokraták leszármazottai lennének, amire egykoron, holmi xenomániától (idegenimádattól) vezérelve sokan gondoltak. Bribir (más néven Brebir) Dalmáciában található, közel Skradinhoz, Krka folyó tengerparti torkolatához. Ezt a megyét birtokolták a Subicsok.

Akad kutató, aki Galbával, a római császárral való rokonságot emleget. Ezek közé tartozik Marko (Marcus) Forstall, akiről nem tudni mettől meddig élt, halála is csak megközelítőleg ismert, 1671 utánra tehető. Zrínyi Miklós személyi titkárként, annak megbízásából 1667-ben Velencébe utazott, hogy összeállítsa az ősök családfáját. Ennek nyomán született a *Stemmatographia Mavortiae Familiae Comitum de Zrin* címet viselő munka. (A harcias, fejedelmi Zinyi familia stemmatographiája - érthetőbben származástana.) Mitagadás, Forstall olykor elrugaszkozik a valóságtól. Elfogultsága Zrínyi Miklóshoz kötődő szoros kapcsolatával magyarázható, ugyanis ő a költő és hadvezér papja és személyi titkára. Mindenesre művelt és eszes ember lehetett, amiről az is tanúskodik, hogy elnyeri a vallástudományok doktora kitüntető címet. Ezen kívül a szent Ágoston-rend tartományi főnöke Ausztriában, s ír származása ellenére szegődött csáktornyai szolgálatra. Az olykor „nagyzó és színező” tollára utal miként vezeti le a Subicsok eredetét: a Sulpicius - rövidítve Sulpich - név alapján Galba császárral való rokonságról ír. A Sulpiciusok egyébként a régi Róma legjelesebb nemzetségei közé tartoztak, amire Servius Sulpicius Galba császár is büszkén hivatkozott

A Zrínyiek családfája egyébként egészen 1066ig vezethető vissza, amiből kitűnik: a familia tagjai gyakorlatilag a kezdetektől fogva (1069-től) mint zsupánok, azaz ispánok szerepelnek a királyi oklevelekben. Az elődök (Forstall szerint is) nem csinált, hanem született grófok. Elfogadhatónak tűnik azok okoskodása, akik az egykori gót és horvát királyokkal és a régi szláv bánokkal rokonítják Brebir grófjait. Ennek valódisága érdekében elég ha csak arra utalunk, hogy a szláv, slava kifejezés dicsőséget jelent. Ahogy a versben is áll a Zrínyiek ősi címerét díszítő, kiterjesztett sas-szárnyakról: „Hír a dicső tettek ragyogása, a melyet a szláv / Névvél nyert vala meg, vérrel a régi vitéz./ Hír jelvénye meg a szárny, melyet zímereképen / Méltóan hordoz hát a király-ivadék.” Hogy Forstall érdemeit se vonjuk kétségbe, találó a jellemrajza a Zrínyiekről, midőn ezt írja: „Jellemökben bizonyos végtelenség nyilatkozik; ott a hegység fenséges nyugalmaival szemközt a tenger vészkes mozgalmassága”. Amihez mi még hozzátehetnénk: emitt pedig a szelíd nyugalmas síkon és dombvidéken a Mura és Dráva által határolt sziget, szelíd dombokkal szegélyezve.

Nem hagyhatjuk úgy el a Bánságot, hogy ne emlékezzünk meg a két ősi település, Zrín és Gvozdansko máig feldolgozatlan sérelmeiről. Az utóbbi a horvát Massada néven vonult be a történelembe. Az egész több mint négy és fél évszázadra nyúlik vissza, az intenzív török támadások idejére. A feljegyzések szerint azon a döntő ütközetben a hódítók 10 ezer harcedzett katonát számláltak. A védők mindössze 300-an voltak, ők sem képzett katonák, zömmel fémbányászok, akik a családotul kerestek menedéket a biztonságosnak hitt várfalakon belül. Kívülről nem számíthattak segítségre, magukra hagyatva, kiéhezve, a szörnyű tél viszonyosságainak kitéve próbáltak helytállni. A kemény fagyot - még a fák törzse is megrepedezett - az ember hű segítői, a lovak sem tudták túlélni. Ám a védők visszautasították a török bég (1577 karácsonyán) nekik intézett ultimátumát, nem dőltek be az ígéreteknél. A hosszantartó ostromzár, ostromgyűrű végül megpecsételte sorsukat. 1578 január 12-ig bírták, amikor is minden fény kihuny a várban. Erre a törökök rohamra indultak, ám a védők oldaláról egyetlen puska lövés sem dördült el. Nem csoda, hisz a falakon belül mozdulatlan, csonttá fagyott emberi testek feküdtek, férfiak, feleségek, gyerekek, akik inkább a fagy- és éhhalált választották, mintsem meghódoljanak és rabszolga sorsa jussanak.

A horvát Massada! Így emlegetik a világon szinte példa nélküli tragédiát. Ehhez fogható az izraeli (Masada) erődnél esett meg. Ott, a Júdeai-sivatagban, közel a Holt-tengerhez, egy fennsíkon vívtak szó szerint utolsó, vérfagyasztó csatát a rómaiak és a zsidók közel 2000 éve. A tragikus vég a vár reménytelen védőinek és családtagjaiknak a tömeges öngyilkossága lett. Az erőd, ahol még Nagy Heródes is palotát épített, ma a világörökség része.

1990-ig Horvátországban alig lehetett hallani a gvozdansko-i tragédiáról, akárcsak Zrín népét ért szörnyű csapásról, Tito katonáinak második világháborúban elkövetett gazetteiről. A vöröscsillagos sapkát (titovka a horvát neve) viselő partizánok 1943 május 9-re időzítették „tiszogató hadműveletüket”, melynek során a helyi lakosok harmadát, 300 embert öltek meg. Békés földműveseket, iparosokat, kereskedőket. Jószerivel még a gyerekeket sem kímélték. A 18 évem felüli férfiak szinte mindegyikét megölték... Hogy kiket kellett a helyieket aljas módon likvidálni és miért? A hamis ideológia szerint fasisztoid elemeket, uszításokat láttak bennük, akiktől csak úgy hemzsegett a falu. Zrinyi népének, leszármazottainak egyetlen bűne az volt, hogy soraikból senki sem csatlakozott a jugoszláv kommunisták vezette csapatokhoz.

A szabadcsapatok annak a Vladimir Bakarićnak a parancsára cselekedtek, aki utána még évtizedekig a horvát kommunista párt vezetője volt. A „nép nevében” Belgrádban hozott bírósági végzés alapján senki sem maradhatott szülőföldjén, mindnyájukra kitelepítés várt. Kevéske vagyonukat, ami esetleg nem lett a tűz martalékává, elkobozták, házaikat földig rombolták a partizánok. A templommal sem tettek kivételt, dinamittal felrobbantották. Az életben maradt asszonyokat és gyerekeket marhavagonokba zsúfolták, s Szlavóniába szállították. Ott a szintúgy kollektíve bűnösnek kikiáltott, ezért ugyancsak kitelepített Volksdeutsche (dunai német, sváb) kisebbség házaiban zsúfolták össze az újonnan érkezőket. A bírói verdíkt szerint soha, senki nem térhetett vissza szülőföldjére, „nehogy jelenlétükkel megzavarják” az ott maradt tucatnyi szerbet. Néhányan csak meglelt korukban, tavaly (2019) augusztusban merészkedtek először „háza”, akkor is pár órára, hogy ott legyenek az újjáépített Szent Kereszt Felmagasztalása templom felszentelésén. Fájdalmas, örök mementóként az Isten háza bejáratánál kőbe vésték az elhunytak hosszú listáját. Azt böngészték az emlékezők, saját hozzátartozóik, apák, férjek, fiaik nevét keresve.

Eltüntetendő a gyalázatot, a bűntett nyomait, a kommunista rendszer urai, akiknek szemében szálla volt a Zrinyi név, még a település nevét is megváltoztatták, így hosszú időre Samarica lett belőle. A zágrábi püspökség viszont kegyeleti gesztusként a mai napig nem szüntette meg a zrinyi egyházközséget, bár egyetlen élő katolikus sincs a gyakorlatilag kihalt, kísértett településen.

El innen mielőbb! Szabadulva a nyomasztó élményektől, induljunk vissza az ehhez képest mindig is békés szigetnek számító Csáktornyára!

Emléktábla a szigetváris hős szülőhelyén, Zrínben. 2016-ban állította Horvátország népe

„Ifiú elmével játszottam szerelemnek édes versével”

A költő és hadvezér Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulójára

Vissza a bánági mélabúból Csáktornyára, amely mindig is valóságos békesziget volt. Sziget abban az értelemben is, hogy a Mura és Dráva határolta térség ősi horvát neve is erre, a nagy vizek határolta térségre utal: Međimorje! Ebből a medi jelentése köz, a morje pedig tenger, tengernyi víz. Ide, a biztonságosabbnak hitt helyre költöztek 1546-ban a Zrínyiék. Itt született 400 éve, 1620 május 1-jén – más források szerint május 3-án – Miklós, a költő és hadvezér, akit két nép is magáénak vallhat.

Apja, a horvát báni ranggal bíró György 22 éves fia születésekor, s a mostani felfogás szerint fiatalon, 18 évesen vette nőül Széchy Magdolnát. A szüleit azonban korán elveszíti a gyermek. A család feje 29 évesen (1626 december 18-án) Pozsonyban gyanús körülmények közt halt meg – egyes állítások szerint ellenfelei megmérgezték. Az akkor 6 éves Miklós és egy évvel fiatalabb testvéröccse, Péter mellé gyámokat jelöltek ki ügyelve arra, hogy a fiúk nevelésében a horvát és a magyar vonal egyaránt érvényre jusson. A gondviselők egyike a jámbor, ám ha kell erélyes Petar Domitrović (Domitrovich Péter) zágrábi püspök. Az istápolók közt szerepel még Stjepan Patačić királyi prototárus, főjegyzős, szlavón báni régens. A magyar oldalt olyan neves személyiségek erősítik mint Batthyány Ferenc dunántúli főkapitány, a szigetvári hős unokája, a kanizsai végek vicegenerálisa, az egerszegi vár főkapitánya, igazi vitéz katona. Mivel mint nagybátyjuk ő áll legközelebb az árvákhoz, rá bízzák örökségük kezelését. Természetes, hogy jelleme nagy hatással volt a fiúk fejlődésére. Közbenjárására otthon vagy a közeli Egerszegen és Németújváron (ma Güssing) házi tanítói szerepet ellátó pap gondoskodott első oktatásukról. Széchy Károly irodalomtörténész Zrnyiekről szóló, 1896-ban megjelent krónikájában feljegyeztetett a testérpárról, hogy „a mikor II. Ferdinánd a csáktornyai várban mulat, Batthyány hozza őket a király elibe és mutatja be neki. Az apátlanná, anyátlanná vált ifjak számára az osztrák-cseh-magyar főúri család sarja, Batthyányné Lobkowitz-Poppel Éva pótolta a szerető édesanyát

És itt van még a későbbi főgyám, a lánglelkű, könyörületes Pázmány Péter bíboros, akit ékesszóló prédikátorként, íróként, a katolikus egyházi megújulás főalakjaként ismer a történelem. Ő, a valóságos stílusbravúrok mestere plántálta neveltjeibe az íráskészséget.

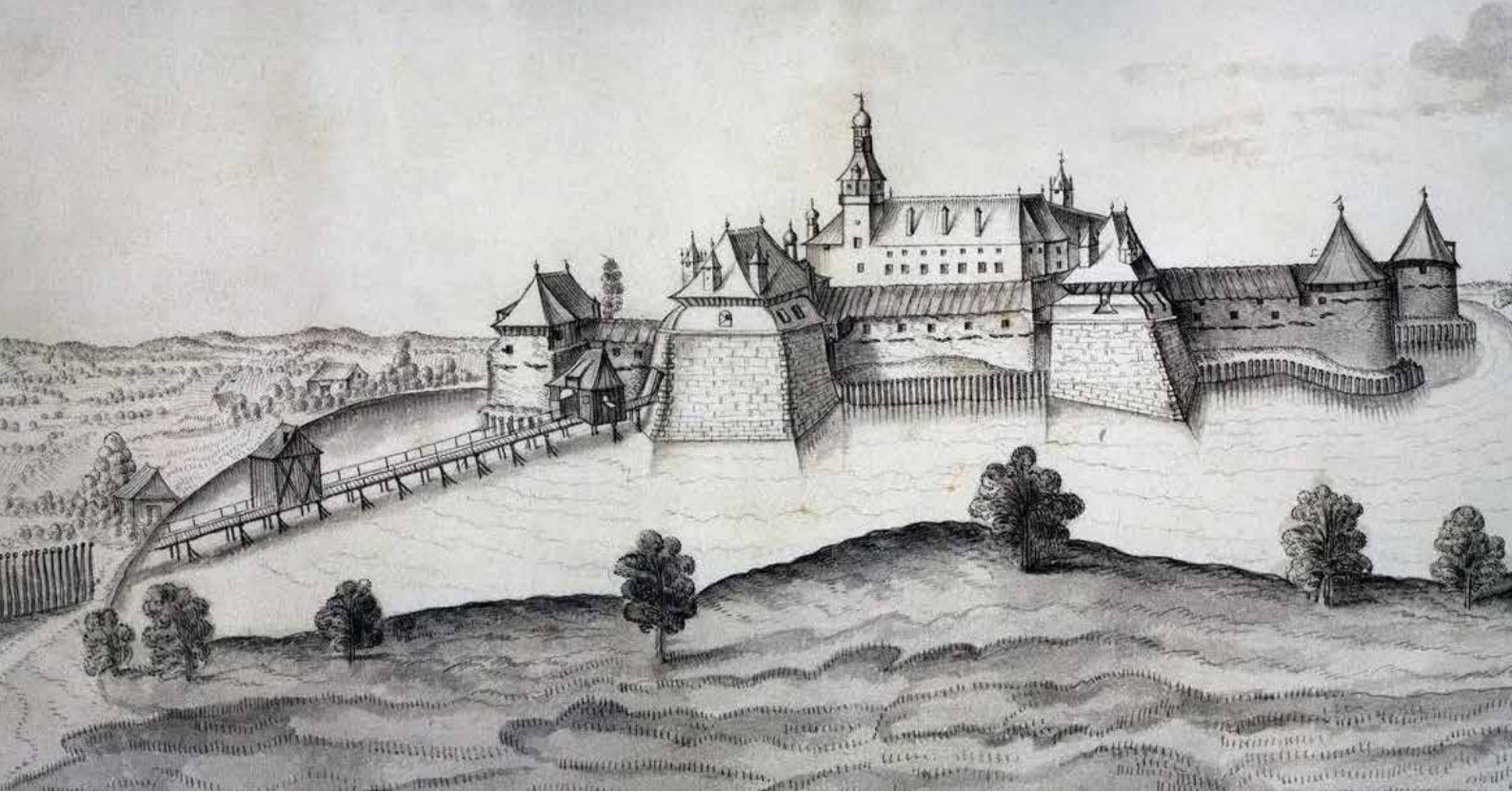
A kis Miklós szinte az anyatejjel szívta magába a vitézség hagyományait. Alig pár éves, amikor Légrádnál vagy Kotornál ott lábatlankodik a csatába induló vagy onnét visszatérő vitézek közt. Jellemző, hogy játékként nem a vesszőparipát vagy hintalovat választotta, mert igazi paripán lovagolhatott, aminek nagy hasznát vette a későbbi vitézségek során. Környezete, beleértve a vár fegyveres szolgálait is, magyarul és horvátul szóltak hozzá, regéltek neki az ősök dicső tetteiről. A nép fiaiból álló személyzet dalait is két nyelven hallhatta és szívhatta magába.

A testvérek otthonról hozott ismeretei tovább gazdagodtak tanulmányaik során. A jezsuiták grazi kollégiumában (1630) kezdték, majd folytatták Nagy-

Az imádott **ESZTERHÁZY JÚLIA ANNA**, aki kikoszarazta

MIHOVICS JÓZSEF

szombaton (1634- 1635), hogy aztán a kor nemesi hagyományait követve Itália földjén kössenek ki (1635-37). Miklós a feljegyzések szerint „a grammatisták élén állt” Stájerföldön. Ottani szerzetes tanárai olyan klasszikusokkal ismertették meg, mint Cicero, Catullus, Horatius, Tibullus, Propertius vagy Vergilius, miközben elsajátíthatta az intézet hivatalos nyelvét, a latint, a görögöt és a németet, sőt hozzákezdett a francia és az angol tanulásához. Valóságos nyelvzseni, aki a magyart és a horvátot anyanyelvként otthonról hozta magával. Művelt világpolgár – mondhatnánk ma róla. S hogy teljesebb legyen a kép: az ékesszólásra is felkészítették. A retorika tudományáról már Nagyszombatban hallott, ami kiegészült a költészettannal.

Amikor még víz vette körül a várat

És akkor Olaszország, ahol volt mit magába szívnia a kultúrából, hisz ahogy jóval előtte Janus Pannonius latin nyelven megírta a Pannónia dicsérete című epigrammájában: „Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek...” Róma, Bologna, Firenze, Velence, Nápoly a leendő költő útjának állomásai, sőt Pisa városában is megfordult, amire a Szigeti veszedelem egyik képe utal, emlékeztetve a (pisai) Camposanto világhírű freskóira.

Ahogy Sík Sándor (1889–1963) szépíró, piarista papköltő, későbbi tartományfőnök Zrínyi Miklósról 1940-ben megjelent irodalomtudományi munkájában írja az egykori Itáliáról: „A renaissance még mindig dúsan ontotta benne a maga fényét, kincseinek gazdagságát, még mindig a vallás, művészet, költészet szent földje volt. Sőt úgy látszott, hogy Róma VIII. Orbán uralkodása alatt, ki nemcsak nagyra vágyott, de nagyra is termett, újra magasra lendül. Papi és katonai alkotásai közben pedig pihenőül szívesen áldozik a múzsának, s énekeivel, ódáival, zsoltári átírataival a korabeli vallásos latin költészet hivatott művelője.”

Minő megtiszteltetés: az örök városban, Rómában a katolikus világ főpapja magánkihallgatáson fogadta Miklóst! A találkozás életre szóló élményt jelentett a mindenre nyitott és fogékony ifjú számára, akit az egyházfő saját latin verseinek a gyűjteményével ajándékozott meg. Ez és más olasz alkotók, különösen az eposzíró Tasso és a nagy gondolkodó, Macchiaveli munkái óriási

Muraköz - Mura és a Dráva
„össze szakadásának,, egykori
térképe...

hatást tettek rá. Ahogy a már idézett Sík Sándor jegyzi meg róla: „Őseinek büszke hagyományai, a Pázmány lángszellemének lelkébe oltott sugalmi, olasz zarándokságának ihlető és érlelő emlékei, már ekkor, emberöltője élére és kora színvonalára emelik. Származásánál fogva vitéz, nevelésénél fogva politikus, hivatásánál fogva költő...”

Még fiatal – mindössze 17 éves –, ám már kész, önálló férfivá érett, amikor testvérével 1637-ben hazatértek Csáktornyára. Itt aztán megosztottak a családi birtokokon, ami döntő lett további identitásukra nézve. Péter Ozaljban telepedett le, neki a horvát területeken lévő, Adria-melléki birtokok jutottak. Miklós maradt a „mocsárövezte” várban, onnét irányította magyarországi örökségét.

Elérkezett az ideje az udvarlásnak, a házasságnak is. Öccse 1641. október 27-én megülte lakodalmát Frangepán Katalinnal, úgy illett, hogy az idősebb testvér is rangjához méltó társ után nézzen.

A szerelmes dalnok – így nevezi egyik fejezetben Zrínyi Miklóst a hat részre tagolt, 1896-ban kiadott életrajzának írója, Széchy Károly irodalomtörténész, aki a zágrábi és a bécsi levéltárban is megfordult, sőt Trakostyányban is járt a Draskovicsok leszármazottainál. A poéta első verseiben Júlia hűtlenségét panaszoja. Eszterházy Anna Júliának (ahogy ő becézi: „Juliankának”) udvarolt epekedve, ám ebből a szerelemből - ha az volt - nem lett házasság, mert az imádott hölgy 1644. február elején Nádasdy Ferenc országbíróhoz ment férjhez. A poéta lélek, túltéve magát a csalódáson, az ifjonti lelki bánaton, más múzsa után néz. Hosszasan, kitartóan, a rá jellemző harciassággal ostromolja a trakostyáni (Varasd megyei) várúr, gróf Draskovics Gáspár lányát, Mária Euzébiát, akit Violának nevez és őszinte, lírai hangú verseket ír hozzá. Ezek a tiszta szerelemtől, kétségéről, lemondásról, örömről és boldogságról szólnak, mégha kezdetben ez a fellángolás sem talált viszonzásra. Ezt engedik sejtetni sorai: „ Oh te szép Viola, te két szemed mely szép, / Annyira kegyetlen hozzám, mint márvány kép, / Mást vigaszik minden az kikeleti nép, / Csak az én örömöm te

miattad nem ép.” Máskor esengve, epekedve üzen a szerelmes dalnok: „Siry hát teis velem,/ Nymfa keservessen,/ Ma holtnak kell lennem.../ Ha kérdi éleké, mondgyad, hogy én égek...” Végül is ezek a csalódással párosuló érzések tették költővé. Erre utalnak a Szigeti veszedelem első énekének sorai: „ Én az ki azelőtt iffiu elmével / Játszottam szerelemnek édes versével,/ Küszködtem Viola kegyetlenségével:/ Mastan im már Mársnak hangassabb versével /Fegyvert, s vitézt éneklek...”

Ám a kitarítás rózsát terem. Viola-Euzébiával 1645 júniusában jegyet vált s rá következő évben házasságot kötnek. Úgy tűnik, családi boldogságuk zavartalan, ám mindkettőjük nagy bánatára e frigyből gyerek nem születik, ráadásul az imádott lény fiatalon, 1650-ben elhunyt. Zrínyi Miklósnak később négy gyermeke lett a második, Maria Sophiával kötött házasságából.

Szerelmes versei az Adriai tengernek Syrénája gyűjteményes kötetben jelentek meg 1651-ben, a híres-nevezetes hősköltemény mellett. Lírai alkotásai az antik idilleket, illetve azok barokk utánezatait idézik, s Balassi Bálint költészetére, annak gazdag, érzelmes képi világára emlékeztetnek. „Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél?” – írja harcos szellemben Balassi, ami Zrínyire is tökéletesen ráillik. A műtípusok szerint költeményeiből az olasz mesterek ízlése is kiérződik, ahogy fájdalmas és sóvárgó hangon, olykor türelmetlenül és haragosan szól az imádott lényhez.

Ahogy az irodalomárok fogalmazzak: szerelmi költészetében az eposzíró erényei csillannak fel. Ez a műfaj áll igazán közel hozzá, amire a nagy családi milió, a török elleni folytonos portyázó harcok izgalma predesztinálja. Ahogy amolyan ars poetica gyanánt fogalmaz: „Nem írom pennával / Fekete téntával, / De szablyám élivel,/ Ellenség vérivel, / Az én örök híremet.” Minderre rímelnek a Szigeti veszedelem bevezetőjének sorai: „az én professiom avagy mester-ségem nem a poesis, hanem nagyobb s jobb országunk szolgálatjára annál: az

Felújítás alatt áll a vár

Ráfért a felújítás a csáktornyai várra

kit írtam, multságért írtam, semmi jutalmat nem várok érette... Fabulákkal kevertem a históriát... Török, horvát, deák szókat kevertem verseimben, mert szebbnek is gondoltam úgy, osztán szegény az magyar nyelv: az ki históriát ír, elhiszi szómat.”

A csáktornyai várban, az ott található megyei múzeum nyugalmazott igazgatója, Vlado Kalšan több alkalommal is e sorok írójának a segítségére volt abban, hogy eligazodjunk milyen élet is lehetett ott egykoron, amiről számos, megmaradt feljegyzés áll rendelkezésre. Ezek az erőd tekintélyt parancsoló bástyáiról, a rajtuk elhelyezett ágyukról, és éber őrszemekről szólnak. A falakat tarka zászlók, spáhi-kardok, damaszkuszi szablyák, ezüstös markolatú puskák, tatár kézijjak, s az ősök harcait ábrázoló festmények díszítik. A borotvaéles, világhírű damaszkuszi acélpengék tulajdonképpen nem is vágtak, hanem apró fogazatukkal egy pillanat alatt elfűrészelték az útjukba kerülő tárgyakat. Retegtek tőlük a II. században a Szentföld (Jeruzsálem) felszabadítására induló kereszties lovagok, mivel a muszlimok e pengékkal valósággal kettészelték az ő kardjaikat. A korabeli leírások – a gazdagság jeleként - tömött kamrákról, pincékről és tárházakról szólnak. Sőt halastót és török gőzfürdőt is emlegetnek, akár csak a palotarész drága szőnyegeit.

A történész-informátor a hely egykori hírét, pompáját és erejét érzékeltetve a másik oldalra, a török Evlija Čelebi (1636-1682) útirajz-íróra és diplomatára utal, aki a pasa megbízásából egy fogoly kiszabadítása ügyében érkezett Csáktornyára, ahol bemutatkozásképp illően megölelte Zrínyi Miklóst. (Ilyen is volt mindig a politikai, dörgölöző...) A világutazóról tudnivaló, hogy bejárta a teljes oszmán birodalmat, és sok más országban is megfordult, így a Kréta szigetén, Horvátországban és magyar földön. Négy évtizedes barangolásairól tíz kötetben számolt be. Cselebi igencsak túloz, amikor azt állítja, hogy Csáktornyán 10.000 porta, 2.000 bolt, 40 kolostor volt, tovább a 7 báni kapitány külön palotával rendelkezett, mozaikokkal és márvánnyal díszített nagytermekkel.

Hitelesebbnek tűnnek Jacobus Tollius (1630-1696) németalföldi utazó, a kor ismert és nagyra tartott filológusának a latin nyelvű levelei, amelyekre Kölcsey Ferenc is utal egyik, Kazinczynak írott levelében. A tanult utazó 1660-ban járt gróf Zrínyi Miklósnál, s annak könyvtárát is megtekintette. A bibliotéka még az európai könyvnyomtatás fellegvárának számító, Hollandiából érkező, könyvértő humanistát is ámulatba ejtette. Őszinte csodálatának adott hangot, hogy

A csáktornyai
emlékmű

találkozhatott és megismerkedhetett a vár már akkor is híres urával. Lenyűgözték a látnivalók, a diadaljelvények, amelyek egész múzeumot képeztek. A falakat mindenféle színű török zászlók, értékes spáhikardok, ezüstös hosszúcsövű janicsár-puskák, tatár kézjyak borították. Nem kevésbé festmények sokasága, az ősök „nagy tselekedeinek rajzolatyai, s künn a bástyafalakon egy-egy török ágyú, a számos győzelem hirdetőjeként és őrzőjeként”.

A birtok szántóföldekben, szőlőkben, vadászterületekben bővelkedik. Ahogy Tollius írja: a vár két mértföldnyire helyezkedhetett el a „Mura, és Dráva vizeknek öszve szakadásától, Kanizsától négy mértföldnyi meszszeségre.” Csáktornyához közeledve több, lovon vágató kémmel találkozott, akik azonnám gróf Zrínyit értesítették a vendég érkezéséről. A várról összegzésésképpen ezt írja: „Igen fényes és tágas volt, a törökök ereje ellen hatalmasan védve. Csaknem minden oldalról mocsár környezte... Csudáltuk a pompás épületet, a művelt családot, a gazdag bútorozást, a mindenütt látható legmagasabbrendű csint – itt, köröskörül műveletlen népek közt” A látnivalók közt ő is megemlíti a török diadaljeleket, ijákat, puzdrákat, buzogányokat, pajzsokat és „más ilyféle fegyvereket”. Voltak köztük olyanok, „melyeknek markolatját ezüsttel, arannyal és más drágakövekkel ékesítették.” Az előszoba falain a törököktől nyert zászlókat látott. A fegyvertárba is bebocsátást nyert, amely „telve volt rézgyúkkal, mozsarakkal, dzsidákkal, kardvasakkal.” Lekötelezte, hogy a kincstárt is felnyitották előtte, ahol régi pénzek sokaságát őrizték.

A szemtanú arról is tudósít, hogy tágas gabonatarlója is volt a földesúrnak, s „vadas kertye”, valamint szőlőbirtokai. Ez utóbbiak Csáktornyától három mértföldnyire „feküsznek”, a mi mértékegységünk szerint úgy 20-25 kilométerre, így akár Letenye vagy az észak muraközi Strigova szőlőhegyei is lehettek. A gróf kertjét is szemügyre vette, s azt Alcinous király híres corfui édenkertjéhez hasonlította, amelyet oly gyakran énekeltek meg a római költők.

Más korabeli látogatók nem felejtik el megjegyezni, hogy Zrínyiek idejében nemcsak a vár, hanem a város is nagyot fejlődött. A várat, amelyet ma stari grad (régí város) néven emlegetnek a helyiek, Zrínyi idejében sokszög alakúra építették át és olaszbástyákkal erősítették meg. A kétemeletes, belül palotaszerű

épület a reneszánsz fényűzését, egy nagylátókörű, európai kultúrájú nagyúrnak az igényességét idézte. Véderődként is minden igényt kielégített. Urai királyi pompa szerint éltek, kitűnő körülményeket teremtve maguknak az alkotásra. Itt írta Zrínyi Miklós a Szigeti veszedelmet. Később, a 18. század első felében az új tulajdonosoknak, az Althan grófoknak nem okozott gondot, hogy az erődöt kényelmes barokk palotává építsék át. Az átalakítás tovább folytatódott a szabadságharc alatt, amikor is Perczel Mór megbízásából hívvári Messzéna Ferenc báró tovább erősítette a falakat. 1923-ig a Festeticsek tulajdona, akik a 19. században cukorgyárat alakítottak ki benne, majd a helyi iparkamara vette meg az épületet. A háború után, 1946-tól gazdasági iskola és diákotthon működött benne. 1954 óta a Muraközi Múzeumnak ad helyet, melynek 1976-ban lett munkatársa Vlado Kalšan, aki egy évtizeden át irányította is az intézményt, majd nyugdíjazása előtt gyűjteménykezelőként, illetve múzeumi főtanácsadóként dolgozott. Neki is köszönhető a Zrínyi testvérek tevékenységét bemutató tárlat. Nem titkolt büszkeséggel rendre úgy beszél gróf Zrínyi Miklósról, hogy nem hagyja ki a CSÁKTORNYAI előnevet. A múzeumban majd 20 ezer tárgyi emléket őriznek, s több állandó kiállítással várják az érdeklődőket. A tárlatok közt van történeti, néprajzi és vadászati témájú, valamint külön dokumentációs gyűjteményben mutatják be a múlt század kilencvenes éveinek honvédó háborúját idéző tárgyi és írásos emlékeket. A látnivalók sokasága közül külön említést érdemel a szigetvári hős töredékes sírlapja, amely száz évvel ezelőtt került elő.

És ha már Csáktornyan vagyunk, nem hagyhatjuk ki a vár szomszédságában, gyakorlatilag a város központjában (a Köztársaság téren) álló Zrínyi emlékművet, amelyet 1904-ben emelték közadakozásból. Szász Gyula szobrász és Árkay Aladár építész alkotása nyolc méter magas, amelynek oszlopa haraszti fehér kőből készült, szem magasságban a költő és hadvezér domborművével. Tetején a kiterjesztett szárnyú turulmadár (horvátok szerint sas), karmaiban kard és toll. Eredetileg két Zrínyi idézetet is rávéstek az oszlopra, ám ezeket később - a politikai változások függvényében - leszedték. A park felőli oldalon álltak az Adriai tengernek Syrenaiá-jából vett sorok: „Híremet nemcsak keresem pennámmal,/ Hanem rettenetes bajvívó szablyámmal!”, valamint elől az ismert szállóige Az török áfium ellen való orvosság című munkájából: „Ne bánts a magyart!” Miután az idők során (1920 után) ezek eltűntek, mára csak egy rövid horvát nyelvű bevésés maradt: „Nikola Zrinski, hrvatski ban i pjesnik.” (Zrínyi Miklós horvát bán és költő.)

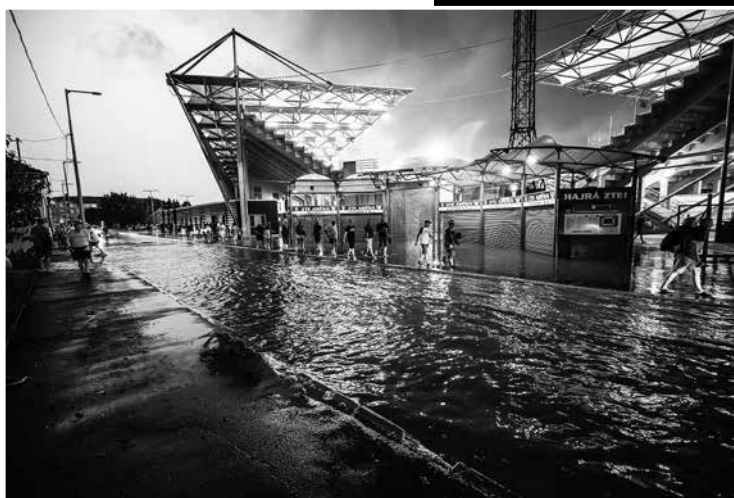
Nicolaus Comes à
Zrinion
Petrus Comes à Zrinio

ZRÍNYI MIKLÓS és PÉTER ifjúkori aláírása 1633-ból

KATONA TIBOR: Égi sípszó I.
(Jégesővel kísért felhőszakadás
szakította félbe a Zete Fieszta
sportrendezvényt – ZTE Aréna,
2019. 07. 27.)

KATONA TIBOR: Égi sípszó II.

KATONA TIBOR: Égi sípszó III.

Vajda László

100 éve született Vajda József népzenekutató

Kiscserkész egyenruhában – 1930

Magnetofonról népdalokat jegyez le – 1975

Január 3-án délután Zalaegerszegen a Göcseji úti temetőben a családtagok mellett tanítványai, volt munkatársai, tisztelői emlékeztek meg Vajda József népzenekutató születésének 100. évfordulójáról. Aznap este Gellénházán a kultúrházban a róla elnevezett népdalkör tartott tiszteletére bensőséges hangulatú emlékestet. A következő héten a zalaegerszegi Lokálpatrióta Klub több mint száz érdeklődő részvételével tekintette meg a Magyar Televízió által 1999-ben készített *Szép Zalában születtem* című, Vajda Józsefről készült portréfilm, és hallgatta a visszaemlékezőket. Hangulatos foglalkozás keretében idézték fel alakját, munkásságát. Minket, a Vajda család tagjait jóleső érzéssel töltött el mindez. Megerősített bennünket abban, hogy édesapánk életműve – a zalai népdalkincs feltárásában, közkinccsé tételében játszott szerepe és kiemelkedő kultúraszervező tevékenysége – bár életének közel 80 évéből csaknem hatvanat, szakmai pályafutása egészét Zalában töltötte, nemcsak helyi, hanem országos jelentőségű is.

1920. január 3-án született Mosonban (Moson és Magyaróvár csak 1939-ben egyesült). Ősei – 1720-ig sikerült azonosítani felmenőit – Mosontarcsán (ma: Andau, közel a magyar határhoz Burgenlandban) gazdálkodtak. Nagypapa, aki tanító volt, a XIX. század végén költözött Mosonba. Ő magyarosította a család nevét 1899-ben Weishapel-ről Vajdára. Édesapja kiskereskedő, édesanyja háztartásbeli, négyen voltak testvérek. Ő volt a legidősebb. Az elemi iskola öt osztályát helyben, a gimnázium négy évfolyamát Magyaróváron végezte kiváló eredménnyel. 1935-ben a Pápai Állami Tanítóképzőben folytatta tanulmányait, ahol 1940-ben szerzett kántortanítói képesítést.

Nevelésében, személyiségének, irányultságának alakításában a szélesebb családból többen is szerepet vállaltak. Édesapja, aki jól hegedült és zenekarban is játszott, ösztönözte zenetanulásra. Jó tanulmányi eredményeiben jelentős szerepe volt nagypapjának és ugyancsak pedagógus nagynénjeinek is. Az ő példájukat követve határozott a tanítói életpálya mellett. A gazdasági válság miatt elszegényedő családja mellett ők segítették, támogatták a tanítóképzőben Pápán is. Zeneiskolába Magyaróvárra járt, hegedülni tanult, majd a tanítóképzőben a kántori képesítés megszerzése érdekében zongorázni, orgonán játszani is kellett. Később szívesen tangóharmonikázott és számos népi hangszeren, többek között citerán játszott. A gimnáziumban és a képzőben a cserkész mozgalomban szerzett kiváló ifjúsági vezetői képességeket, kedvelte a természetjárást, a versenyszerű sportolást (tornában, atlétikában). Pápán ismerkedett meg jövőendő feleségével, a tanítónőképzőbe járó Marton Etelkával, akinek édesapja a Zalaszentgrót melletti Csáfordon tanított.

Szakmai, pedagógiai pályafutását az 1940–41-es tanévben pályázat útján Csáfordhoz közeli Zalanémetfaluban (ma: Ligetfalva) kezdte. 1941-től 1943-ig Lickóvadamoson, 1943 szeptemberétől – apósa, Marton Dénes halálát követően – feleségével együtt a csáfordi iskolához került. 1950 őszén Novára helyezték büntetésből, mert nem támogatta az iskolák államosítását. Itt a felső tagozaton tanárként, 1952-től igazgatóhelyetteseként dolgozott. 1961-ben elfogadta

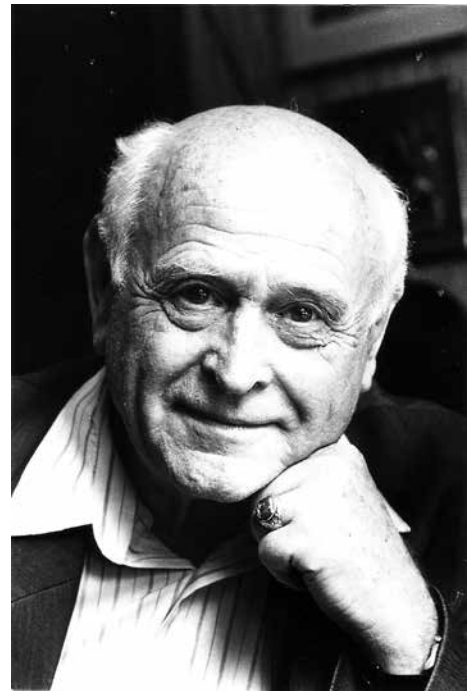

A zalaegerszegi Ruhagyár kórusával – 1975

a felkérést a Zalaegerszegen ezekben az években indított Liszt Ferenc ének-zene tagozatos iskola igazgatói teendőinek ellátására. 1972-ben a Kertvárosban épült új általános iskolával összevonásra került intézménye, ahol a továbbiakban nyugdíjazásáig a zenei tagozatot irányító igazgatóhelyettesként dolgozott. Oktatási-pedagógiai pályájának első szakaszai egybeestek az elemi iskola helyett bevezetett nyolcosztályos általános iskolai képzés indításával. A felső tagozaton való tanításhoz vállalta a továbbtanulást is. A Pécsi Állami Pedagógiai Főiskolán 1956-ban matematika-fizika, majd 1962-ben ének szakos általános iskolai tanári képesítést szerzett – munka mellett levelező tagozaton – kiváló eredménnyel.

A világháború viharaitól sem maradhatott távol. Korosztályának és képesítésének megfelelően 1941. október 11-én vonult be katonai szolgálatra, kiképzésre Zalaegerszegrre a 17. gyalogezred III. zászlóaljához. 1942-43 folyamán Nagykanizsán vett részt tartalékos tiszti kiképzésen. 1944 júniusában került ki a frontra a Keleti-Kárpátok térségében vívott védelmi harcokba. A nagy veszteségekkel járó visszavonulás közben Rozsnyó térségében 1945. január 22-én megsebesült. Egy akna széttroncsolta a bal lábát, ezért azt amputálni kellett. Hadikórházakkal a front elől fokozatosan nyugat felé szállították. 1945. május 3-án került amerikai fogságba Passauban, ahol énekkart szervezett fogoly társaiból, és gyakran orgonált az istentiszteleteken. 1945. október 11-én érkezett haza Csáfordra a családjához.

Munkája során kezdetektől érdeklődve fordult a falu kulturális élete, a népszokások, a népdalok, az azt művelő emberek felé. Már a Csáfordon töltött rövid idő alatt tanulóinak bevonásával gyűjteni kezdte a mondókákat, népi játékokat, dalokat. Ezzel

VAJDA JÓZSEF 1996-ban

Tangóharmonikával /1980/

A pákai dalostalálkozó zsűrielnökéként /1988/

összefüggő tevékenysége Nován teljesedett ki, ahol 1951-től megkezdte Göcsej népdalkincsének addig csak kis mértékben feltárt gyűjtését. Ehhez ösztönzést kapott a Magyar Tudományos Akadémia Népzene kutató Csoportjától. 1953-ban egyhónapos népzene gyűjtőknek szervezett országos továbbképzésen egészítette ki szakmai ismereteit az addig autodidakta módon, de elismerten jó színvonalon végzett munkájához. Néhány évig csak Nován, majd a környékbeli falvakban, a Cserta mentén dolgozott. 1961 után Zalaegerszegre kerülve kutatási területe kiterjedt a város környéki falvakra, majd a megye egész területére.

Gyűjtőmunkájának eredményeit rendszerezte, és kiadásra előkészítette. Az általa gyűjtött népdalok legszebbjei bekerültek a Magyar Népzene Tára kötetibe. Az első – 136 göcseji népdalt tartalmazó – önálló kötete 1959-ben jelent meg *Cserta partján* címmel. Az 1970-es évek elején az egyre izmosodó „Röpülj Páva”-körök, iskolai énekkarok és felnőtt kórusok igényeinek kielégítésére 1973-ban készült el *A zalai zöld erdőben* című könyve, amely tartalom és zenei sajátosságok szerint csoportosított 115 népdalt tartalmazott. A Zalai Gyűjtemény 10. száma önálló kötetként *Hallottad-e hírt Zalaegerszegnek? – 333 zalai népdal* címmel 1978-ban jelent meg. Ebben részletes elemzést ad a zalai népzeneről, beépítve más korábbi (Vikár Béla, Kodály Zoltán stb.) és kortárs zalai gyűjtők (Olsvai Imre, Horváth Károly stb.) munkáit is. A kiadvány országos elismerést váltott ki, a népdalkörvezetők alapvető kézikönyve lett.

A megyei népzenei szakbizottság tagjaként fontosnak tartotta, hogy szakmai segítséget nyújtson a népdalkörök vezetőinek. *Édesanyám rózsafája* című 1981-ben megjelent könyve 40 népdalcsoportot ajánl a zalai és a szomszédos megyék népdalaiból a csoportok számára. *Új hold, fényes nap. Zalai népi mondókák és gyermekjátékok* című összeállítását 1988-ban ajánlotta mindazoknak, akiknek a zenei néphagyomány ápolása szívügyük. *„Fekete föld termi a jó búzát... – Badacsonyi Lajos élete és zenei kincse* című kötete a megyében közismert és szeretett népi énekes, fafaragó és hangszerkészítő, a Népművészet mestere titulus tulajdonosa zenei monográfiája 1995-ben készült el.

Példa értékű és kiemelkedő jelentőségű volt a mindenkori munka- és lakóhelyén a kulturális élet megszervezésében, színvonalának emelésében végzett tevékenysége. Szinte valamennyi iskolában, ahol tanított, színjátszó csoportok, énekkarok, citera-zenekar segítette a népzenei hagyományok ápolását. Országos híró lett 1952-ben az általa létrehozott novai „Göcseji Népi Együttes”, majd pávakör. A *Göcseji lakodalmas* című összeállításával a megye és a Nyugat-Dunántúl számos településén szerepeltek nagy sikerrel. Rádió- majd televízió-felvételek sora örökölte meg jól felkészített csoportjainak előadását. Zalaegerszegen, iskolájának a kórusa és zenekara mellett, munkahelyi énekkarok művészeti vezetője is volt. Ezek közül legjelentősebb a Ruhagyár kórusa. Mellette vezényelte a honvédség férfikarát, az ipari szakmunkásképző ifjúsági kórusát is. Közreműködött a bentlakásos pártiskolai csoportok zenei képzésében is: a mozgalmi dalok mellett jutott idő a zalai népdalok tanulására is.

Az 1970-es évektől megyei felkérésre felügyelte, patronálta a pávakörök, népdalkörök munkáját.

Részt vett különböző zenei rendezvények szervezésében. Országszerte zsűrizett, minősített, ismeretterjesztő előadásokat tartott a népzeneről, népszokásokról. Kapcsolatot tartott elsősorban a Vas és Somogy megyei népzenei szakemberekkel. Közreműködött a Kórusok Országos Tanácsa népzenei szakbizottságának munkájában, állandó résztvevője volt a megyei és regionális találkozóknak (Dél-Dunántúli Népművészeti Hetek, Novai Dalostalálkozók, Pákai Folklór Fesztivál stb.). Szerkesztőként közreműködött 1988-ban a „Daloló, muzsikáló tájak”-sorozatban megjelent *Szép Zalában születtem Magyar népzene Zalából* című nagylemeznek is.

A novai iskola avatásán 2001-ben (a képen látható személyek: gyermekei párjaikkal és testvére)

Pozitív tulajdonságai, személyiségének kedvező sajátosságai is segítették sikeressé és hatékonyá tenni működését minden területen. Munkáját szorgalom, kitartás, hivatásszeretet, magasfokú elkötelezettség jellemezte. Embersége, kiváló kapcsolatteremtő képessége eredményezte, hogy tanítványaival, azok szüleivel, a népdalgyűjtés során a legkülönbözőbb emberekkel hamar bensőséges viszonyt tudott kialakítani. Önzetlen segítőkészség, jó kollegiális kapcsolatok jellemezték. Pontos és következetes volt. Ez tette lehetővé, hogy kötelező tennivalóin kívül a rengeteg önként vállalt feladatát is teljesíteni tudta.

Minket, a gyermekeit is tanította. Milyenek láttuk mi tanítás közben? Szigorúság, következetesség, igényesség, alapos és mély tudást biztosító, a pedagógia sok-sok eszközét felsorakoztató munka jellemezte, ugyanakkor vidámság, jó hangulat volt óráin. Az érdeklődést felkeltő és folyamatosan megtartó módszerekkel dolgozott. Dr. Petánovics Katalin néprajzkutató is tanítványa volt Nován. Így emlékezik meg róla: „...négy évig tanította osztályunkat matematikára, énekre, de mindenek előtt emberségre, hazaszeretetre és helytállásra. Háborúban elvesztett fél lába ellenére tetterős, mozgékony ember volt, [...] s életet hozott az iskolába, a faluközösségbe”.

A biztos, szilárd családi háttér, amelyet az 1943 augusztusában kötött házassággal édesanyánkkal megteremtettek, sokat jelentett e rendkívül szerteágazó tevékenység sikeres elvégzésében. Önéletírásában így ír erről: „Nagyon sokat köszönhetek feleségemnek, aki a gyermekek nevelésének terhére nagy részben levette vállamról, hogy a népzene gyűjtést és a népművelési munkát alaposan végezhessem”. Házasságukból öt gyermek született, valamennyien felsőfokú végzettséggel az oktatás és a kultúra területein dolgoztak.

Még megérhette 9 unokája felnőtté válását is. Az utóbbi időben évente tartunk nagy családi összejövetelt, „Vajda- találkozó”, ahol a már 21 dédunokával kiegészült „szűk” család közel 50 főre gyarapodó összetartó közössége örül egymásnak, emlékezik meg elődeiről. E találkozók vidám légkörében ott érezzük magunkon szüleink elégedett tekintetét is.

Élete során számos elismerésben, kitüntetésben részesült. Talán szerencsésnek tekinthető, hogy a népi kultúra feltárása, megőrzése, területén végzett munka minden korszakban találkozott az aktuális hatalom támogatásával, kedvező megítélésével, még az 1950-es évek első felében is. Kétszer kapta meg az Oktatásügy Kiváló Dolgozója és a Szocialista Kultúráért kitüntetését. Tulajdonosa lett a Kodály emléké-

remnek, a Kiváló Népművelő címnek. Megkapta a zalaegerszegi Pro Urbe és Zala megye Alkotói Díját. Halála előtt két évvel 1996-ban Zalaegerszeg díszpolgárává is választották.

Halála (1998. március 16.) után a család hozzájárulásával felvette nevét a Gellénházi Népdalkör és a novai általános iskola. A zalaegerszegi Liszt Ferenc Általános Iskolában tantermet, évenként megrendezett népdalversenyt neveztek el róla. Ezen iskola alapítványának támogatásával két kiadványt is közreadott 2009-ben, amelyek gyűjtésének egy részét *Szülőföldem daloskönyve*, illetve népdalfeldolgozásait *Vadkörtefa fehéret virágzik* címmel tartalmazza.

A család döntése alapján gazdag zenei hagyatéka (hangfelvételek, kották) a Hagymányok Házához került, ahol digitalizálták. Személyes iratait, dokumentumait, gazdag levelezési anyagát, munkásságát dokumentáló fényképeket, albumokat, háborús emlékeket, elismeréseket a Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárának adtuk át megőrzésre, tudományos kutatásra.

1996-ban a „Hűség és a próbatétel ideje. *Pedagóguspályák emlékezete* című kiadvány-

ban megjelent *Visszapillantás* című írásában a következőképpen értékeli elvégzett munkáját: „Sokszor majdnem megkönnyeztem, mikor láttam, milyen lelkesen, ízesen énekelnek népdalversenyeken, iskolai műsorban. A szemük csillogása, az átélt előadás azt az érzést váltotta ki belőlem, hogy nem hiába gyűjtöttem, tanítottam a szép zalai népdalokat. Sok emberrel kerültem kapcsolatba munkám révén, de mindenkitől csak őszinte barátságot, szeretetet kaptam. A munkásságom nem munka volt számomra, hanem öröm és szenvedély.”

A centenáriumi év eseményeinek még nincs vége. Tavasszal több, édesapánk számára kedves népdalkör is szervez megemlékező összejövetelt, találkozót. A rendezők szívesen hívnak bennünket, mi örömmel veszünk részt az emlékezésben, a hagyaték ápolásában. Arany János örök érvényű sorai, úgy gondolom, Vajda József népzenekutatóra is igazak:

„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élete kincsét, ámbár napja múlt,
Hanem...nőttön nő tiszta fénye
Amint időben, térben távozik...”

SÍREMLÉKE / Németh János keramikumművész domborművével /

Müller Róbert

„Bizánci” csat Zalaegerszeg – Kaszaházáról

2018. május 14-én, Zalaegerszeg-Kaszaházán, a Levendula utcában a 6312/3. hrsz. alatt, a Papharaszt I. elnevezésű régészeti lelőhely (nyilvántartási száma: 18908) északkeleti szélén, házépítéshez kapcsolódó megelőző feltárást végzett Orha Zoltán. Az 50 cm széles 95 cm mély sávalapozás gépi kiásása során régészeti jelenséget vágtak át (1. kép). A 67. objektum oldala rézsús, fent 120, az árok alján 60 cm széles volt. A szürkésbarna agyagbetöltésben faszenes foltok voltak. A gödör alján 14 cm-t kézierővel tártak fel, és ebből került elő egy ép bronzcsat.¹

A csat

Bronzból készült, a csatkarikát és veretet egybeöntötték. A karika ovális, ferdén szögletes keresztmetszetű, elöl profilált, a lehajló végű csatpecsek csatlakozásánál mélyen kivágott. A csatpecsek eredetileg minden bizonnyal szintén bronzból készült, de a használat során eltört vagy elveszett, és egy keskeny vasszalagból hajlított pecsekkel pótolták. A veret háromszög alakú, áttört.

A csatkarikához két áttört köralak csatlakozik, amelyek keresztben mélyen rovátkolt, háromszög keresztmetszetű pálcákban folytatódnak. A pálcák között lekerekített sarkú, háromszög alakú áttöréssel található most a korrózió által rögzített vas csatpecsek. A két pálcát három kerek áttöréssel díszített növényi ornamentika köti össze, amely akár jelképes arcként is értelmezhető. A veretet három gömböcske zárja (2. kép). Alsó felülete sík, ebből emelkedik ki a pálcák felső részén és a végén a gömböknél három lekerekített végű rögzítőfül, kis kerek lyukakkal (3. kép 1.). H: 5,7 cm; karika Sz kívül: 3,0 cm, belül 2,2 cm; veret Sz: 2,25 cm. Tehát egy max. 2,2 cm széles bőrvögre szerelheték fel a csatot.

Értékelés

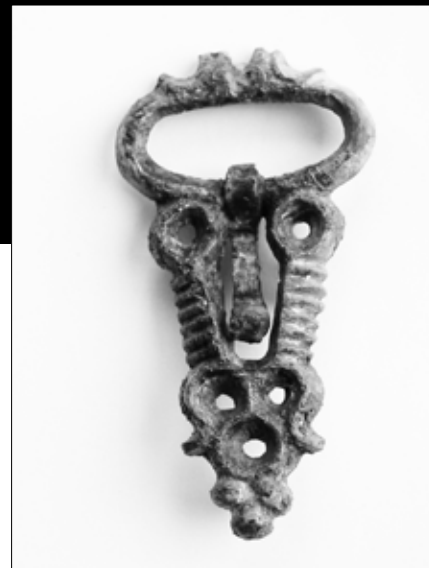
Az ún. bizánci csatok nagyon sokfélék, változatos formát mutatnak. Elterjedési területük messze túlmutat a birodalmon, hiszen Egyiptomtól Dél-Angliáig, és a Krím-félszigettől Észak-Afrikán át az Ibériai-félszigetig előfordulnak.² De minden alapvető típus megtalálható a birodalom törzsterületén, többnyire nemesfém változatban is.³ Ezekre a csatokra jellemző, hogy öntéssel készültek, és alsó felületükön két vagy több átlukasztott rögzítő fül található. A rögzítőfüleket többnyire nem utólag forrasztották a veretre, hanem azzal együtt öntötték. Arany csatoknál és vereteknél előfordul, hogy nem rögzítőfül kerül a veretre, hanem kis hurokban végződő kettős huzalt forrasztanak rá (pl. a kunbábonyi álcsatos garnitúrán)⁴. A rögzítőfüleket átdugják az övön vágott kis nyíláson, és a bőrvöb belső oldalán rögzítik. Ez lehetett egy vagy két fülön

¹ A leletmentést végző Orha Zoltán átengedte a közlés jogát, amiért itt mondok köszönetet.

² VARSIK 1992, 77; GARAM 2001, 88.

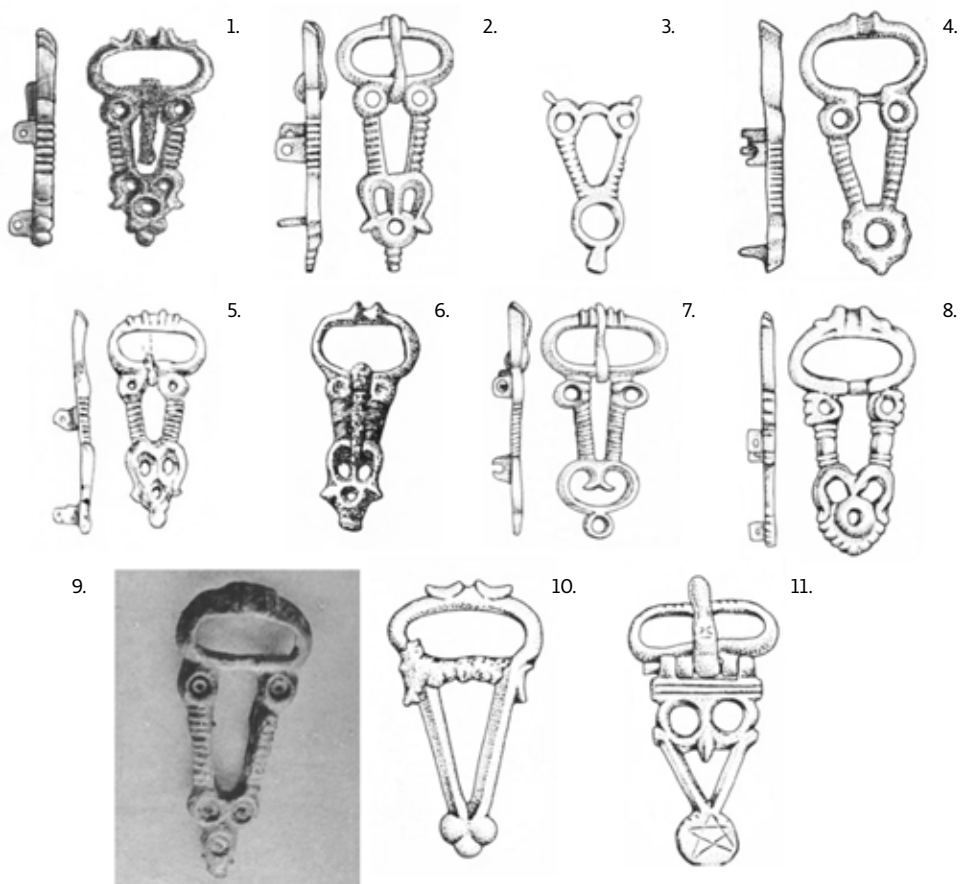
³ VARSIK 1992, 77.

⁴ H TÓTH – HORVÁTH 1992, Taf. II-IV.

1. KÉP: A Zalaegerszeg-Kaszaháza-i bronzcsat.

2. KÉP:
 1. Zalaegerszeg-Kaszaháza;
 2. Cikó;
 3. Hévíz (Páhok);
 4. Ismeretlen lelőhely;
 5. Keszthely, városi temető;
 6. Keszthely, Honvéd utca;
 7. Tiszafüred;
 8. Pókaszepetk;
 9. Reichenhall
 (Bajorország);
 10. DevinskaNováVes (Dévén-
 nyújfalu, Szlovákia);
 11. Keszthely.

át dugott kis szegecs⁵, esetleg vékony bronzdróttal kötötték össze a füleket.⁶ Ezek a megoldások csak néhány csaton figyelhetőek meg, ezért feltételezik, hogy a rögzítéshez szerves anyagot használtak, vékony bőrszíjat,⁷ erősebb fonalat vagy keményfából faragott pecket.⁸ Felmerül a kérdés, honnan ered, és mi indokolta ezt a bonyolultabbnak tűnő rögzítési módot a korábban, és a későbbiekben is alkalmazott szegecselesnél. Csallány szerint az 5. századi fibulák tűtartóiról kerültek át ezek a rögzítőfülek,⁹ de ennek ellentmond, hogy a fibuláknál csak a tűt dugták át az anyagon, de nem a tűtartó lemezt. Zábojník szerint az így rögzített csatot vagy veretet javítás vagy tisztítás esetén könnyebben le lehetett szerelni.¹⁰

Az ilyen bizánci csatok legkorábbi jól keltezhető példányai általában a 6. század közepén tűntek fel.¹¹ Ezek még csuklós csatok voltak, a csatkarikát és a veretet külön öntötték, és két

⁵ KOVRIG 1963, 15, Taf. VI, 4; SCHULZE-DÖRLAMM 2002, Abb. 85, 2-3.

⁶ SCHULZE-DÖRLAMM 1990, Abb. 51; ZÁBOJNÍK 2000, Abb. 12.

⁷ SCHULZE-DÖRLAMM 2002, Abb. 85, 1.

⁸ CSALLÁNY 1943, 10; CSALLÁNY 1954, 110; WERNER 1984, 21, 80. jegyzet; ZÁBOJNÍK 2000, 344. Zábojník szerint (i. m. 347) a bőrszíj akár 4 mm vastag is lehetett, így a lyukak besüllyedtek a bőrbe, viszont a rögzítőfülek alig álltak ki, és nem sértették a ruhát. Erre utalhat szerinte, hogy az egyik Čataj-i csaton a rögzítőfülön kalapálásnyomok figyelhetőek meg. WERNER 1984, 21 szerint csak 2-3 mm vastagok lehettek a bőrszíjak.

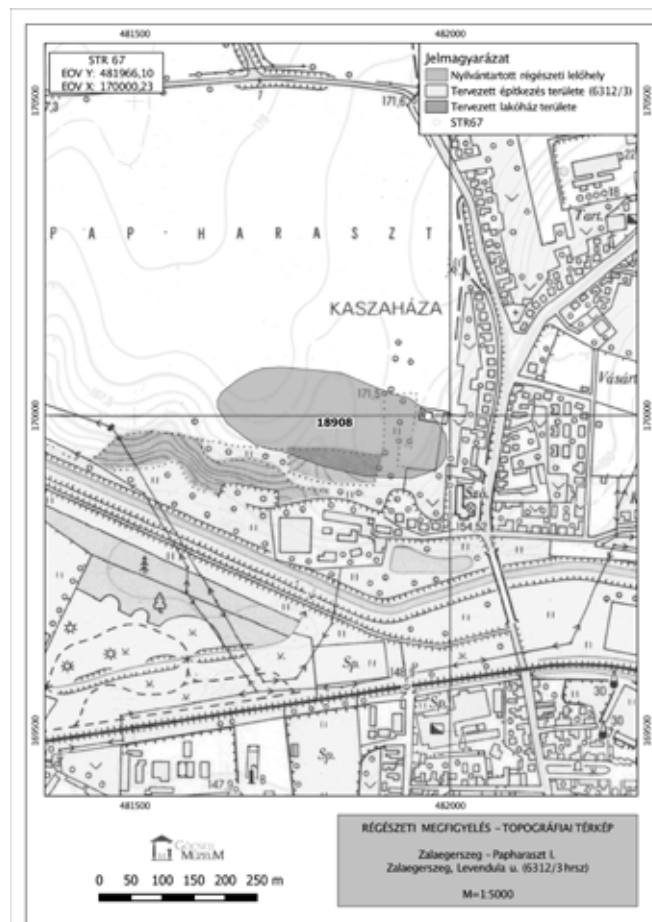
⁹ CSALLÁNY 1943, 10.

¹⁰ ZÁBOJNÍK 2000, 344.

¹¹ CSALLÁNY 1943, 10; SCHULZE-DÖRLAMM 2002, Chronologietabelle; SCHULZE-DÖRLAMM 2009, Chronologietabelle. A legkorábbiak a D2, D3 és a D29 típus, ezek megjelenését 520-ra keltezte SCHULZE-DÖRLAMM.

csuklóval csatlakoztak egymáshoz. A későbbiekben és a másolt változatoknál, miként a kaszaházi példánynál is, már többnyire merev, egybeöntött csatokat gyártottak. Az alapvető típusokat először J. Werner írta le.¹² Csallány D. a Kárpát-medencei anyagot 23 csoportba osztotta.¹³ Z. Vinski és V. Varsik több típust összefoglaló csoportokat határoztak meg a Kárpát-medence és a Balkán területére.¹⁴ Schulze-Dörlamm hét alaptípust és azoknak számtalan variációját határozta meg.¹⁵ Ibler a kárpát-medencei darabokkal foglalkozott, és hat típusba sorolta azokat.¹⁶ Garam nemcsak Werner típusait különítette el, de külön tárgyalta az U-alakú vertekkel ellátott csatokat, a líra-alakú sárkányos- és az állat-ábrázolásos típusokat.¹⁷ A Zala megyei csatok közül Szőke B. M. 12 példányt írt le, amelyeket 8 típusba osztott.¹⁸

A 6-7. századi avar leletanyagban a bizánci leletek között csatokból van a legtöbb, Garam szerint több mint 200 darab.¹⁹ Ezek elsősorban Keszthely és Pécs környékén sűrűsödnek. Vannak olyan típusok ill. variánsok, amelyek szinte csak Pannónia területéről ismertek, ezért feltételezi a kutatás, hogy ezek döntően helyben készülhettek,²⁰ és ezért teszik idézőjelbe, hogy „bizánci” csatok. Az eredeti bizánci gyártmányok száma lényegesen kevesebb. A Pannoniában készített csatoknak a gyártása a Keszthely -kultúra területén és Pécs környékén a 7. század második harmadában kezdődhetett el, mert az 568-630 között használt fenékpusztai temetők anyagában még nem fordulnak elő.²¹ A csatokat nem csak az avar birodalomban élő romanizált elemek, de maguk az avarok is kedvelték, így azok avar temetőiben is előfordulnak.²²

3. Kép: Zalaegerszeg-Kaszaháza, a lelőhely.

¹² WERNER 1955. A főbb típusok: Sučidava, Siracusa, Korinthos, Balgota, Bologna, Trapezunt.

¹³ CSALLÁNY 1954; CSALLÁNY 1957.

¹⁴ VINSKI 1974 és VARSIK 1992: A csoportok: al-dunai, földközi tengeri - adriai és pannóniai.

¹⁵ SCHULZE-DÖRLAMM 2002; SCHULZE-DÖRLAMM 2009.

¹⁶ IBLER 1992. A típusok: Pécs, Bóly-Želovce, Nagyarsány, Pápa, Gátér, szembeforduló állatalakok.

¹⁷ GARAM 2001, 88-113.

¹⁸ SZŐKE 2002, 73-74.

¹⁹ GARAM 2001, 88.

²⁰ Pl. IBLER 1992, 135; DRAUSCHKE 2008, 396-397; BLAY - SAMU 2016, 305-309. De CSALLÁNY 1957, 257. szerint ezek a csatok eredeti bizánci gyártmányok voltak.

²¹ VARSIK 1992, 88-89. A 626-os vereséget követően sem a rablóhadjáratok révén, sem kereskedelem útján alig juthattak eredeti bizánci gyártmányokhoz az avar birodalom lakói.

²² Környékünkön a Pókaszeptk-Zalacomár csoport temetőiből (Kehida, Pókaszeptk, Zalacomár) is ismertek, csontvázas (avar) és hamvasztásos (szláv) sírból egyaránt (SZŐKE 1994, 14-21, Abb. 4 és 11).

A kaszaházi példányhoz nagyon hasonló csatot ismerünk a cikói temető 167. sírjából (3. kép 2.), azzal a különbséggel, hogy a záró részén a két kerek lyuk ovális, és a végén nem három gömböcske, hanem egy rovátkolt nyúlvány található.²³ Ugyanilyen rovátkolt szára van egy töredékes csatnak amely a hévizi (páhoki) temető Csák által feltárt részén került elő (3. kép 3.), és egy ismeretlen lelőhelyű darabnak (3. kép 4.); mindkettő áttört körben végződik.²⁴ A rovátkolt szárat stilizált állatábrázolásnak tartotta Fettich, a két kis kör alakban áttört rész szemre emlékeztette őt.²⁵ Csallány is kígyóábrázolásnak tartotta a cikói csatot; a rovátkolt szárat egy kígyópár testének felelték meg, „amely a csatkarikával ellentétes irányban nyitott szájjal összeharapva, szájában ki nem vehető geometrikus idomot tart.”²⁶ A kaszaházi darabra a keszthelyi városi- vagy sörházkerületi temető 29. sírjában talált csat emlékeztet a leginkább (3. kép 5.), csak a két szár rövidebb, és az ábrázolás elmosódottabb.²⁷ Ehhez a sorozathoz tartozik még egy csat, amely a '60-as évek elején Keszthelyen a Honvéd u. 28. sz. alatt, építkezés során, egy kora avarkori sírból került elő (3. kép 6.).²⁸ A csatkarikához csatlakozó kerek rész nem áttört, csak bemélyített, a száron a rovátkák elmosódottak, a végén a nyúlvány rövidebb, mint a cikói darabon. Távlibb analógia a Tiszafüred-Majoros, 1281. sírban talált csat, amelynek végén az ovális toldalék belsejében kétágú növényi ornamentika van, és még egy kis karika is csatlakozik hozzá (3. kép 7.).²⁹ A pókaszepetki temető 355. sírjának egyik csatja is hasonlít a mi példányunkra, csak a két szár rövidebb, és csak a végei rovátkoltak, a két áttört kerek- és a végén a három körrel áttört részt elmosódott gyöngy-sor keretezi (3. kép 8.).³⁰ A Reichenhallból ismert példány annyiban tér el, hogy a kör alakú áttörések helyén mélyen beütött pont-kör dísz van (3. kép 9.).³¹ Devinská NováVesi (Dévényújfalú) 425. sírjában talált csat már távoli analógia, mert a két szár nincs rovátkolva, hiányoznak az áttört részek, csak a végén van három elmosódott gömböcske (3. kép 10.).³² A reichenhalli lelőhely kívül esik a Garam Éva által vizsgált avar birodalmon. Munkájában összevonta a Korinthosz és a Balgota típus tárgyalását.³³ A tiszafüredi csatot a Balgota típushoz a többi a Korinthosz típushoz sorolta.³⁴ Előbbihez hét, utóbbihoz nyolc lelőhely tartozik.³⁵ A Korinthosz típusnak egyetlen eredeti bizánci példányát ismerjük a Kárpát-medencéből, még hozzá Keszthelyről. Ez egy csuklós csat és a háromszögletű veret korongban végződik, amibe egy csillagot karcoltak (3. kép 11.).³⁶ A kaszaházi csat és közeli analógiái elég távol állnak tőle, hiszen itt még a veret első részén található a két nagyobb kerek áttörés, amely utóbb a háromszög szárainak a tövére került, a szár egyetlen eredeti példánynál sem rovátkolt, a háromszög csúcsánál pedig mindig egy korong található. A pannoniai csatok viszont a cikói darab kivételével mind Zala megyében a Keszthely- kultúra és a Pókaszepetk-Zalacomár csoport temetőiből kerültek elő. Ezért jogos a feltételezés, hogy ezek az önálló bronziparral rendelkező Keszthely- kultúra területén készül-

²³ HAMPEL 1905 III. Taf. 207.

²⁴ FETTICH 1923-1926, V. t. 1, 3.

²⁵ FETTICH 1923-1926, 165.

²⁶ CSALLÁNY 1957, 272. Ez nála a 21. csoport.

²⁷ KOVRIG 1960, 16. kép 10.

²⁸ BAKAY – KALICZ – SÁGI 1966, 89, 21/42. lh. 23. t. 2; kitűnő fotót közölt BLAY – SAMU 2016, 308 Abb. 14.

²⁹ GARAM 1995, 156, Taf. 171, 2.

³⁰ Cs. Sós – SALAMON 1995, Pl. XXI, 355/2, Pl. LXXX, 4a-b.

³¹ CHLINGENSPERG-BERG 1890, Taf. XIX, 6.

³² EISNER 1952, OÖbr. 48, 1.

³³ CSALLÁNY (1954, 123-124) is összevonta a korinthoszi és a balgotai típust – ez nála a 8. csoport – de a kaszaházi csat és analógiái nála a 21. csoportba – kígyópárt formázó csatveret és geometrizálódott változatai – tartoznak (CSALLÁNY 1957, 272).

³⁴ GARAM 2001, 97-99

³⁵ GARAM 2001, 211.

³⁶ HAMPEL 1905, I. 300, Fig. 734. Érdekességként megjegyezzük, hogy Lipp publikációiban nem szerepel ez a tárgy.

tek.³⁷ Garam szerint a Korinthosz típus és variánsainak a gyártása a 7. század II. harmadában kezdődött el, és a század végéig maradt divatban.³⁸ Schulze-Dörlamm szerint egyetlen jól keltezett bizánci gyártású példányt sem ismerünk a 7. század első feléből, ezért az eredeti Korinthosz típust a 7. század közepére, II. felére kell keltezni.³⁹ Ha ez igaz, akkor a kaszaházi csat és párhuzamai nem vezethetők vissza a bizánci gyártású Korinthosz típusra, ugyanis a cikói 167. sírban a csat egy vasból készült rekeszes veretekkel díszített germán övet fogott össze,⁴⁰ ami minden bizonnyal a 7. század első felére keltezhető.⁴¹ A mi csatjaink gyártása - tekintve, hogy a fenékpasztai erődhöz tartozó temetőkből nem ismerjük - 630 után, de még a század közepe előtt kezdődhetett el. A bemutatott csatok nagyon hasonlítanak egymásra, de nincs két teljesen azonos példány közöttük. A többszáz griffes-indás késői avar övgarnitúra közt sincs két teljesen egyező garnitúra, feltehetően azért, mert a rangot is jelző veretes öv mindenkinek a sajátja volt, ezért nem lehetett teljesen azonos egy másik személy övével. Talán ezek a csatok is „egyenre szabottan” készültek, egy típusba tartoznak, de nincs köztük két egyforma darab.

Mi a jelentősége a Zalaegerszeg-Kaszaházán talált „bizánci” csatnak? Zalaegerszegről és közvetlen környékéről eddig a legkorábbi avar kori leletek az olai Új laktanyában talált indadíszes, aranyozott bronz szíjvégek és övveretek voltak. Ezek a 8. század utolsó évtizedeire, végére keltezhetőek.⁴² A Pókaszeptek-Zalacomár csoport népessége, amely birituális temetőit a 7. század elején nyitotta meg, és amelyek anyagából a „bizánci” csatokat is ismerjük, a Zala-völgyet szállta meg. Eddig a pókaszepteki temető volt a legnyugatibb lelőhelyük. Ez a tárgy arra utalhat, hogy ez a vegyes avar-szláv népesség a 7. század középső harmadában feltehetően a Zala felső folyása mentén is megjelent. Zalaegerszeg avar kori története tehát nem a 8. század végén, hanem mintegy másfél évszázaddal előbb elkezdődött.

Irodalom

BAKAY-KALICZ-SÁGI 1966

Bakay Kornél-Kalicz Nándor-Sági Károly: *Magyarország régészeti topográfiája I. A keszthelyi és tapolcai járás*, Bp., 1966.

BLAY-SAMU 2016

Blay, Adrienn-Samu, Levente: *Über die mediterranen Kontakte des frühawarenzeitlichen Karpatenbeckens am Beispiel ausgewählter Fundgruppen. In: I. Bugarski-O. Heinrich-Tamáská-V. Ivanišević-D. Syrbe (Hrsg.) GrenzÜbergänge. Spätromisch, frühchristlich, frühbyzantinisch als Kategorien der historisch-archäologischen Forschung an der mittleren Donau. Forschungen zur Spätantike und Mittelalter 4*, Remshalden, 2016, 291, 310.

CHLINGENSPERG-BERG 1890

Chlingensperg-Berg, Max von: *Das Gräberfeld von Reichenhall in Oberbayern*. Reichenhall, 1890.

CSALLÁNY 1943

Csallány Dezső: *A bizánci csatrögzítő fülek legkorábbi előfordulása és jelentősége a gepidák emlékeanyagában. Die ersten Spuren von Byzantinischen Befestigungsplättchen an Gürtelschnallen und ihre Bedeutung für das Fundmaterial der Gepiden*, A Szegedi Városi Múz. Kiadványai 11/4, (1943), 9-21.

CSALLÁNY 1954

³⁷ FETTICH 1951, XLIII. t. 1-6. két másik típus gyártását is Keszthely környékére lokalizálta.

³⁸ GARAM 2001, 99.

³⁹ SCHULZE-DÖRLAMM 2009, 24.

⁴⁰ HAMPELI 1905, III. Taf. 207.

⁴¹ GARAM 2001, 99. Utóbb Vida Tivadarra hivatkozva a 7. század második harmadára keltezte a rekeszes vasvereteket (GARAM 2018, 62), de ezeket a 630-as évekig használt fenékpasztai temető 1966/44. és 52. sírjából is ismerjük (MÜLLER 2010, Taf. 38.)

⁴² SZÓKE 2001, 104-105.

- Csallány Dezső: *A bizánci fémművesség emlékei I.*, Antik Tanulmányok 1, (1954) 101-126.
- CSALLÁNY 1957
- Csallány Dezső: *A bizánci fémművesség emlékei II.*, *Bizánci csatok, csatveretek*, Antik Tanulmányok 4 (1957) 250-274.
- DRAUSCHKE 2008
- Drauschke, Jörg: *Zur Herkunft und Vermittlung „byzantinischer Importe“ der Merowingerzeit in Nordwesteuropa*. In: S. Brather (Hrsg.) *Zwischen Spätantike und Frühmittelalter*. RGA-E Bd. 57. Berlin – New York 2008, 367-423.
- EISNER 1952
- Eisner, Jan: *Devinská Nová Ves slovenské pohřebiště*, Bratislava, 1952.
- FETTICH 1923-1926
- Fettich Nándor: *Sárkányábrázolások a magyarországi népvándorláskori emléanyagban. Drachen darstellungen im ungarländischen Denkmalmaterial der Völkerwanderungszeit*. ArchÉrt. 40 (1923-1926) 157-172.
- FETTICH 1951
- Fettich Nándor: *Régészeti tanulmányok a késői hun fémművesség történetéhez. Archäologische Studien zur Geschichte der späthunnischen Metallkunst*, ArchHnug 31, Bp. 1951.
- GARAM 1995
- Garam, Éva: *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Tiszafüred. Cemeteries of the Avar Period in Hungary* 3, Bp. 1995.
- GARAM 2001
- Garam, Éva: *Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Endes des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts*, MAA 5, Bp. 2001.
- GARAM 2018
- Éva Garam: *Das awarenzeitliche Gräberfeld in Zamárdi-Rétiföldek III*. MAA 12, Bp. 2018.
- HAMPEL 1905
- Hampel, Joseph: *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn I-III*. Braunschweig 1905.
- IBLER 1992
- Ibler, Ursula: *Pannonische Gürtelschnallen des späten 6. und 7. Jahrhunderts*, Arch. Vestnik 43 (1992) 135-148.
- KOVRIK 1960
- Kovrig Ilona: *Újabb ásatások a keszthelyi avarkori temetőben. Neue Forschungen im frühmittelalterlichen Gräberfeld von Keszthely*. ArchÉrt 87 (1960) 136-168.
- MÜLLER 2010
- Müller, Róbert: *Die Gräberfelder vor der Südmauer der Befestigung von Keszthely-Fenekpuszta*, CPP 1. Bp-Leipzig-Keszthely-Rahden 2010.
- SCHULZE-DÖRLAMM 1990
- Schulze-Dörlamm Mechtild: *Neuerwerbungen für die Sammlungen*. JRGZM 37 (1990) 716-723.
- SCHULZE-DÖRLAMM 2002
- Schulze-Dörlamm Mechtild: *Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge. Monographien RGZM 30,1 Mainz 2002*.
- SCHULZE-DÖRLAMM 2009
- Schulze-Dörlamm Mechtild: *Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge. Monographien RGZM 30,2 Mainz 2009*.
- Cs. SÓS-SALAMON 1995
- Cs. Sós, Ágnes-Salamon, Ágnes: *Cemeteries of the Early Middle Ages (6th-9thc.) at Pókaszpetk*, Ed.: Szőke, B. M. Bp. 1995.
- SZŐKE 1994
- Szőke, Béla: *Awaren Slawen und Bayern im frühen Mittelalter*. In: Prammer, J. (Hrsg.) *Awaren und Slawen in Südwestungarn. Katalog des Gäubodenmuseums Straubing Nr 22*. Straubing 1994.
- SZŐKE 2001
- Szőke Béla: *Egy avar kori indavirág. Késő avar kori övgarnitúra Zalaegerszeg-Ola, Új kaszárnya*

területéről. Eine awarenzeitliche Rankenblume. Eine spätawarenzeitliche Gürtelgarnituraus Zalaegerszeg-Ola, auf dem Gebiet der Neuen Kaserne. Zalai Múz. 10 (2001) 103-140.

SZŐKE 2002

Szőke Béla: Avar kori központok a határ mentén. In: Vándor L. (szerk.) Központok a Zala mentén. Katalógus. Zalaegerszeg, 2002, 65-87.

H. TÓTH –HORVÁTH 1992

H. Tóth, Elvira – Horváth, Attila: Kunbábony. Das Grab eines Awarenkhagans. Kecskemét 1992.

VARSIK 1992

Varsik, Vladimir: Byzantinische Gürtelschnallen im mittleren und unteren Donauraum im 6. und 7. Jahrhundert, SlovArch 40/1 (1992) 77-108.

VINSKI 1974

Vinski, Zdenko: O kasnim bizantskim kopčama i o pitanju njihova odnosa s avarskim ukrasnim tvorevinama. Zu späten byzantinischen Schnallen und die Frage ihrer Beziehung zu awarischen Ziergebilden, VjesnikArh. MuzZagreb 3/8 (1974) 57-81.

WERNER 1955

Werner, Joachim: Byzantinische Gürtelschnallen des 6. und 7. Jahrhunderts aus der Sammlung Diergardt. Kölner Jahrbuch 1 (1955) 36-48.

WERNER 1984

Werner, Joachim: Der Grabfund von Malaja Peresčepina und Kuvrat, Khagan der Bulgaren. Abhandlungen des Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-histKlasse, Neue Folge 9, München 1984.

ZÁBOJNÍK 2000

Zábojník, Jozef: Zur Problematik der „byzantinischen“ Gürtelbeschläge aus Čataj, Slowakei. In: F. Daim (Hrsg.) Die Awaren am Rande der byzantinischen Welt. Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie 7, Wien 2000, 327-365.

SZEMEREKI TERÉZ: Értelem és érzelem

Kolozsi Orsolya

Sodródni egyre csak kifelé

A fülszöveg szerint Solymosi Bálint legújabb szövege a tizenkét évvel ezelőtt megjelent *Életjáradék* méltó folytatása. A *Vakrepülés* az előző regényhez hasonlóan életrajzi elemek sokaságára épít, ezúttal azonban nem a gyerekkor kerül az ábrázolás középpontjába, hanem a kamaszkor vége, a felnőtté válás időszaka. A regény főhőse a meg nem nevezett *fiú*, akire a kötet fikciója szerint 1994-ből emlékszik vissza felnőttkori énje. Az 1976 és 78 között, jórészt Szegeden és Pesten szerzett tapasztalatok, emlékek töredékeiből áll össze a szöveg legnagyobb része, a fiú mozaikos történetei többféle elbeszélői pozícióból mesélődnek el (hol egyes szám első, hol második, hol harmadik személyben, de előfordul, hogy többes számban is). A nézőpontokkal való játék, a nagy időbeli ugrások, a szöveg szakaszokra való tördelése mind az egységes, átfogó narratíva ellen dolgoznak, azt hangsúlyozzák, hogy az emlékezés folyamata nem alkalmas nagy elbeszélések megformálására, természetéből adódóan mindig csak mozaikos, töredezett lehet. A tizenhét, tizennyolc, tizenkilenc éves fiú felnőtté válásának emlékezés általi rekonstrukciójára történik kísérlet, de ennek a kísérletnek a lehetetlensége az első soroktól nyilvánvaló. Nem csak azért, mert az emlékezés alapvetően asszociatív működése nem teszi lehetővé, hanem azért is, mert nem világos, mi mondható el egyáltalán egy életről: „Egy élet. Mi az? Mit tudsz mondani róla?” Az egymásra úszó emlékek időbeli elrendezése csak részben lehetséges, de visszatérő motívumok azért mégiscsak strukturálják ezt az elsőre szétfolyónak tűnő, semerre sem tartó szövegfolyamot. Az idő mellett a tér kínál még kapaszkodót a mesélés során, a különböző helyszínek mágikus centrumként gyűjtik maguk köré az egymásra rétegződő emlékeket. A szerkezet a körkörös alakzatára épít („Az idő mintha olya körön keringene, amelynek középpontja a gyötirelem.”), a szétszóródó történeteket helyszínek, személyek, kiemelkedő időbeli csomópontok szervezik egybe.

Nem pusztán az elbeszélés szükségszerű nehézségei miatt válik ez a szöveg töredezetté és apró történetek megnyugtatóan soha ki nem egészíthető mozaikjává, bonyolult kapcsolódásokkal rendelkező, átláthatatlan hálózattá, hanem a központi figura, a fiú személyisége miatt is. Hogyan tudnának olyasvalaki körül egységgé pattanni a történetzilánkok, aki maga is a töredezettség metaforája. A sorkatonai szolgálat elől a pszichiátriára menekülő fiú örülnék tetteti magát, ám ahogy az lenni szokott, egy idő után nem egyértelmű, hogy valóban örült-e, vagy csak szimulál. Diagnózisa a skizofrénia, esetleg a borderline személyiségzavar, de igazából mindkettő egyfajta hasadtságot, az én széthullását, részekre szakadását, az integritás hiányát feltételezi. Ez a töredezett személyiség nyilvánvalóan nem tud egységes narratívát létrehozni (főleg, hogy feltételezhetően a múltba visszatekintő elsődleges elbeszélő, a felnőttkori én sem szabadult meg véglegesen a problémától), és az életét sem tudja még megközelítőleg sem rendbe tenni, valamiféle irány szerint vezetni. Az életben való hagyományos előrehaladás nem az ő terepe, már fiatalon fásult, céltalan, beilleszkedni nem tudó/akaró figura. A kötet címe is ezt a „haladási irányt” hangsúlyozza, hiszen a fiú vakon, távlatok nélkül él napról napra, de ebben a mozgásban valahogy mégis ott van, és helyenként láthatóvá is válik a repülés szabadsága, sőt, akár tempója is. A mottóként is szereplő Tandori idé-

zet („Gyerünk akkor, angyalom.”) visszatérő önmegszólítás, hiszen a főhős megy és halad, igen aktív, egész sok története is van, csak mindez nem vezet sehová és semmibe: „Sodródsz, akár egy vak szalamandra.” A fiú sodródása részben kívülállásából fakad: „Semmiféle zárásról és semmiféle nyitásról nincs szó, kívül vagyok születésemtől fogva, kintebb, mint ahogy az elgondolható.” Ez a születéstől adott kívülállás aztán az idő múlásával egyre csak fokozódik, a kamaszkor nyilvánvalóan nem sokat segít rajta, sőt veleszületett adottságából egyre inkább tudatos elhatározássá válik: „Amíg az embert nem zabálja föl a rendszer, addig ember, gondolja a fiú. Nem lehet bent, a kádári népköztársaságban lenni, a «társadalom hasznos tagjává» lenni, mert akkor nem maradsz ember. Kint kell lenni, kívül ezen a világon.” Könnyen lehet mindezt társadalomkritikaként is olvasni, de alapvetően egy sokkal mélyebb, az egész egzisztenciát érintő programról van szó. A fiú nem csak a kádári Magyarország társadalmának nem akar tagja lenni, hanem semmiféle emberi közösségben, kapcsolatban nem képes huzamosabb ideig működni. Ha minden felnőtté válás története egyben fejlődésregény, akkor a *Vakrepülés* is az, és valóban hordozza a klasszikus műfaj alapvető jegyeit, de a könyv ez esetben egy alkoholba, félbehagyott helyzetekbe és kínos beszélgetésekbe mártott fejlődésregény, ahol a központi hős fejlődése csak kívülállásának egyre radikálisabb megerősítése. A kötet magát gerillaregényként definiálja, és ez utóbbi megnevezés tökéletesen összefoglalja ennek az élettörténetnek a lényegét: a főhős szociális értelemben vett törvénytelen kívüliségét, azt a harcot, melyet a világ, a fennálló társadalmi rend ellen folytat (ez persze ellentmond kívülálló pozíciójának, hiszen aki egy rendszer ellen harcol, az nem outsider). Mindeközben persze saját maga ellen is gerillaharcot vív. Kívülállását elsősorban a döntések elodázása, kikerülése garantálja, talán ehhez kapcsolódik a könyv egyik mottója Kierkegaard *Vagy-vagy* című művének közismert *Eksztatikus előadása*, a döntési helyzetek problematikusságáról.

Ez a kívüliség nem csak a főhős világhoz való viszonyában, a történetekben jelenik meg, de a *Vakrepülés* nyelvét is formálja. Solymosi ebben a könyvben (is) olyan nyelvet teremt, melyben nagyon erős a líraiság (különösen erőteljes ez

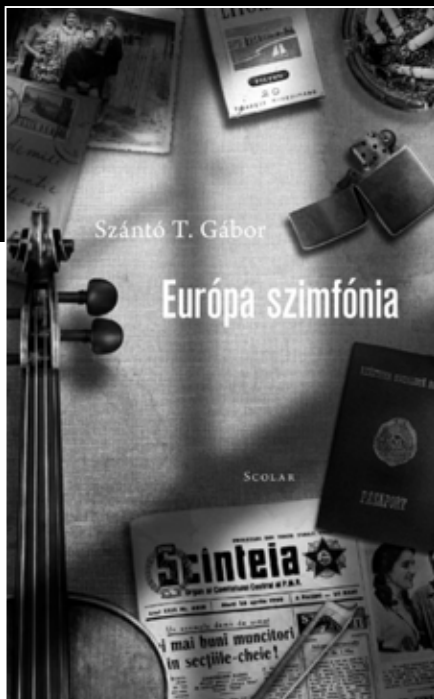
a történetek háttéréül választott terek, utca- képek, folyóparti parkok, pesti klubhelyiségek megjelenítések), sok a neoavantgárd kép, a furcsa szókapcsolat, mindez sűrű, már- már barokkos szövegfolyamba ágyazva. És bár Solymosit sokan társtalan alkotóként, a kortárs irodalom „magányos bölényként” jellem- zik, azért a *Vakrepülés* irodalmi kapcsolódásai nagyon szerteágazóak, és irodalmi előzménye- ket is kapcsolhatunk a kötethez - akár Végel László *Egy makró emlékirataira* gondolunk, akár például Hajnóczy *A halál kilovagolt Perzsi- ából* című kisregényére. Ezen kívül a szöveget át- meg átszövik az irodalmi és képzőművé- szeti, zenei utalások, Tandoritól Szentkuthyig, Nietzsche-től Szentjóbó Tamásig. De Arany balladáit, Duchamp művészeti gesztusait és művészetelméleteit is jelentős szerephez jutnak többek között. A hetvenes évek közepén törté- nték felelevenítésekor pedig meghatározó az az avantgárd, underground szcéna, melyhez a szöveg szerzője képletesen rögzíti magát. Az ekkor alkotó szerzők, zenészek egyfajta állandó viszonyítási pontként jelennek meg: „Ott ülünk kint a Vörös Sün teraszán; azt mondja Szerencsés,» nézd, ott a Hajnóczy«, és aztán balra nézünk, azt mondja Andris, »ott megy a Tandori«, eltelik némi idő, nem sok, feltűnik valaki, megkérdezem, ki az, azt válaszolja Urfy, »hát a Hajas«. Az meg ott a Molnár Gergely. Mi van, felszorult az avantgárd a várba?”

Solymosi regénye különleges kötet, sok szempontból lehet érdekes olvasmány annak, aki képes felvenni ennek a nehezen befogad- ható prózának a ritmusát, lüktetését: elkalau- zol a hetvenes évek közepének világába, meg- jelenít egy generációs életérzést, vallomásos jellegével beavat egy beilleszkedésre képtelen normaszegő gondolataiba, érzéseibe. A törté- neteket esszészerűen értelmező betétek sok gondolkodnivalót adnak, ugyanakkor biztosan nem olvasnám még egyszer egy sötét, januári héten, mert erős, szinte mágneses komorságot, depressziót áraszt: „Alulról támad, megmar- kolja a tökömet a depresszió, elkezd morzsol- ni és zsiibasztani, minden szürke lesz, mintha egy szemétdombról kivakart plüssállatot dob- nánk vissza, és mintha az eső is szemerkélne.”

(Solymosi Bálint: *Vakrepülés*, Kalligram, 2019)

Kis Petronella

A szabadság zenei manifestációja

Arnold Schering zenetudós szerint Beethoven V. szimfóniája egy nemzet elnyomásának, szabadságharcának és végül diadalmas felszabadulásának zeneműve, a mind a négy tételben jelenlévő, vissza-visszatérő sors-motívum a zsarnokság zenei képlete. Az Európa-szimfónia pedig a történet szerint „egyfajta modern válasz a beethoveni műre” – és milyen mű szolgálhatna hitelesebb közegként a szovjet munkatáborok, a Securitate és az 1960-as években széttagolt Németország világának ábrázolására, mint a regényformában interpretált szimfónia, melynek eredeti görög jelentése együtthangzás?

A történet 1954-ben kezdődik, amikor Gheorghe Pop kolozsvári elvtársat kinevezik helyettes párttitkárnak. Feleségével, a magyar származású Enikővel együtt nevelik második elemista visszahúzódo, hallgatag fiukat, András. A szülők egymáshoz intézett mondataiból erőteljes feszültség érzékelhető, nevelésbeli nézeteltéréseik, heves vitába torkolló összeszólalkozásaik megrémisztik a gyermeket, aki sokkal inkább anyjával szeret kettésben lenni, apjához érzelmileg kevésbé kötődik. A helyzet egyre jobban elmérgesedik, amikor András elkezd zenét tanulni: az „úri allűröket” mélységesen megvető apa nem nézi jó szemmel, hogy fiuk németet tanul és hegedűórákra járattják, aki utóbbit láthatóan élvez, lelkesen gyakorol, és még tehetsége is van hozzá.

Az apa rosszallása ellenére évekkel később Andrásból zenész lesz, és konfliktusukat tovább mélyíti az egymással ütköző ideológiai szemléletük. András beleszeret a zsidó családból származó Maiába, aki azonban édesanyjával Berlinbe költözik, a későbbiekben találkozni csak András külföldi zenekari szerepléseinek alkalmával van esélyük, ami azonban annak fényében, hogy a férfi röpcédulákat terjesztett a Ceaușescu-diktatúrában, eleinte lehetetlen vállalkozásnak tűnik. Ám mivel képtelen lemondani a lányról, elfogadja a Securitate „nagyvonalú ajánlatát”, miszerint eltekintenek a röpcédulázástól és a lázítási szándéktól, ha András a soron következő nyugat-németországi utazásakor figyelmeztetéseit minden mozdulatát, és amennyiben bármi „gyanúsat” észlel, habozás nélkül jelenti. A kint tartózkodása során azonban évtizedek óta rejtegetett családi titokra derül fény, mely a szovjet munkatáborban történt meg édesanyjával. Betekintést nyerünk az Európa jóléti államaként számon tartott Nyugat-Németország berkeibe is, ahol a német karnagy fia egy kommunista megbízásából robbantásos merényletre készül a koncerten. A szélsőséges csoporthoz szegődött Peter magányos, az emberektől elszigetelődötten él, kapcsolatok kialakítására képtelen – ahogy általában a terrorista szervezetek által behálózott fiatalok: „Nők a flegma arcukkal, a fennhordott orrukkal és a vonzó testükkel, akikbe legszívesebben beleélvezne, vagy akár rájuk, de nem tud velük beszélgetni és nem tud a közelükbe kerülni. Ez őrzítő. Még egy nője sem volt. Nem akar így meghalni.”

A zene általában akkor tölt be fontos szerepet egy szövegben, ha a szavak elfognak, vagy nem képesek betölteni funkciójukat, Szántó T. Gábor műve pedig a hallgatás regénye, a szó minden értelmében. Történelmi események, traumák elhallgatása, barátok, családtagok lehallgatása, és mindeközben a

címként szolgáló Európa-szimfónia képzeletbeli hallgatása, mely egy fiktív zenemű, az olvasó csak néhány támpontot kap a hangulatára, eszközeire, szerkezetére vonatkozóan: „A bevezető után próbálni kezdenek. Wilhelm elsősorban az éles tempóváltások jelentőségére és az egymással felelő szólamokra hívja fel a figyelmet, amikor a darab oda-vissza hullámzik a harmónia és a kakofónia között”. Ez által a befogadó épp olyan szabadon alkothatja meg, mint amennyire a zenemű a történetben a szabadságot hirdeti: „Fontos a leírt hangokhoz való hűség, de legalább ilyen fontos a szabadság is. A kotta nélkülözhetetlen, de a zenész dolga a mű interpretációja. Amiként az embernek is fontos a származása, a hovatarozása, de az életét éppúgy maga értelmezi, maga formálja, szabadon, mint egy-egy művet.” A darab bemutatójára (Beethoven V. szimfóniája után) a németországi koncert keretein belül kerül sor a német-román zenekar előadásában, szerzője Wilhelm Kerr, a Nyugat-berlini Filharmonikusok főzeneigazgatója, aki szerint Európa minden népének békében kell élnie egymással, a kultúra, a zene pedig az egyetlen olyan entitás, amely hatékony kommunikációs csatornát és összhangot képes teremteni az eltérő vagy egymással egyenesen ellentétes politikai álláspontot képviselő nemzetek közt: „a zene a leghatékonyabb diplomáciai eszköz, mert bárhonnan származik, nem szükséges hozzá tolmács”. Tapasztalata szerint pedig, ahol emberek beszélnek egymással, ott gyakran hiába van tolmács, sőt a felek gyakran hiába beszélnek egy nyelvet, nem értik egymást”.

Az említett, egymással felelő szólamok a regényben is megjelennek, ugyanis számos olyan kontrasztot képező motívum köré szerveződik a történet, melyek időnként vissza-visszatérnek, összekapcsolódnak, variálódnak, kavarnak a szövegtérben, akár egy zeneműben: a biológiai és a nevelőapa karaktere, a romániai diktatúra és a nyugat-német „demokrácia”, Maia és Peter Nyugat-Berlinre vonatkozó szemlélete, András anyjának és Wilhelmnek a szovjet munkatábori emlékei, András hazugságban való felnövése, majd őszintesége Maia gyermekével a valódi apja kilétét illetően stb. A szöveg továbbá a szimfóniákra jellemző négy tétel (melyek közül az első hagyományosan gyors, a második lassú,

a harmadik menüett vagy scherzo, a negyedik pedig ismét gyors) plusz egy záró kóda szerint épül fel – ez a szerkezet biztosítja az Európa-szimfónia című zeneműben is megjelenő éles tempóváltásokat. Az első rész András gyermekkorában kezdődik és főiskolás éveit tart, nagyjából 60 oldalt ölel fel. Ezzel szemben a második 100 oldalt és legfeljebb 1–2 éves időtartamot, mely András németországi kiutazásával ér véget; a harmadik körülbelül 80 oldalt fog át, és ahogyan a zeneművekben legtöbbször ez a tétel tartalmazza az új témát és az új zenei elemeket, a cselekményvezetésben is ez a szakasz szolgál fordulópontként, mivel ekkor Wilhelm nézőpontjából ismerhetjük meg az eseményeket és a családját. A negyedik tétel 75 oldalon ível át, és mindössze egyetlen nap eseményeit, a koncert előtt, alatt és után történeteket beszél el – ez a tetőpont, amikor a szálak összefutnak. A kóda 5 oldalon át tart, és néhány évvel később játszódik. A linearitás ívét egyedül a szovjet munkatáborra való retrospektív visszaemlékezések – először Enikő, majd Wilhelm szemszögéből – törik meg, melyek beékelődnek a szövegfolyamba.

Szántó T. Gábor regénye másfajta olvasási attitűdöt igényel a befogadó részéről, mint a kortárs regények többsége: dinamikájának éles váltásai miatt időnként örvénylik és magába szippant, máskor fegyelmezetten csordogáló részletgazdagságával merengésre és tűnődésre készíttet, hogy aztán sebes iramlásával újra elnyeljen. Szeszélyessége leképezi az európai népek által elszenvedett történelmi sorscsapások kontinuitását, melyben „a harmónia kivételes, a káosz folyamatos”.

(Szántó T. Gábor: Európa-szimfónia, Scolar, 2019)

Hegedűs Imre János

A mandulafa kivirágzik

Igen erős vonzata lehet egy jó címnek. Asszociációkat kelt. Böngészésre, kutatásra kényszerít. Patócs Molnár János regénye, sorrendben ez a negyedik, ilyen. Vízbe dobott kő. A körkörös hullámok izgalmas szférákba viszik el az olvasót. Elsőként tudós püspök-költőnk, Janus Pannonius csodás verse ötlük fel az olvasóban. Ő a napfényes Itáliából tért haza a zord északra, Pannóniába, s önképét a mandulafa sorsában látta meg: „*S íme, virágzik a mandulafácska merészen a télben, / Ám csodaszép rügeit zúzvara fogja be majd! / Mandulafám, kicsi Phyllis, nincs még fecske e tájon, / Vagy hát oly nehezen vártad az ifjú Tavaszt?*” (Egy dunántúli mandulafáról) Mitológiát ismerő személy tudja, Phyllis, a trák királylány, Demophon athéni király felesége, öngyilkos lesz, mivel társa elhagyja. Sírjából mandulafa nő ki, az istenek változtatták növénné, hogy így diadal-maskodjon a halálon. Népdalainkban is gyakori metafora a mandulafa. Erdélyi, kortárs prózaírónk, Szilágyi István metafizikai erők kisugárzását véli fölfedezni abban: „*Vigyázz, domine Illés, nagyon vigyázz, virágzik a mandulafa. Ilyenkor lángolnak a fák, izzik tőle a vár köve.*” (Hollóidő) Még a fenti ismeretek birtokában is megüti, meglöki az olvasót Patócs Molnár János könyvének egy betéte. Pontosabban egy ószövetségi idézet. Az első bekezdések után érezzük, sodrása van a szövegnek, de hirtelen megtorpanunk, amikor a 46. oldalon a Prédikátor könyvének következő sorait olvassuk: „*Minden halmocskától is félnek, és mindenféle ijedelmek vannak az úton, és a mandulafa megvirágzik, és a sáska nehezen vonszolja magát, és kipattan a kapor; mert elmegy az ember az ő örökös házába, és az utcán körül járnak a sírok.*” (Prédikátor könyve 12,7, Károli-fordítás).

Közismerten a csalódások, a pesszimizmus és a kételkedés nagy gondolkodója a Prédikátor. A minden hiábavaló, a „*nincs új a nap alatt*”, és a „*vanitatum vanitas*” tételek tapadtak véglegesen alakjához. De az exegézis szakértői, a Bibliát magyarázó teológusok szerint az üdvösségtörténetben az a jelentősége a Prédikátornak, hogy több fényt követelt az ember számára, s figyelmeztet, mindenkinek el kell számolnia egyszer az Úr előtt tetteivel. Két súlyos gondolat, amikkel már az irodalmár is kezdhet valamit. A Prédikátor héber neve: Kohelet. A szó egyik jelentése: szóvivő. Ez már kulcs a kezünkben. Azt kell megvizsgálni, milyen „szóvivő” Patócs Molnár János. Előlegezni lehet már most az elismerő szót: jó szóvivő. Legnagyobb érdeme az események élénk, dinamikus elbeszélése. A bő narráció. Ő mesél, de a szereplők szubjektív véleménye, akaratát irányítja az eseményeket. Olyan gyors a témaváltás, olyan csapongó a cselekményszöveg, hogy csak fegyelmezetten, erős figyelemkoncentrációval lehet követni a történéseket. A köznapi beszéd, a köznyelvi dialógusok, a szópárbajok, a viták adekvát változatát kapjuk. Egy édesanya, név szerint Ladányi Istvánné, Vasas Erzsébet, szül. Kenéz élete négy utolsó napját meséli el. Sovány lenne ez az eseménymag, ha nem forgatná föl, s ne görgetné maga előtt Patócs Molnár János – nincs jobb szó – az erdélyi sorsot. Múlt, jelen, jövő kavargol hol kristálytisztán, hol ködösen, hol zavarosan, amiképpen a valóságban is történt, történik. Az édesanya négy gyereke (Magdolna, Sándor, Laura, Péter) a négy égtáj felé vándorol Erdélyből. Ugyanaz a sorsa az unokáknak is. Az egzisztenciális gondok gödréből és a diktatúra poklából menekül valahány. Sorvad az erdélyi magyarság, szétszóródik, kiszöknek, kitelepülnek az anyaországba, Ausztriába,

Németországba, Amerikába, Ausztráliába, sőt Új-Zélandra. Többségük meghasonlott lélekkel él más országban, más kontinensen, idegen világban. Van köztük, aki őrzi az anyanyelvét, van, aki már beolvadt, van, aki a köztes lény nyelvi nyomorát éli. Mindnyájan szenvednek amiatt, hogy az Erdélyre jellemző patriarchális családi közösség és szellem megbomlott, szétszakadt, szétfoszlott, sms, e-mail, skype, facebook lett a közlés eszköze, talán el is foglalják véglegesen az anyanyelv helyét.

Relatív az idő Patócs Molnár János könyvében. A nemzedékek élete egybemosódik, legtöbbször az édesanya emlékezetében bukannak fel elevenek és holtak. Gyermekek, unokák, nagynénik, sógorok, szomszédok, rokonok, barát nők, munkatársak arca villan, sorsok kapcsolódnak össze, s akárcsak a szürke hétköznapiak taposómalmában, valamilyen szenvedély, indulat, rossz ösztön, féltékenység vagy éppen az önfeláldozás, a jóság fon hálót. De ez a háló inkább béklyó, mint védőburok. Nem is lehet más, a mondializmus, a globalizáció laza masszába gyúr mindenkit, átjáró ház lett a nagyvilág: „Nagybányáról hazaérkezett a csillárok árával. Lekéste az utolsó buszt haza, éhes volt, bement Nagyváradon a Transilvania étterembe. Minden havernek fizetett, a cigány neki húzta. Misiék még nem repatriáltak az NSZK-ba, náluk aludt. Fuck! Amikor végre megérkezett Ausztráliába, úgy tűnt, beindulnak a dolgai. Kanadában, az USA-ban voltak szobrai kiállításon.” (34)

De Patócs Molnár János térdig, derékig, nyakig benne él a magyar valóságban, az erdélyi, az anyaországi életben, s igyekszik hiteles krónikás lenni. Különösen Trianon brutalitása miatt keletkezett hasadékokat, repedéseket, torzulásokat leltározza, mindenekelőtt azt, hogy a politika korifeusai szándékosan tudatosan vertek éket magyar és magyar közé. Ez a legfájdalmasabb. Mint jó szociológus, jellemzi az erdélyi magyar sorsot: „Őt be akarták szervezni besúgónak, fűt-fát ígérve. Miután nem állt kötélnak, fokozatosan bezárult előtte a szakmai előrelépés, büntetésül áthelyezték román vidékre, egy évig rokkantsági nyugdíjon tengődött.” (150)

Hogy viszonyul ehhez a kegyetlen, nehéz erdélyi sorshoz az anyaország lecsúszott, félrevezetett lumpen rétege? „Egyik szobatársa, Lujza, aki csepelinek mondta magát, nemcsak meztelenül sétált, lelógatva hurkáira gusztusta-

lan csöcsit. A szája épp olyan ocsmány volt, mint a teste. ... Orbán Viktort szidta reggeltől estig. Nagyon kivolt a gúnyosan ejtett ‚román testvérekre‘, akik Magyarországon is befurakodtak a zsíros állásokba. Orbán ‚színes gyöngyökhöz‘ megvásárolja a szavazataikat. Inkább a tanügyet tenné rendbe, adna pénzt az egészségügynek, adnának olyan fizetést ..., hogy ne keressék külföldön a fiatalok a jövőjüket, fejlesztené a pesti közlekedést.” (162) Könnyű felismerni a nagyon mélyről jött beteg asszony beszédében a politikai zsargon kliséit. Azt a szomorú bla-blát, ami fertőzi a sajtót, a médiát, a közhangulatot. Itt ott talán még túl közel is hajol Patócs Molnár János a valósághoz, kilép a regényíró teremtő státuszából, emiatt a fantázia szülte szféra és a nyers valóság egyaránt jelent van. Ez a regény uralkodó tünete, jellemző vonása. Motoszkál, mocorog, vajúdik az olvasóban a szándék, keresi a könyv végső, axiómába foglalható igazságát, igazságait. Leginkább a diktatúra természetrajzát lehet kiolvasni Patócs Molnár János regényéből. Ő, aki hétpróbás erdélyi, ő, aki vakmerően szembe mert nézni a sakál arcú hatalommal, talán-talán azt keresi, azt kutatja, hogy hol keletkezik a diktatúra? Benne van az emberi természetben a despotikus vágy, hajlam, vagy a társadalom hozza létre? A Káin-bélyeg a jellemző vonás rajtunk, vagy Krisztus fénylő arca? Latolgatás ez csupán, a faj, a fajzat végső titkainak fessegetése. Patócs Molnár János válasza nem egyértelmű. De azt tudja, hogy a zord körülmények csak késleltetik, de nem törlik derékba az újjászületést. A mandulafa kivirágzik. Az utolsó sorokban teológiai vigaszt is nyújt. A Biblia szerint „...a végső elalvás egy új kalandra ébredés kapuja...”

(Patócs Molnár János: Mikor a mandulafa megvirágzik, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019)

A.Gergely András

Jutalomutazás saját koponya körül

Kutya egy lét, ugatásra is alig érdemes állapot, szégyenre sem kész kitettség... Lehetséges minden. Epilepszia, agyhártyagyulladás, szívroham, tudatvesztés, fulladásos frász, infarktus, oktalan ájulás, önkibontó állagfoszlás... Ki tudja. „Amíg másokkal voltunk” – egy világi állapot volt, ha sokféle is, de ez most még csak pokoli sem. Túlélhetetlen, túlélni sem érdemes. Vagy csakazértis.

Állapot-ábrák, képzet-pillanatok, metszőre szecskázott mondatok, világsejtések, ködlő víziók, mikroléptékű redukciók intimitásai. Lételemlet pótló létgyakorlat. Seregnyi asszociáció, íróársak szentenciái, lebegés és rekedés, iramodás és maszkolt moccsatlanság. Talán egyedül annak lenne értelme, recenziót is saját szótárával írni, jelzőivel, igeidőivel, láthatárával, emléktöredékeivel, logikai cseleivel, nem-napló krónikájának pillanatfelvételeivel.

„Naplót akartam írni”. Az első mondat. De: „Nem jöhetett létre napló, nem tudtam írni, bármit feljegyezni, még az olvasás is nehezemre esett. Tapasztalataim anyaga ennyiben bizonyosan meghatározza annak a szövegnek a műfaját, amit most írok. Naplónak nem tekinthetem, csak emlékekre hagyatkozhatom, az enyémeke meg másokéira, és azokra a néhol gyönyörű, néhol rémületes folytonossági hiányokra, amiket a felejtés hoz létre. A fantázia néhol belakja ezeket”.

Az a negyvennyolc óra, mely „kiesett az életemből”, s a mások felejtéseire nem hagyható, meglévő „személyre szabott, történelmi és egyéni stratégiák”, melyek a közös visszatekintések megosztásának eszközei, csak részbeni lenyomatok. „Az én felejtésemben az volt a meglepő, hogy nem csupán a trauma utáni eseményeket felejtettem el, hanem a megelőzőket is. Negyvennyolc óra kiesett az életemből. Ez a megrázkódtatás áll a középpontban. Ez a centrum, ha létezik ilyesmi, ez irányít, ha számomra teljesen üres is. Eltűnt két napom. Az enyém. Ahová sohasem térhetek vissza” (7).

Egy vörös bicikli, lent a betonon, a folyamatosan villogó mennyezeti neon az irodalmi szemináriumi olvasóban, egy régi magyar irodalmi szépsz, talán a pietizmusról, üvöltve fakadó („sokak szerint úgy üvöltött, mint a fába szorult féreg...”) előadó, félve lesett pillanatok, fuldoklás, hörgés, rángatózás, vörös-fekete arc, pánik. Utólag összerakva... Az anyag ereje, a vibráló fény, az Utólagos értesülések, a rohamok ciklusai, a képzetek sora, reflexiók hullámai, mentők, infúzió, képtelen diszpécser, kórházi feeling, esetlegesség és biztonság, elmúlás és lét-készség közötti idők. Több, mint hitelesség, a nyomozás az emlékezet ellen és árán, a hitelesség biztosítékai az énelbeszélés dómájával... – feltételek, körülmények és viszonylatok. A lét maga, embrió-sorstól a halál kapujáig, és írói különbejáratáig is. Hol a sejtől fakadó üvöltés, hol a feszültségből formálódó idegenszerűség, énes egyes és hideg harmadik személyűség, vallomás és lenyomat-diagnosztika egyszerre és váltakozva. A rálátás kényszere-képzete, a narrátor közönye, a pusztuló kínja, a mesélő visszképe mindarról (és látszólag csakis arról), amit az állapot kínálhat.

„Amikor kémiával bombázza az agyadat a tudomány, akkor nem a közérdekű, mesterséges derűt vagy a fontos dolgaid hazug másolatát színlelik

beléd. Csak azt kapod vissza, némi segítséggel, azt a csodás képességedet, hogy meg tudd teremteni magadnak a saját, rendezett világot. Hogy ne öljön meg az a felfoghatatlanul bonyolult értelmesség, amit néha üres káosznek látsz. Hogy lehessen, létezessen, legalább a fejedben, újra, a valami. Ott dől el”.

És hát valljuk be, sístergő siker mindhárom lételemben. Kilábalás az agydaganatból, felépülés, visszaesés, utókezelés, a szerzői én újraindítása, a partnerségi létállapot regenerációja, a visszanyert létértelem nehezen indoklásának, még értelmes tovavitelének esélykeresése is...

„Ne engedj teret a test gonosz szótlanságának...“ /.../ „Felkönyöklök, nézem, gyönyörű, a szépség a legerősebb imperatívusz. Ki lehet látni az utcára. Hajnalodik, a nap épp csak feljött. Nagy segítség a mondat. EP-től kaptam, pedig az én agyam terméke. A könyvem foglalkoztat, magammal vittem a problémákat az álomba. Reggelre megoldódtak: új feladatok termeltek. Tovább dolgozom, hogy beérhessen a távoli tanács...” (179).

„A halálom volt az a vagon. Hosszú a csúszda, színes, széles, nagyon meredek, azon csúszok lefelé, akadálytalanul és feltartóztathatatlanul. Úrrá lett rajtam a pánik. Egyetlen dolog foglalkoztatott, hogy kimeneküljek ebből a helyzetből. Le akartam szállni a csúszdáról, nem, ez nem lehet igaz. Műtét, sugarak, kemó, türelmes lábadozás hónapok óta. Mégis visszatér. Rátész a nedves csúszdára, meglök. Zúzok lefelé, forgok is, mintha most születnék. Visszaszületek a halálba, bele a nemlétebe. Nincs kegyelem. Haragot éreztem a betegségem iránt, most először kegyetlen gyűlöletet” (259).

Ám a fejezetek nem evidens kronológiába tagolódnak, s részük több, korábban már közölt lírai lepkenovella, esszéfoszlány, álomtársaság is. Gyógyulás-kronológia rejlik a mélyében, de tagolják a derű románcai, az állapot diagnózisai, az előzmények nyomozati jegyzőkönyvei is. Hol kölcsönvett sors, hol privát történet, hol emléketét, megint másutt a lábadozás krízise és akaratsziklája. Nem Karinthy-parafázis, nem csábos kalandtúra a saját koponya körül... S ha mégis földereng egy svéd kisváros, az is Kassában ér talajt... „A gonosz Einar bácsi pedig egy éjjel, amikor az ifjú mesterdetektív titokban ujjlenyomatot vesz tőle, azt mondja álmában: hepu. Nagyjából ennyi bizonyítékom van rá, hogy létezik világ azon kívül is, amelyikben én élek magányosan...” A betegmagány elégiája, a túlélés száguldása azonban nem kegyeleti regénnyé teszik Szilasi új művét. Időleges, időigényes, időgazdag világba invitál, melyet az is jól ismer már, ki megjárta rövidebb útját a megkülönböztetésnek

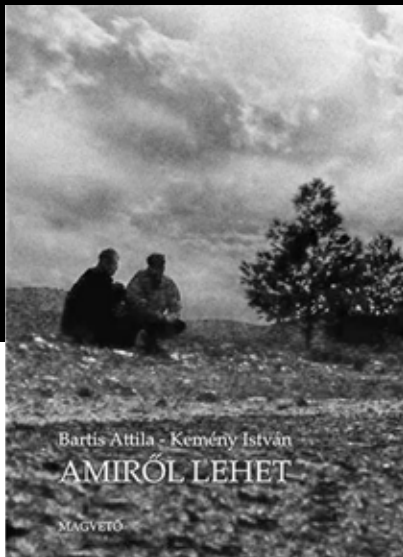
és elkülönöződésnek. Ám mindez „hosszú lett. Az összefüggő gondolkodás lassan alakult ki, de hamar bizonyos lett, hogy az aktuális tapasztalataim, még azok is, melyekről csak másoktól értesültem, alaposan újraírták a múltamat. Testi tapasztalatok bukkantak fel, emlékek olyan helyekről és időkből, amelyekről alig-alig tudtam, hogy léteznek, s az is meglehet, hogy talán tényleg nem is léteztek előtte, hogy maga az emlékezés hozta létre őket...” (199)

Az emlékezésről, a súlyosan halálos betegséggel szembeni diadalról mintegy csak ráadásképp szól. De végzetesebben a testről, a hirtelen és siváran végleg távozó emberanyagról, az önképhez ragaszkodásról, vesztett és visszapótolható tudatról, az időtlen sajáttról, a személyes történetiről, családiról és háborúról, térbeliről és időtlenről is ugyanannyit mesél. Ahogy Darvasi László bemutatta a kötetet: „mindezekről kitárulkozva a confessio műfaját is fölhasználva beszélnek a rövidre vágott, visszafogott, feszülten pulzáló sorok. Ízlelgessük a baljósan gyönyörű címet: Luther kutyái. Íme, egy regény, amelyben visszahódították az életet”. A „rémületes folytonossági hiányok” és a felejtés rettenete valóban újateremti az emlékezet életét, s ebből fakadóan az élet emlékezetét is. A záróképben Szilasi a gát kavicsos földesútjának lejtőjén rohog immár, Szerbia felől vissza a város felé, ott, ahol „egyszer találtál egy üres Kalasnyikov-hüvelyt”, „nemrég háború volt. Megfordulsz, indulsz hazafelé. Nagyjából húsz kilométer az út. Szűk egy óra alatt teljesíted. Egyre rövidebb az idő. Tűz a nap, vibrál a fény”. A fantázia néhol belakja ezeket is... Az irodalom mint a valóságérzékelés esete pedig önkéntelenül is szolgál. Megszolgálja a hitet, a meditáció és fohász megannyi szenvedő alakját, a szenvedés kínjait, a Teremtő alkotta világban a szavak nélkül is élethitvallásra merészkedőt.

S hogy mi van akkor azokkal a kutyákkal?

Ők csak figyelik az Asztali beszélgetések lapjain a gazdi asztaláról esetleg lepottyánó húst. Azóta is, hogy Luther beszédeinek gyűjteménye az úrvacsorai asztalnál mintegy a mindenkori kulturális párbeszéd tanúságtétele maradt, s időközben korszakos forrásművé lett, úgy Szilasi szövege is e „baljósan gyönyörű” címmel az elveszett és visszanyert tudat, „az érzékelhetetlen idő, a gyógyulás lehetetlensége és mégis csodája” alapkönyvévé lehet. Utazás egy koponya, egy család, a halálos betegség fölötti drámai küzdelem „confessio”-műfajú története körül. „Íme, egy regény, amelyben visszahódították az életet”.

(Szilasi László: Luther kutyái, Magvető, 2018)

ÚJ OLVASÓ – fiatal szerzők régebbi könyvekről

Dorcsák Réka

Művészetet a művésziatlenségből (Bartis Attila–Kemény István Amiről lehet című könyvéről)

Ez az első beszélgetős könyv, amelyet olvastam, és ha a többi is ilyen, akkor biztosan állíthatom, hogy nem ez volt az utolsó. Nem könnyű kritikát írni egy olyan klasszikus műről, amely már terjedelmes recepcióval rendelkezik, különösen egy olyan rendhagyó, biográfikus stílusú szövegről, amely nem egy zárt fikcionális világba kalauzol, hanem a referencializálható valóság egy szeletébe, ahol az irodalomértés és narratológia alapvető szabályai már nem működhetnek. A 2010-ben publikált *Amiről lehet* két elismert magyar szerző őszinte beszélgetését közli, amelyet megéri újraolvasni napjainkban is, hiszen a könyv továbbra is friss és aktuális, valamint a látszat ellenére „szépirodalmibb”, mint képzelnénk.

A kötet három szakaszra tagolt, aszerint, hogy éppen Bartis Attila, vagy pedig Kemény István teszi fel a kérdéseit a másiknak. A kérdező–válaszadó pozíció ugyanakkor nem különül el teljesen egymástól, hiszen nagyon sokszor a mély reflexió egyaránt része lesz a kérdező stratégiájának. A kötet első részében Bartis Attila tesz fel kérdéseket beszélgetőtársának, ami aztán nagyon hamar átrendeződik, és mondhatni a Bartis-féle szóözön kezdi el uralni az első szakaszt, majd szépen lassan a kötet többi részét is. Különösen látványos módon valósul meg ez a második szakasztól, amelyben már a Marosvásárhelyen született író és fotográfus kerül a válaszadó szerepbe. Személyes hangvételű kérdéseket fogalmaz meg Bartis Kemény Istvánnak, olyan kérdéseket, amelyek minden olvasót, legyen az laikus vagy professzionális, érdekelhet. Hányszor költözött életében? Hova járt iskolába? Milyen volt az édesapja? Olyan egyszerű kérdések ezek, amelyek már-már egy Nők Lapja heti számában jobban elférnek, mint a Magvető Kiadó által publikált keményfedeles könyvben. A beszélgetős könyv ugyanakkor szépirodalmi minőségűvé válik a kérdésekre adott esszéisztikus stílusban kidolgozott gondolatok, reflexiók, emlékezések egymásutánja által, ami az egész kötet meglepetésszerűségét eredményezi.

Az első szakasz erősségének mondható, hogy olyan kultúrpolitikai, közéleti, és történelmi pillanatokat elevenít fel, amelyeknek a két szerző mindegyike szemtanúja és átélője volt. Ekképpen olvashatjuk a Ceaușescu-éra Romániájának kritikáját, a forradalom előtti és utáni impressziókat, hangulatokat, az erdélyi magyar közösség valóságának szembeállítását a budapesti, nagyvárosi légkörrel, a rendszerváltozás előtti és utáni idők furcsaságait, a 2005-ben megjelent Domokos Mátyás féle Ady-szöveg-gyűjtemény utáni viták lehetséges okait, és még a Gyurcsány-korszak politikájának többé-kevésbé bújtatott kritikáját is. Egyszóval, az első szakaszban egyértelműen a két szerzőnek a közéletben, és a politikai színtéren elfoglalt kritikus pozíciójára kerül a hangsúly. A két, egymással, több mint húszévnnyi barátságot ápoló szerző kritikusan szemléli a magyarság, a nemzeti identitás, és a demokrácia kérdéseit, amelyek minden időben aktuálisak, és amelyeket ma sem árt újra és újra feltennünk.

„A hajdani életvidám, pesti irónia kioktató cinizmussá vált az egyik oldalon, a valamikori nemes pátosz frusztrált gyűlölködéssé a másikon. Ilyen szavak röpködnek, mint hazaáruló vagy a fasiszta, de úgyse számít, mert csak a másik fél mondta.” Kemény István szavai pontosan, és egyértelműen mutatnak rá arra a kortárs jelenségre, amely nem csupán a két politikai, de a két kultúrpolitikai székértábor kommunikációját is jellemzik, és amelyek ma aktuálisabbak, mint valaha. A közéletben zajló, és a magyarországi értelmiség életformájává váló „acsargás” (Kemény szavait idézve), mindkét szerzőben keserűséget gerjeszt, aminek Bartis adja a legnagyobb hangot: „A magyar nyelv állapota nem a bazmegelés miatt siralmas, hanem mert lassan a legfontosabb szavak jelentésének szintjén sincs konszenzus, és így már amikor akarunk, sem tudunk kommunikálni. Ahol az egyik patrióta, szemben a másikkal, aki hazafi, ahol a szinonimák már egymás ellentétét jelentik, ott baj van. Ahol arról folyik a diskurzus, hogy két véres politikai szimbólum közül melyik lemosható, mert persze, hogy véres, a feszület is véres, nadeamásik, ott bizony nem kell föltétlenül zsidónak lenni ahhoz, hogy az embernek csomagolhatnékja támadjon.”

Kendőzetlen és bátor szavak ezek egy interjúkötetben, amely éppen emiatt lesz hiteles. Mindenről, „amiről lehet”, mindenről, amiről két jeles írónak fogalma, véleménye lehet, az belekerült ebbe a kötetbe, ami pontosan ezen szókimondó stílus miatt, letehetetlenné válik. A közéleti és politikai kritika mellett természetesen az irodalmi kérdések, és válaszok is legalább annyira érdekesek, főleg, amelyek az irodalomkritika jelentőségét, valamint az írói hivatás kérdését taglalják. Kemény úgy fogalmaz „a költőség hivatás, az írás pedig foglalkozás.” Bartis ezt az összetett gondolatot szeretné kidolgoztatni Kemény munkásságának, pontosabban az *A néma H* (1996), a *Család, gyerekek, autó* (1997), a *Hideg. Versek* (1996 – 2001, 2001), valamint az *Élőbeszéd* (2006) kötetek egyes motívumainak a kiemelésével, ami által nem csupán ezen művek szövegeinek hangulatáról, képi világáról olvashatunk, hanem a mögöttük rejlő alkotói folyamatba is betekintést nyerhetünk. Egyedüli élményben, az író – olvasó találkozókra jellemző, bensőséges tapasztalatban lesz része az olvasónak,

aki kedvet kaphat az írói életrajz, és a mögötte rejlő emberi életút megismerése folytán arra, hogy belelapozzon a szépirodalomba is.

Az írói életúttal való irodalom-reklámozás, ugyan sok esetben olvasócsalogató stratégia, mégsem biztosan pozitív eredményeket hoz magával, tekintve, hogy az írói életút szakaszainak beolvasása bizonyos szövegekbe, pontosan az irodalmi szempontok elvesztésével járhat az elemzés során, valamint a katarzis élményét teszi kockára az, aki mindenképp bele akar látni egy, a szerző által már magyarázott életrajzi adatot az adott szövegbe. Bartis és Kemény beszélgetős könyvét ezen a ponton érheti negatív kritika, ugyanakkor szerencsére nem ez a hangsúlyos tematikus elem a könyvekben. Az írói munkásság nyomon követésének kérdései és válaszai mellett, magáról az irodalomról, a kritikáról, és az irodalmi hivatásról szóló fejtegetéseik jelentősebbek és érdekesebbek is. Ezen a ponton az olvasó is bevonódik, hiszen érintetté válik a társadalmi mércének, az elhivatottságnak, az irodalom értelmének kérdései kapcsán: „(Kemény:) Van egy abszolút mércém, ami szerint semmi más nem számít igazán. Ez nem változik. De, mint ahogy az előbb mondtam, a társadalom számára nem jelent ma annyit, mint negyven vagy hatvan éve. A költő az valaki volt. Még kispolgári értelemben is. Lehetett utálni, lenézni, de volt. Létezett. Tényező volt. És ma talán már olyan sincs, hogy kispolgári értelem.”

A második és harmadik szakasz kérdezője a szűkszavúbb Kemény István, bár meg kell hagyni, talán jobb kérdéseket tesz fel, mint beszélgetőtársa. Legalábbis egyszerűbben áll hozzá a feladathoz, és a külvilág számára is érzékelhető, egyértelmű Bartis-jegyekre kérdez rá az író-fotográfusnál: különc öltözködés, arisztokratikus viselkedésmód, írásaiban megjelenő morális kérdések iránti elköteleződés stb. Egyszóval, a felszínről egyre mélyebbre, egy egészen izgalmas, és összetett személyiség valóságába látunk, ami a válaszadó oldaláról kifejezetten pontos, érzékletes, szókimondó és sűrű válaszokkal jár együtt. Bartis válaszaiban a tudatosság, az állandó önreflexió és a művészet iránti elhivatottság, vagy „evidencia-érzés” sugárzik, különösen mikor *A séta* (1995), *A kéklő pára* (1998), *A nyugalom* (2001), vagy a *Lázár apokrifek* (2005), valamint fotográfusi munkásságának inspirációjáról beszél. „Nézd,

az ember elsősorban nem a világban, hanem önmagában akar rendet tenni. Nem az az elsődleges célja, hogy mások számára útjelző táblákat helyezzen el, hanem hogy legalább ő maga tudjon a saját normái szerint végigszalomozni az életén. (...) Én a szándékról beszélek. Arról, hogy amikor morális kérdéseket feszeget, mi hajtja az embert. Hogy abban sokszor benne vannak a saját morális válságai is, vagy az igyekezet, hogy valamit tisztán lásson. (...) A szóban forgó szöveg esetében például (Idefent balsors, odalent sorstalanság) az Apámhoz, az ő világlátásához, gondolkodásmódjához való viszonyom. Annak a megértése, elfogadása. A felismerés, hogy amíg nem értem a saját balsorsom, addig fogalmazgathatok bármilyen illedelmesen, soha nem fogom a másik sorstalanságát igazán megérteni.”

Bartis és Kemény művészetet teremtenek a művésziatlenségből. A kötet rendkívüliségét az eredményezi, hogy a két szerző oly módon reprodukálják az irodalmat, hogy még csak

nem is ez volt a szándékuk. Különösen látványosan valósul meg ez a harmadik szakaszban, amikor Kemény kérdezi a fotográfus Bartist. Azáltal, hogy Bartis csupán beszél a művészetről, már művészetet teremt. Beszéljen akár a pillanat, és a véletlen művészetéről, a fényképészetről, az erotikáról, az Isten-keresésről, Bartis arról az igazán egyedi tapasztalatról tesz tanúbizonyságot, miszerint a magában elhivatottságot érző író mindig „költőként” látja a világot, és ekképpen is nyilatkozik róla, hiszen a valódi költő nem tud pusztán foglalkozásként tekinteni hivatására. A kötet által ennek a személyes tapasztalatnak a részesévé válik az olvasó is, aki biztosan nem bánja meg, hogy elolvassa a könyvet, hiszen nem csak egy, hanem jóval több maradandó, és továbbgondolásra érdemes reflexióval gazdagodhat.

(Bartis Attila – Kemény István: Amiről lehet, Magvető, 2010)

SZEMEREKI TERÉZ: Magabiztos

Juhász Kristóf

A látás lehetőségeiről

Aki szellemi dolgokkal foglalkozik, mind tudatában van a jelenkor banális érzékiségével. De ez az érzékiség nem az őszinte életvágó ösztönös, felszabadult, kirobbanó, játékos eksztázisa, amit aztán holmi Boccaccio-i dévajtság tesz kulturálisan befogadhatóvá. Ez a minden eluralkodó vizualitás (virtualitás) kukkoló érzékisége, a kameraszemű ember, a képnézegető ember, a monitorfejű ember, a homo voyeur világa. A grafomán, bibliofil töprengő számkivetett ebben a világban, és heroikus küzdelmet vív magában, hogy a mindent elárasztó képiségben fölfedezze azokat a láthatatlan, rejtőzködő értelmezési területeket, ahol csakugyan létrejön az a titokzatos valami, aminek kétségbeesett keresése egész korszellemünket meghatározza: a valódi találkozás ember és ember között. A valódi beszélgetés valamiről, amit közösen érzékelünk.

A X. Zalaegerszegi Sajtófotó Kiállítás a Hevesi Sándor Színházban volt látható, és bízom benne, hogy látták is minél többen – hogy olyanok is belógtak az emeleti előcsarnokba, akik alkalmasint nem voltak ott a megnyitón, és nem is tartoznak a színház látogatói közé, viszont abban a városban élnek mindennapjaikat, aminek minden szépségét, rútságát, örömét és bánatát sokszor személyes vallomásnak hatón ábrázolták a szakmabeli és műkedvelő fotográfusok.

Katona Tibor, Pezzetta Umberto és Seres Péter, a három hivatásos fotós képei között épp úgy találunk akciófotót koncertről, színelőadásról, vagy sporteseményről, mint vicces, ironikus, vagy felszabadult életképet, formák összhangját kereső (vagy épp formabontó) városképet, épületfotót, grandiózus tájfotót, vagy fekete-fehér szociót. A megnyitón elhangzott fontos mondat: Zalaegerszeg utóbbi tíz évét őrzik a fotósok. Egy város portréja bontakozik ki előttünk, egy városé, mely a nagyvilágból nézve talán kicsi, ám izgalmas rétegzettségét, sokszínűségét tekintve óriási – ha az ember szán időt értő felfedezésére. Mélységes kíváncsiság, élet- és emberszeretet, az otthonhoz, élettérhez, szűkebb pátriához való ragaszkodás sugárzik ezekből a képekből. A folyamatos újrafelfedezés, a megértés és az újszerűen láttatás vágya.

Egy ilyen kiállítás áttételes szociállélektani hasznossága: ha valaki, teszem azt, unja magát, mert évek

PEZZETTA UMBERTO: Megjött a Mikulás! I. – *Ajándékozás a Zala Megyei Szent Rafael Kórház pszichiátriai részlegén 2019. 12. 05.*

PEZZETTA UMBERTO: Megjött a Mikulás! IV.

PEZETTA UMBERTO: Van úgy, hogy sok a víz és van úgy, hogy kevés – Pillanatképek a Decathlon Zalatriatlon Sprint versenyről Zalaegerszeg, Gébárt, 2019. 07. 27.

SERES PÉTER: Feszés játék – Pál István Szalonnának az ünnepi műsor közepette esett szét a vonója – Magyar Kultúra Napja, Zalaegerszeg, Hevesi Sándor Színház, 2019. 01. 22.

óta ugyanazt látja, mikor kinéz az ablakon, megláthatja azt másvalaki szemével, és ha valóban lát, akkor ráébred, hogy az a bizonyos *ugyanaz* micsoda sokféleséget hordozhat magában.

A Sajtófotó Pályázatra érkezett, szakmai zsűri által válogatott képek tovább kutatják a látás lehetőségeit. Öröm, hogy sok a természetfotó, a közeli, és a mindenféle absztrakció, mikor épületek monoton mintázata válik izgalmassá, vagy árnyékokból, színekből víz, levegő, fény elemi játékából teremt kompozíciót a fürkésző emberi figyelem.

Egy város izgalmas, kedves, szerethető, sokrétű arcképét nézzük. Egy város keresi, vizsgálja, vagy csodálja magát a képekben. Olyan manifesztáció, olyan megnyílás ez, ami bárki számára nyitva áll. Azoknak is, akikhez már hűtlenek lettek a szavak. Ha már az ember képeket nézeget, nézegessen ilyeneket. Amik beszélnek hozzá, amik látnak és láttatnak, amikben újra rácsodálkozhat lakóhelyére, környékére, ismerős, mégis ismeretlen tereire, a mindennapi csodákra, amik mellett sokszor elmegy, mert azt hiszi, ha gyönyörködni mer a teremtett világban, nekimegy a falnak.

Újdonsült göcseji falusiként sokszor hallok zalaiakat szerénykedve, kissé magukat becsmélve beszélni erről a vidékről. Hogy mi ez a nagyvároshoz képest, hogy itt nincs élet, bezzeg Budapest, New York, Los Angeles, meg Babilon. Ez a kiállítás is ékes cáfolat. Zalában élet van, szép, nagy, küzdelmes, igaz élet. Ez a kiállítás is segítség sok visszahúzódo, szerénykedő zalainak: legyen büszke a városra vagy falura, legyen büszke a tájra, ahol él, legyen büszke a levegőre, amit beszív. Legyen büszke otthonára, szűkebb hazájára. Legyen büszke magára.

KATONA TIBOR: Teljes menetfelszerelésben – Csatlakozott a Tetris Challenge-hez a Zala Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság kéményseprő szolgálata is – 2019. 10. 16.

SERES PÉTER: Huzat – A Zala Megyei Rendőr-főkapitányság épülete
2019. 06. 28.

SERES PÉTER: Exotus tánca (Mikita Zsuzsanna Lilla a Zrínyi 1566
című musical-ben – Zalaegerszeg, Hevesi Sándor Színház,
2019. 10. 08.)

Turbuly Lilla

Jó tett helyébe

Fabók Mariann A fekete kakas című előadásáról

Fotók: Dalotti Márk

Fabók Mariann régóta készült arra, hogy egy felnőtteknek szóló előadással árnyalja a művészetéről kialakult képet, bizonyítsa, hogy őket éppen úgy meg tudja szólítani, mint a gyerekeket. Pedig ezt már régen bebizonyította. Gyerekelőadásnak elkönyvelt különleges, bábos performanszai, mint *A székelly menyecske meg az ördög* vagy a *Vitéz László és Vas Juliska* felnőtt olvasattal is bírnak, a színésznő mesemondó tehetsége és virtuóz játéka pedig életkortól függetlenül fogja meg a nézőt. És van már kizárólag felnőtteknek szóló előadása is, a pajzán meséken alapuló *Azért a kis bolondságért...*

A fekete kakas mégis merész vállalás. Mikszáthot sokan joviális anekdotázónak, kedves, de idejétmúlt elbeszélőnek tartják. Nincsen divatban. Ez az elbeszélés ráadásul nem tartozik az ismertek közé. Pedig 2020 márciusában, amikor a cikket írom, megdöbbenő, hogy mennyire ránk olvasódnak ezek a sorok: „Úgy van az valahogy berendezve, hogy nemcsak az emberek halnak meg, hanem a betegségek is. Egy-egy ismerős betegség egyszer csak eltűnik, és sohase látják többé a doktorok. Elkezd gyengülni, gyengül, gyengül, és mikor már olyan gyenge, hogy nem tud ártani, a halál visszahívja, mint a rokkant katonát, és küld helyette egy másikat, egy erőset. A halál is változtatja a maga szolgálatszélyzetét. Így lett vége a becsületes öreg hidegglelésnek. [...] Már nem volt annyi ereje, hogy valakit elvigyen, hát megszűnt, mert hasznavehetetlen, s jött helyette az influenza. Új seprő jól seper.”

A történet főhőse, Kupolyi uram is nagyon legyengül az influenzától, családja mindent megtesz, hogy összegyűjtsenek egy kis pénzt, amiből egy stájerországi gyógyhelyen, jó levegőn felépülhet, megerősödhet. Ő azonban a jó szívvel és furfangos módszerekkel megszorított gabona árát elkölte egy számára ismeretlen, beteg gyereklány orvoslására és temetésére. Marad hát otthon, ahol meg kell vívnia felesége neheztelésével és a falubeliek furcsállásával. Pedig ő csak azt tette, amit a vallása és a lelkiismerete parancsolt: szeretete felebarátját, mint tenmagát. A környezet megdöbbenése ellenére azonban a jó tett itt elnyeri méltó jutalmát, a gyereklány a túlvilágról megmenti Kupolyiék szeme fényét, egyetlen unokájukat.

Az elbeszélést Fabók Mariann írta át színpadra, de ő az előadás rendezője és egyetlen szereplője is. Ez az együttállás veszélyes tud lenni, ebben az esetben azonban az eredeti művet sikerült úgy átültetni a színpadra, hogy megmaradjon a szívvel-lelket melengető történetmesélés mikszáthi bölcsessége, szomorúsága és derűje. Ehhez az is kellett, hogy Fabók Mariann alkotásában van valami nagyon jó értelemben vett anakronisztikusság: a nézőként is érezhető biztos értékrend és művészi alázat. Megmaradt az elbeszélés levegőssége is. A

szöveg legnagyobb része elhangzik, mégsem érezni soknak vagy elnyújtottnak a másfél órát – ami egy monodrámánál más esetekben bizony sok tud lenni. De hát nem is monodrámára ez, pontosabban az, de a nézőtérről egy kisebb színtársulat komplett összjátékának tűnik, hiszen míg Fabók Mariann elbeszélőként önmagában van jelen, Palya Gábor bábjaiban és maszkjainak köszönhetően ott van a színpadon Kupolyi uram és a felesége, Verona; Vince, az öreg szolgáljuk; Pali, az unokájuk; feltűnik néha az ő titkos szerelme, a szép Horváthyné; és látjuk a beteg gyereklányt is. Palya Gábor bábjaiban, maszkjaiban ott van a figura személyisége: hol aprólékosan, vonásról vonásra kidolgozottan, mint Kupolyi bácsi ráncos arcán, öregesen nagyra nyúlt füleiben, hol csak néhány vonást kiemelve, mint a szép Horváthyné maszkjában. Nagyon sokat hozzátesznek az előadáshoz, különleges, szép munkák.

Mátravölgyi Ákos egy osztott ablakkerethez hasonló, egyszerű díszletet tervezett, amit Fabók Mariann láncok segítségével hol függőlegesen, hol vízszintesen rögzít. Így jelzi a belső és külső tereket: Kupolyiék házát, a fogadót vagy éppen a szekeret, amelyen a gabonát eladni viszik a városba. Utaztatásra készült előadás ez, a díszletnek bele kell férnie

egy nagyobbacska személyautóba, a praktikus szempontok mellett azonban tökéletesen szolgálja a játékot, (néha szó szerint) keretet ad neki, és hagyja érvényesülni a bábokat. Fabók Mariann ezúttal is folyamatosan kapcsolatot tart a közönséggel. Miközben átrendezi a színpadot, bábot vagy maszkot vált, figyel a nézőtérre is, kérdez, reagál, visszajelez. Teszi mindezt azzal a természetességgel és különleges képességgel, amellyel arra a másfél órára közösségé tudja varázsolni a közönségét. Aztán leveszik a fényt, és néhány másodperc múlva megszólal Kupolyi uram, valami egészen különleges, öregségtől, jóságtól és némi kópéságtól reszketeg férfihangon, ott van mellette tisztességben megőszült, ezüsthajú és aranyzívű felesége, de még az is lehet, hogy négyen vannak egyszerre a színpadon – és akkor már nem is érti az ember, hogy lehet elég ehhez egy arcmaszk és két kéz. Az a bizonyos fekete kakas a haldokló lány látomásában él, és csak a sírkeresztjén jelenik meg, jelen van mégis, valamiféle vigasztalásként, hogy van olyan, hogy a jó, a belső parancsra tett önfeláldozás elnyeri méltó jutalmát. És megszólal a színpadon is, a *Szól a kakas már...* kezdetű népdalban. A fülünkben sok helyről ismerősen benne lévő dallam mel-

lett Draskóczy Lídia, Keresztes Nagy Árpád, Simó József és Danhauser Pál zenéje teszi teljessé az előadást.

Február 28-án, amikor a pár héttel korábban, a Nemzeti Színház Kaszás Attila termében bemutatott előadást Zsámbékon láttam, már érezni lehetett, hogy az időzítése fájdalmasan jól sikerült. A bajban emberséggel, embertársaink felé fordulva kitartani, áldozni önmagunk idejéből, pénzéből, szeretetéből – nem is lehetne jobbkor meghallani Mikszáth 1899-ben írt szavait, mint 2020 tavaszán. Olvassuk el az elbeszélést, aztán, ha már újra lehet, nézzük meg, hogyan válik minden szava képpé, látható szépséggé és jósággá Fabók Mariann előadásában!

Mikszáth Kálmán: *A fekete kakas*
A szövegkönyvet a novella alapján írta, az előadást rendezte és játssza: Fabók Marianna
Díszlet: Mátravölgyi Ákos
Bábok: Palya Gábor
Zene: Draskóczy Lídia, Keresztes Nagy Árpád, Simó József, Danhauser Pál
Bemutató: Nemzeti Színház, 2020. február 8.
A kritika a Zsámbéki Közművelődési Intézetben 2020. február 28-án tartott előadás alapján készült.

Feledy Balázs

Meditáció az Univerzumban

Szemereki Teréz keramikusművész

kiállításának megnyitása

Zalaegerszegen

Nem volt könnyű helyzetben a hivatalos megnyitó személy (aki e sorok írója) Szemereki Teréz keramikusművész nagyszabású kiállítása megnyitáskor, hiszen az őt és munkásságát igen jól ismerő, helyben élő Mester, Németh János köszöntője hangzott el bevezetésként. Ráadásul az érdeklődő közönség már valamelyest ismerhette a most kiállító alkotót, hiszen a helyi Gönczi Galériában éveken ezelőtt már volt egy jelentős kiállítása, valamint többször is résztvevője volt a GébArt művésztelepeknek.

Így, ha keressük a mondandó lehetőségeit, amelyek meghatározóak, akkor ki kell emelni Szemereki Teréz művészi útjának izgalmas ívét, összetettségét, következetességét, ami azért fontos, mert művészetében is megmutatkoznak életútjának a jelei.

Így hát először életéről pár szót. Alapvető a Dunántúlisága. Tatán született, de kétévesen Komáromba került, ahol és amely közelében nagyszámú rokonsága élt. Szülei közismert személyiségei Komáromnak. Édesapját fiatalon elvesztette, sokat volt együtt erős nagyanyjával. A múlt század hatvanas éveiben pezsgő kulturális élet alakult ki Komáromban, pl. a Csokonai Művelődési Házban. Az ifjú Szemereki Teréz is sok minden érdekelt. Balett, zene, rajz. Ezeket szerette, tanulta, de a rajz iránti vonzalom a Klapka György Általános Iskolában vált erőteljessé, ahol egy remek rajztanár dolgozott: Nagy Márton. Teréz kapcsolatba került Angyal Kálmánnal is, aki a Petőfi Általános Iskola rajztanára volt. A szorosan vett rajz mellett hamar dolgozott már akvarellal, pasztellel. A két jeles tanár (akiknek több növendéke is került művészpályára Komáromból) készítette fel a továbbtanulásra, a vágyott budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba.

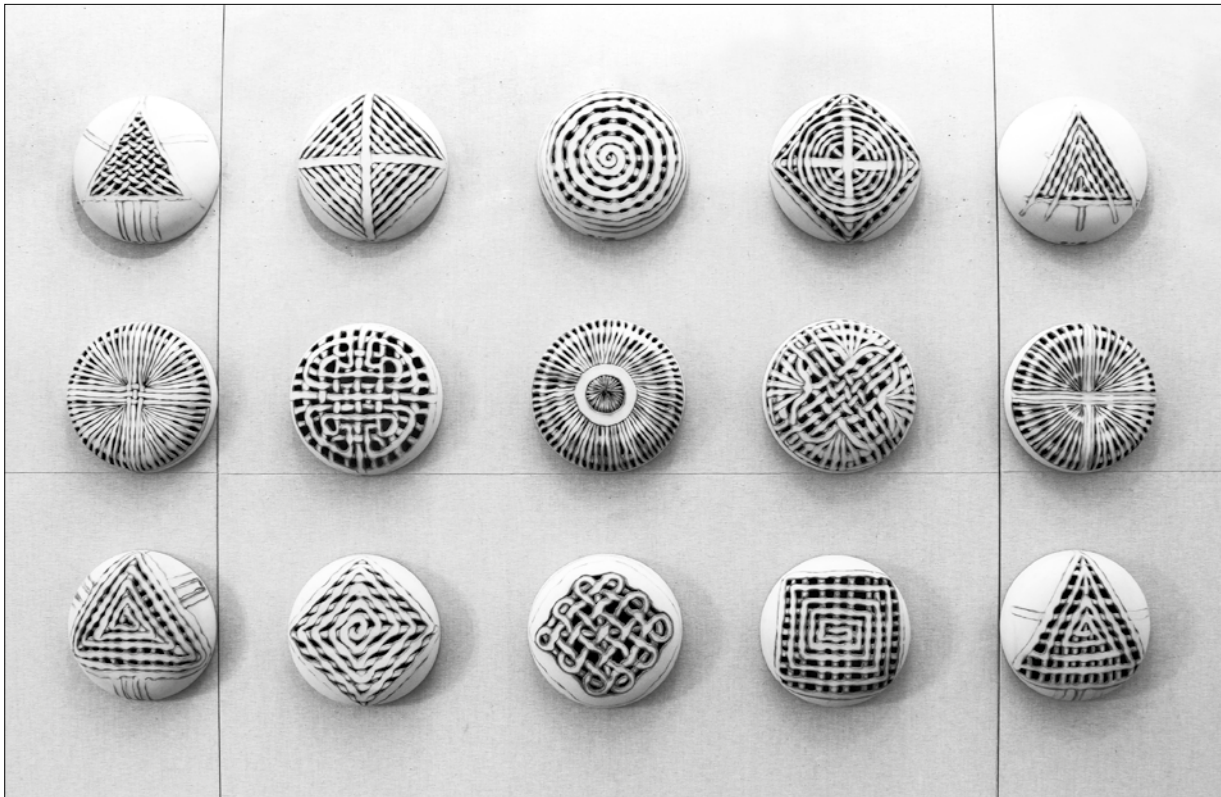
Talán a sors keze, hogy már itt a kerámia szakra került, de hatással volt rá a tatai fazekasság színpompás világa és a komáromi Nagytemplom Kovács Margit által készített négy apostol-ábrázolása a szószéken... Ekkor még nem gondolta, hogy egy kis idő elteltével az ő kerámia domborművei fogják díszíteni a templom bejáratát.

A Képzőművészeti Gimnázium kerámia szakán is kitűnő tanárai voltak: Sándor István keramikus és Lénárt Mihály fazekasmester. Jó osztályba is járt.

Osztálytársai közül később többen is szintén jeles művészek lettek. Így pl. Tóvölgyi Katalin keramikus (akivel együtt került az Iparművészeti Főiskolára), Bakos Ildikó szobrász (később ugyanezen iskolának az igazgatóhelyettese), Dobrányi Ildikó és Láng-Miticzky Katalin textilművészek, Menráth Péter festőrestaurátor (később a Képzőművészeti Egyetem Restaurátorképző Intézetének igazgatója), Sarkadi Péter grafikus vagy Simay Lajos ötvös.

SZEMEREKI TERÉZ: Kacska Ringók

SZEMEREKI TERÉZ: Kaleidoszkóp

Érettségi után szakmai felkészültségét elmélyítette azzal, hogy a patinás, Budapest belvárosi Dési Huber István Képzőművészeti Körbe járt, ahol Laborcz Ferenc, a korszerű szemléletet képviselő szobrász oktatta.

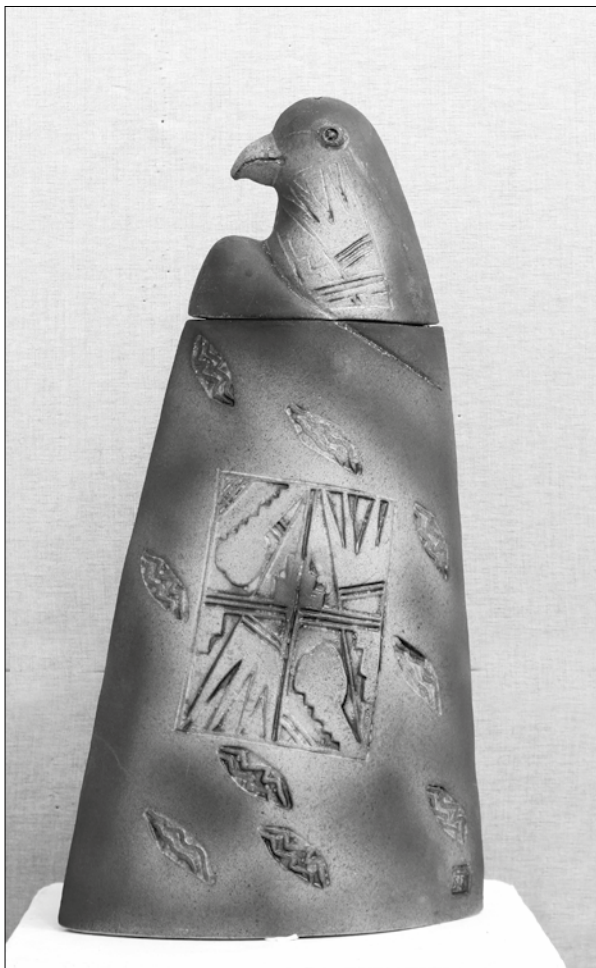
Ezt követte 1967-től a Magyar Iparművészeti Főiskola kerámia szaka, ahol szintén jó mesterek és tanárok készítették fel a művészpályára. Szaktanára Csekovszky Árpád keramikusművész volt, de hallgatta Schrammel Imre keramikusművész, továbbá Jánossy György és Vámosy Ferenc építészek előadásait, mintázását Kovács Ferenc szobrász korrigálta, és Litkei József festőművész volt a rajztanára. Ennek a hosszas felsorolásnak az a magyarázata, hogy jelezni szeretnénk: Szemereki Teréz szerencsés volt abban a tekintetben is, hogy tanárai szemlélete, felfogása illeszkedett egymáshoz, pontosabban folyamatosan lehetett építkezni mindarra, amit látott, hallott, elsjátította. És ő folyamatosan szívta magába az ismereteket. Diplomamunkáját sokszorosítható falburkoló csempék, valamint használati és díszedények témakörében készítette.

Szemereki Teréz szemléletének alakulására döntő hatással volt mesterének, Csekovszky Árpádnak a felfogása - akinek felfokozott érdeklődése az etruszk,

a görög, általában az archaikus korok, művészete iránt - óhatatlanul áttevődött ezek iránt érzékeny növendékeibe is.

Köztudott, hogy Németh Jánosnak Csekovszky szinte a legjobb barátja volt, együtt végezték főiskolai tanulmányaikat, így nem is csoda, hogy később Szemereki Teréz szoros szakmai kapcsolatba került Németh Jánossal is. De a képzésben igen fontos volt a szellemi nyitottság is, és a pályakezdő művészre kezdettől fogva ez volt jellemző. Nevezetesen, hogy nem műtermébe, műhelyébe zárkozó alkat. Folyamatosan járt művésztelepekre itthon (Siklós, Kecskemét) és külföldön (Finnország, Japán, India), s érzékeny volt a különböző historikus, kulturális hatások befogadására.

Pályája kezdetén ennek megfelelően egyaránt kísérletezett autonóm és alkalmazott funkciójú tárgyak készítésével, de mindebben döntővé vált a plasztikus gondolkodás iránti affinitás. Kézművessége nem a pragmatizmus, nem a funkcionalizmus felé vitte. Ha mégis ilyen típusú tárgyakat készített, azokban kezdetől fogva érvényesült a természeti motívumok áttételének szándéka, természetes növényi lenyomatokkal.

SZEMEREKI TERÉZ: Magabiztos

SZEMEREKI TERÉZ: Aranykor I.

Fordulatot jelentett, hogy a korongozással létrehozott tárgyak világából átlépett a például a lapelemekből megvalósuló úgynevezett épített kerámiák területére, amely később még összetettebbé vált. Áttört és organikus formák alkalmazásával, a plasztikai dimenziók iránti formai érdeklődésével a keramikusból kerámiaszobrász lett.

A misztika, a hit iránt nyitott személyisége elmélyítették munkássága jelképkereső attitűdjét, előtérbe került szimbólumteremtő, alkalmazó magatartása.

A szimbólumok beépítése művei világába meghatározóvá vált. Mindezt elősegítették távol-keleti tanulmányi útjai – India, Egyiptom, Japán -, melyek által új motívumkincset is beemelt művészetébe, de egyben vallásos hite megerősítette keresztény hitvilágát, melyben számára meghatározóak a kezdetek.

Ezzel együtt kutatta a magyar őstörténetet. Foglalkoztatta a népvándorlás kora, az átmenet a

pogány hitvilágból a kereszténység felvételének időszakába. Kereste, és meg is találta a szellemi fogódzókat és alapokat, elsősorban László Gyula és Dienes István munkásságában. Megtalálta a szkíta szarvasmotívumokat, a tarsolylemezeket, a rakamazi női hajfonat övcsatjának madarát.

Technikailag a magas tűzön égetett porózus cserép, a redukciós égetés, a fatüzelés, és sómáz alkalmazása, az oxidokkal színezett raku, a mázas és homokkal beszórt felületek létrehozása vált számára fontossá. Szemereki Teréz olyan plasztikák készítőjévé vált, melyek anyaga lehetett mázas porcelán vagy színezett kőcserép, de felerősödött jelképességük, és ennek nyomán az alkotó egyre inkább és egyre intenzívebben állást foglalt a történelemhez, a kultúrákhoz való viszony, a múlt és a jelen, az egyetemesség és a magyarság, a hit és hitetlenség, a jó és a rossz kérdéseiben.

A maga által kijelölt úton előre haladva, változatos jelképtárban jelen vannak az őselemek: alapvető a föld, a levegő, a tűz és a víz lényegi jelenléte, és érzékelhetők ősi távol-keleti motívumok, a sámánizmus, de a magyarság eredetmondájának sok eleme is, valamint a gömb, a kör, a négyzet, a háromszög geometriai jelentőségén túli jelképisége.

Mint zalaegerszegi kiállításán is hangsúlyosan látjuk: jelképeiben, szimbólumainak széles skálájában a madár, mint az égi lélek szimbóluma, az égi üzenetek hordozója, nagy szerepet kap.

Ugyanúgy, ahogy minden nagy világvallásban alapvető fontosságú ez, a hinduizmustól a buddhizmuson át a kereszténységig, de a természeti népek mítoszvilágában is.

Madarai jellemzően a meditáció, a töprengés, a magány, ugyanakkor az együttlét jelképei, s talán leginkább: a szabadság és a hité.

Ezen a kiállításon is jótékonyan figyelnek minket a tér mindkét oldalán. Az egyik oldalszárny azonban a levegő és a víz fundamentális hangsúlyozásával, a genesis jelenlétével, tapasztalásával, prehistorikus jelek alkalmazásával együtt fokozottabban épít jelenlétükre, míg a másik szárnyban szuggesztív az őselemek védikus jelképeinek műtárgy-együttese, az *expressis verbis* szobrászat jelenléte a Jégmadár, Tűzmadár kompozíciókkal, a Gráciák egymást erősítő tér-erejével. Sokszor figyelhetünk fel a technikára. Madarait hol porcelánból formázza, égeti, hol samottból, s ennek megfelelően hol egy sejtelmesebb, poétikusabb mű áll előttünk, hol egy drámaiban, nyersebben megvalósított plasztika.

S a figurák, testek együttese előtt egy „köbe vésett” tábla, tábla-együttes (két négyzetből és két háromszögből komponálva!), melyen egy örök érvényű, a római jog időszakából származó gondolat olvasható: „*Honeste vivere neminem laedere, suum cuique tribuere*”. Azaz: „Élj becsületesen, ne bánts senkit, add meg mindenkinek a magáét.”

Ez a jogból eredeztethető, de erkölcsi parancsá váló sztoikus alapelv a művön, körülölelve pecsétnyomokkal - s a közelben más művekkel -, nem csak egy dombormű modellje, terve, hanem az alkotóművész élet-felfogásának is egyik fundamentuma.

A másik szárnyban is található egy tábla, ahol egy ismertebb mondást olvashatunk a négy háromszög formátumú elemről egybeépített dombormű-terven: „*Navigare necesse est, vivere non est necesse!*”. Ennek első felét mindenki ismeri: „hajózni muszáj”, de ritkán tesszük hozzá annak második felét: „élni nem!” Pompeius ezzel indította el hajó-sait Szióciából Róma felé, amikor gabonát kellett

szállítaniuk, s rögtön utalt a kockázatokra, s adott esetben az élet feláldozására is. Jelképes értelemben pedig: a hivatást gyakorolni kell, csinálni kell, „mindhalálig”, azaz minden kockázatot vállalva.

Nos, ez a gondolat is mintegy erkölcsi parancsa Szemereki Teréz életútjának is, hiszen szinte kivételes az a művészi teljesítmény, amely immár megszületett, s amelynek egy szubjektív esszenciája most itt látható a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben.

S akkor megállunk itt, a kiállítás origó-pontján, centrumában, az épület rózsablaka alatt, melyhez szorosan illeszkedik a művész Kaleidoszkóp-sorozata. Maga a kaleidoszkóp egy optikai játékszer, melyben az elhelyezett csillámló szeletkéek forgatásra folyton változó képeket mutatnak. Szemereki Teréz kaleidoszkópjai ugyan statikusak és nyugodtan függenek kiállítási darabokként a paravánon, mégis formáltságuk, domborításuk, ritmikusan áttört felületük sajátos, színesen kavargó látványt teremt, és kivételes harmóniában van a felettük fényt most is beengedő körablakkal. A kőcserépből megvalósított, épített művek rusztikussága erősíti a művek összehatását. Arabeszkszerű látványélményeket váltanak ki belőlünk, bonyolult, ám szabályos, de sohasem ismétlődő ritmusuk által.

A kiállítás címe *Meditáció az Univerzumban*. Pontos cím, adekvát a kiállítás emelkedettségével, melynek tárgyai ugyan földhöz kapcsolódó anyagokból készültek (ám: mintegy őselemből!), de egy pillanatig sem földhözragadtak, hanem épp, hogy elszakadnak a földtől, földünktől, madarai, gráciái, felhői, hullámai által az Univerzumba emelkednek, s velük együtt virtuálisan mi magunk, a nézők is.

Személyesre fordul a kiállítás nyitás befejezése. Jelzem, hogy éppen húsz éve nyitottam önálló kiállítását Szemereki Teréznek, jelesül gyermekkor helyszínén Komáromban, olyan címmel, amely máskor is fémjelezte egy-egy kiállítását: *Titkok pecsétje*. Titkai azóta szövevényesebbek lettek, pecsétjei hangsúlyos felületalakító eszköztárának szerves jegyeivé váltak, s azóta is folyamatosan emelkedik pályáíve, mélyül művészete. A titkok egyre inkább bizonyosságokkal párosulnak, mint ezen a kiállításon is. A művészet bizonyosságával.

A szöveg elhangzott Zalaegerszegen 2020. március 5-én.

Karkó Ádám

Bőrünkben a szag

– Bong Joon-ho *Élősködők* című filmjéről –

„Szabadság az, ha
megválaszthatom: kitől
és mitől függjek.”
[Fodor Ákos: *Axióma*]

A cannes-i filmfesztiválon, 2019. május 21-én mutatták be először az *Élősködők* (eredeti címén: *Kiszengcshung*, angol címén: *Parasite*) című filmet, ott Arany Pálma-díjat nyert. 2020-ban négyszeres Oscar-díjas lett (legjobb eredeti forgatókönyv; legjobb rendező; legjobb nemzetközi film, valamint a legjobb film) a dél-koreai vígjáték-thriller, Bong Joon-ho (1969-) rendező, forgatókönyvíró rendezésében. Bong Joon-ho több filmben kapott kisebb szerepeket, ám főként forgatókönyvíró- és rendezőként ismerhetjük a nevét.

Alapvetően a címből kiindulva és a borítót látva nem tűnik bizalomgerjesztőnek a film. Erre viszont szüksége is van a nézőnek, hogy miután a képsorokat elkezdi nézni, ne essen kétségbe, hogy a földön nincs már se rossz, se jó. Mert nem érdemes e két fogalommal – amelyek meghatározhatatlanok is egyben – megfogni egy bennünk élő emóciót. A film igyekszik a felszín alá bújni, akár egy parazita: agyunkba fészkei magát, és nem hagy nyugodni a gondolat: a mi esetünkben akkor hogy is van ez? Különbözünk mi azoktól az emberektől valamiben is? Azonkívül, hogy nem Dél-Koreában élünk.

A film egy szegény család életébe enged betekintést, ahol az első mondatok között szerepel az, hogy „Nincs már ingyen WiFi!”. Tulajdonképpen nem tűnnek szomorúnak, mert mikor mégis találnak megfelelő kapcsolatot („Azért gyűltünk ma mindannyian

össze – mondja az apa –, hogy megünnepeljük, hogy megint van telefon, és hogy a WiFi bőségesen árad!”), akkor együtt kezdenek el örülni.

Szegénységük kitűnik abból is, hogy gyakorlatilag egy pincehelyiségben élnek, ahol hemzsegnek a rovarok, ablakuk előtt tengnek-lengnek a részegek (oda vizeznek), tehát nem nyugodt, otthonos környezetben élnek.

Ám valami történik. Egyfajta megváltás érkezik a család életébe, mert *a szegény fiú* olyan kiemelkedő álláshoz jut, ami befolyásolja – és egyben predesztinálja – az egész család létét. „Tanítsd a gazdagokat, jó pénz.” – kapja útravalóul a fiú barátjától, aki szimbolikus értékű ajándékot bíz rá.

A szegény család fia angol tanára lesz a gazdag család 13 éves kislányának. A bonyodalom tulajdonképpen itt kezdődik, mert ettől a pillanattól fogva a gazdag, naiv anyuka hiszékenységének köszönhetően nemcsak a fiú, hanem a többi családtag is részese lesz a gazdagság örömének, vagyis rájönnek arra (fiú, lány, apa, anya), hogy van mit lefejni ezekről a gazdagokról.

A cím feszültségének ellentétét képezik a poénok, természetesen nagyon váratlan helyeken vannak elrejtve, akár a való életben. Milyenek emberek azok, akik kihasználják a másikat? Mondhatni, rosszak. És itt jöhet el az a pont, hogy a – jelen esetben gazdagnak becézett – család tagjai büdösnek (nem képletesen értve, tényleg „büdösek”) érzik ezeket az embereket, akik lassan, de biztosan munkaköröket szerezhettek maguknak, mindezt úgy intézve, hogy rá se jöhessen senki arra, hogy ők egy család. A szaguk mégis egyforma. Bőrükbe ivódott szag. A szegénység szaga. Ez jellemzi igazán őket.

Életükben ekkor hágnak a csúcsra. A gazdag család elhagyja otthonát, mire a szegény család megünnepelvé az, hogy végre gazdag otthon „lakói” lehetnek (mert, ahol jelenleg vannak, az az otthon), lerészegednek. Összehasonlíthatóvá válnak teljességgel a másik család tagjaival: mind mentalitásukban, mind modorukban. Ez a film nézése során nem feltűnő szempont, nem is lehet igazán feltűnő szempont az az örökös, beléjük ivódott szag, és a sértés, hogy másokat ez zavar („Mint a pudvás reték.” – mondja a gazdag család feje.). Kérdéssé válik tehát az, hogy egy ilyen sértés kíséretében tiszta szívvel fejk-e meg a pénzzsákok ezek a félszuterénben, csótányok közt élő emberek? Akik különböznek tőlünk mindezek tekintetében is?

Különösebben kimagasló színészi játékról nem beszélhetünk. Nem jelennek meg világrengető monológok, nincsenek benne túlpoetizált jel-

legű beszélgetések, viszont van operatőri munka, amelybe bele lehet játszani egy-két lírai vidámságot – mert nem feltétlen drámai hangulatot okoz ez a művészi praktikum, hanem derűt sugároz („Öregségemre a szeretet nyújt vigaszt.”). De ezek az apró lírai betétek nem hatnak a lelkünkig, vagy nem azonnal hatnak, ami egyébként helyes is. Hagyjunk időt magunknak.

Ugyanezzel él a zenei motivikusság is. Ha nézünk már koreai filmet, mesét stb., tudhatjuk, hogy egy nagyon izgalmas virtuozitás jellemzi zenéjüket, amely egyszerre lágy és kedves, vagy harcias és dühös. Semmiféleképp sem elmaradhatatlan élmény ebben a filmben is a zene.

Megidéződik a filmben Észak-Korea. Bár a rendező azt nyilatkozta, hogy nem kell túlgondolni az Észak-Koreával kapcsolatos részeket, ez csak humor. És valóban nagyon humoros a jelenet, amelyben elhangzik egy észak-koreai tévémondó „szövege”, amint épp Kim Dzsong Unt dicsóí. Egyébként ez a humoros jelenet nagyon jó példa arra, hogy két szélsőséges világ él egymás mellett, akár a két Korea (nem az észak-déli ellentétről van itt szó), akár a szegénység kontra gazdagság vonatkozásában. Ezek a pillanatok pedig meghatározzák a film sötétségét és drámaiságát egyaránt.

A tetőpont felé vezető úton – nevezhetjük késleltetésnek is – dézsából öntik a vizet, ami lefelé zúdul, és a főhősök lefelé futnak, el kell hagyniuk a gazdag lakást, haza kell menniük a félszuterénbe – mielőtt lebuknának. A lezúduló víz eszünkbe juttathatja az „Utánam az özönvíz” szólást: sajnos szó sincs erről, hiszen ezek az emberek jól érezték magukat ott, ahol voltak, semmi kedvük nem volt megválni a jótól. Senkinek sincs kedve megválni a jótól. A főnről lefelé tartó út, amit bejárnak abban a pár snittben, meglágyítja az ember szívét, és megerősít bennünket abban, hogy ezek az emberek, *akik kihasználták az adott lehetőségeket*, semmiféleképpen sem rosszak.

„Ha nincs terved, nincs, ami félresiklik.” – szól a szegény család feje fiához. Teljes kilátástalanság érkezik el a film végén, tragédia keveredik ünnepléssel, bosszú és halál, menekülésbe torkollik a remény keresése. Boldog hangvételi zárszó, szomorú képekkel vegyítve, ez várja a nézőt.

Ajánlom mindazoknak, akik gondolkodnak ellentétekről, nem ódzkodnak a tragédiáktól és szívükön viselnek olyan problémákat, hogy mi a jó és a rossz – van-e olyan –, mennyiben hasonlít a sorsunk másokéra, valamint a kiút megtalálása rajtunk múlik-e vagy sem. Csodálatos film, szatirikus társadalomkritikával fűszerezve.

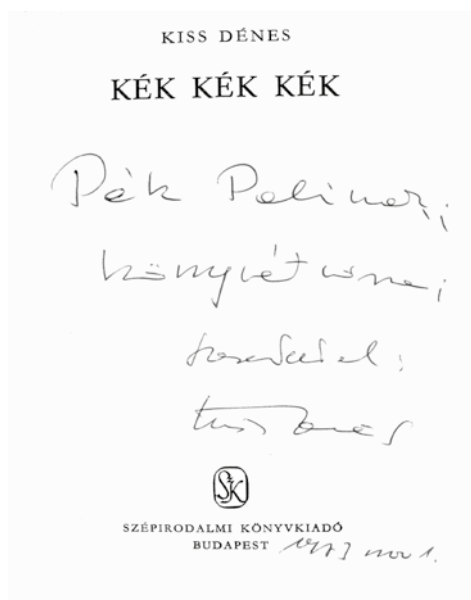

Vannak különleges időszakok és pillanatok az ember életében, többnyire találkozások egy másik, számunkra fontos emberrel, gondolattal, érzéssel. Vannak különleges dedikációk, nem rutinszerűen megírtak egy-egy bementett névre, hanem az adó és a fogadó ember közötti bensőséges kapcsolat lenyomatai, örök időkre.

Most kettőt idézek fel a Pék Pál hagyatékából. Amikor a nagykanizsai könyvtárban egy olvasó belelapoz egy ilyen kötetbe, két alkotóval találkozik egyszerre, és ez számára is különleges lehet. Főleg akkor, ha mindegyik alkotónak van emléke Nagykanizsáról, mint az itt közölt dedikációk esetében.

Az egyikén Nagy Gáspár utal is a nagykanizsai kötődésre, rokonainál töltött több nyarat ott, ahol Pék Pál is.

A másikon a valamikori kanizsai Irányi Dániel Gimnázium (ma Batthyány Lajos Gimnázium) diákja, Kiss Dénes (1936-2013) dedikációja olvasható. Kiss Dénes 1954-ben érettségizett, 1957-ben kitiltották minden magyarországi felsőoktatási intézményből, Pék Pált 1956-ban zárták ki a gimnáziumból 1956-ban érettségizhetett le. Csorba Győző és a Jelenkor révén kötöttek ismeretséget, és ez a kapcsolat Tüskés Tibornak köszönhetően irodalmi barátsággá alakult. Minderről a 2019 telén megjelent, s majd 2020 őszén bemutatandó Pék Pál breviárumban bővebben is olvashatunk, kapcsolódó dokumentumokkal kiegészítve. Kiss Dénes dedikációjában a várva várt, de csak három esztendővel később, 1976-ban megjelenő *Rapszódia a reményről* című kötetre utal. A kötet, bár Kormos István és Pákolicz István lektorálta, Tüskés Tibor pedig az ajánlást írta, még sem tudott megjelenni a Szépirodalmi Kiadónál, Nagykanizsa város tanácsa adta ki.

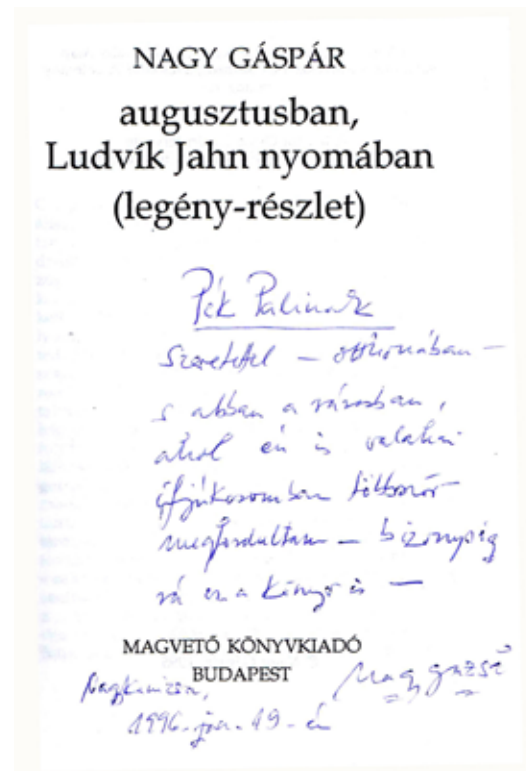

Lapszámbemutató Zalaegerszegen

A 2020-as év első lapszámát mutattuk be 2020. február 18-án, kedden Zalaegerszegen, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. A lapbemutatóhoz, ahogy minden alkalommal, ezúttal is könyvbemutató kapcsolódott: Juhász Kristóf Boldog halottak napját! című kötetéről Karáth Anita beszélgetett a szerzővel. Közreműködött Takáts Eszter dalszerző. A lapot Bubits Tünde főszerkesztő mutatta be, köszöntőt mondott Velkey Péter, Zalaegerszeg MJV humánigazgatósági osztályvezetője és Kiss Gábor, a könyvtár igazgatója, állandó házigazdánk. Az est résztvevői a lapszámborító képéhez, annak hangulatához öltöztek, a ruhákért ezúton is köszönetet mondunk a Hevesi Sándor Színháznak!

25 éves a Pannon Tükör

Idén ünnepeljük lapunk alapításának 25. évfordulóját. A Zalaegerszeg Megyei Jogú Város és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával zajló programokkal és kiadványokkal teljes ünnepi év eseményeiről folyamatosan beszámolunk lapunk online kiadásában a Pannon Tükör Online-on.

PANNON TÜKÖR

SZEMEREKI TERÉZ: Allegro Barbaro

Szerzőink

A. Gergely András (1952, Budapest) szociológus,
kulturális antropológus és politológus

Beke Sára (2003, Budapest) költő

Balmont, Konsztantyin Dmitrijevic (1867-1942)
költő, műfordító

Dorcsák Réka (1991, Budapest) kritikus

Falusi Márton (1983, Budapest) költő, szerkesztő

Feledy Balázs (1947, Budapest) író

Mátyus Melinda (1969, Szováta) író

Hegedűs Imre János (1941, Budapest) tanár, író,
irodalomtörténész

Juhász Kristóf (1982, Budapest) író, újságíró,
előadóművész

Karkó Ádám (1997, Tát) költő

Kántor Zsolt (1958, Debrecen) költő, író, szerkesztő

Kis Petronella (1992, Cegléd) kritikus

Kolozsi Orsolya (1980, Budapest) kritikus

Lángi Péter (1942, Keszthely) műfordító

Magyar Boglárka (1999, Nyíregyháza) író

Mihovics József (1949, Zalaegerszeg) újságíró, szerkesztő

Müller Róbert (1944, Szombathely) régész

Nagy Gábor (1972, Budapest) költő, szerkesztő

Petrozsényi Nagy Pál (1942, Kecskemét) író

Seres Lili Hanna (1993, Budapest) költő, író

Szabó Imola Julianna (1984, Budapest) író, költő

Székrenyes Miklós (1965; Szolnok) író

Tinkó Máté (1988, Budapest) költő, szerkesztő

Turbuly Lilla (1965, Budapest) író, kritikus

Vajda László (1946, Zalaegerszeg) tanár

Vörös István (1964, Budapest) költő, író, műfordító

Zakály Viktória (1985, Budapest) író